

**CİNSEL YÖNELİM
VEYA
CİNSİYET KİMLİĞİ
TEMELLİ AYRIMCILIKLA MÜCADELE**

Avrupa Konseyi standartları

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

CİNSEL YÖNELİM
VEYA
CİNSİYET KİMLİĞİ
TEMELLİ AYRIMCILIKLA MÜCADELE

Avrupa Konseyi standartları

Avrupa Konseyi Yayıncılık

İngilizce orijinal baskı:

Combating discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity

ISBN 978-92-871-6989-1

© Council of Europe, June 2011

Fransızca baskı:

Combattre la discrimination fondée sur l'orientation sexuelle ou l'identité de genre

ISBN 978-92-871-6988-4

Türkçe baskı:

Cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık ile mücadele

© Avrupa Konseyi, Ankara, 2014

İkinci baskı: Ankara, 2017

Türkçe baskı, Kaos GL Derneği'nin tüm sorumluluğu kabul ettiği resmi olmayan bir çeviridir.

Bu çeviri, Avrupa Konseyi izniyle yayımlanmıştır.

Orijinal kapak tasarımı ve yerleşimi:

Enformasyon ve Yayın Destek Birimi, İnsan Hakları ve

Hukuki İşler Müdürlüğü, Avrupa Konseyi

Avrupa Konseyi Yayıncılık

F-67075 Strasbourg Cedex

<http://book.coe.int>

"Bu yayın, Avrupa Birliği'nin (AB) ve İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı'nın (SIDA) katkıları ile yayımlanmıştır. Bu, yayın içeriğinin AB'nin veya SIDA'nın politikasını yansıttığı anlamına gelmemektedir."

İçindekiler

Önsöz	5
Cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli ayrımcılıkla mücadele etmek için [alınacak] önlemler üzerine Bakanlar Komitesi'nin üye devletlere yönelik CM/Rec(2010)5 sayılı Tavsiye Kararı	7
Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin eşit hakları ve onurları üzerine, Bakanlar Komitesi'nin yürütme komitelerine ve Avrupa Konseyi'nde hükümetler arası işbirliğine dâhil olmuş diğer komitelere yönelik mesajı	63
"Nefret söylemine" dair Bakanlar Komitesi'nin üye devletlere yönelik R (97) 20 sayılı Tavsiye Kararı	64
Parlamenteerler Meclisi'nin 1915 (2010) sayılı Tavsiye Kararı - Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık	69
Parlamenteerler Meclisi'nin 1728 (2010) sayılı Kararı - Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık	71
Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelinde Ayrımcılık - Parlamenteerler Meclisi Hukuk İşleri ve İnsan Hakları Komitesi'nin Raporu	77
Parlamenteerler Meclisi'nin 1635 (2003) sayılı Tavsiye Kararı - Sporda lezbiyenler ve geyler	126
Bakanlar Komitesi'nin 1635 (2003) sayılı Tavsiye Kararı'na yanıtı - Sporda lezbiyenler ve geyler	128

Parlamenteler Meclisi'nin 1474 (2000) sayılı Tavsiye Kararı -	
Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde geylerin ve lezbiyenlerin durumu	130
Bakanlar Komitesi'nin 1474 (2000) sayılı Tavsiye Kararı'na yanıtı -	
Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde geylerin ve lezbiyenlerin durumu	133
Parlamenteler Meclisi'nin 1470 (2000) sayılı Tavsiye Kararı -	
Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde geylerin, lezbiyenler ve partnerlerinin sığınma ve göçe ilişkin durumları	136
Bakanlar Komitesi'nin 1470 (2000) sayılı Tavsiye Kararı'na yanıtı -	
Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde geylerin, lezbiyenlerin ve partnerlerinin sığınma ve göçe ilişkin durumları	139
Parlamenteler Meclisi'nin 1117 (1989) sayılı Tavsiye Kararı -	
Transseksüellerin durumu	140
Bakanlar Komitesi'nin 1117 (1989) sayılı Tavsiye Kararı'na yanıtı -	
Transseksüellerin durumu	142
Parlamenteler Meclisi'nin 924 (1981) sayılı Tavsiye Kararı -	
Eşcinsellere yönelik ayrımcılık	144
Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yetkililer Kongresi'nin lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin toplanma ve ifade özgürlüğüne dair 211 (2007) sayılı Tavsiye Kararı	146
Bakanlar Komitesi'nin, Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yetkililer Kongresi'nin lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin toplanma ve ifade özgürlüğüne dair 211 (2007) sayılı Tavsiye Kararı'na yanıtı	149
Uluslararası Hükümet Dışı Örgütler Konferansı İnsan Hakları Grubu'nun lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin hakları için çalışan insan hakları savunucularına dair OING D (2008) RES 1 sayılı kararı	153

Önsöz

Avrupa Konseyi'nin standartları ve mekanizmaları, tüm bireylerin insan haklarının desteklenmesini ve saygı gösterilmesini güvence altına alma arayışındadır. Bu; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans (ç.n: *İng. transgender*) kişileri de kapsayacak şekilde, tüm insanlar için eşit hakları ve onuru içerir.

Toplumlarımızda lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilere yönelik homofobi ve hoşgörüsüzlük hâlâ yaygındır. Çoğu kişi hâlâ cinsel yönelimleri veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle ayrımcılık, şiddet ve dışlanmadan muzdariptir. Cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık Avrupa Konseyi standartlarıyla bağdaşmaz.

Avrupa Konseyi'nin cinsel yönelime dayalı ayrımcılıkla mücadele taahhüdünün uzun bir geçmişi vardır: Parlamenterler Meclisi'nin ilk tavsiye kararı 1981 senesine dayanmaktadır. O tarihten itibaren Meclis, Bakanlar Komitesi ve Yerel ve Bölgesel Yetkililer Kongresi farklı metinlerde bu meseleye değinmişlerdir. Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin insan haklarının pek çok farklı biçimlerde ihlal edildiğini 1980'lerin başından beri düzenli olarak teşhis eden Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihadı da, ayrımcılıkla mücadelede hayati bir önem taşımaktadır.

Bakanlar Komitesi'nin 31 Mart 2010'da cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılıkla mücadelede alınacak önlemlere ilişkin üye devletlere yönelik CM/Rec(2010)5 no.lu tavsiye kararını kabul etmesiyle tarihi bir adım atılmış oldu. Bu tavsiye kararı, ayrımcılığın en sürekli ve zor biçimlerinden birine özellikle değinen dünyadaki ilk belgedir. Tavsiye kararı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadı ışığında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne özel vurgu yaparak, mevcut Avrupalı ve uluslararası belgelerden kaynaklanan ilkeleri düzenlemektedir. Ayrımcılıkla mücadele etmek; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin insan haklarına saygıyı sağlamak ve onlara yönelik hoşgörüyü teşvik etmek için üye devletler tarafından benimsenecek ve etkili biçimde uygulanacak özel önlemleri tanımlamaktadır.

Ayrıca Parlamenterler Meclisi de, tavsiye kararından birkaç hafta sonra, 29 Nisan 2010'da, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelindeki ayrımcılık üzerine 1728 (2010) no.lu yeni bir karar (*ç.n: İng. resolution*) ve 1915 (2010) no.lu yeni bir tavsiye kararı (*ç.n: İng. recommendation*) almıştır.

Bu yayın, Avrupa Konseyi'nin Bakanlar Komitesi, Parlamenterler Meclisi ve Yerel ve Bölgesel Yetkililer Kongresi tarafından kabul edilmiş ilgili yasal ve siyasal metinleri içermektedir. Hükümetler, uluslararası kurumlar, hükümet dışı örgütler, medya profesyonelleri ve lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin insan haklarını korumak ve desteklemekle profesyonel veya başka türlü biçimde ilgilenen herkes için başvuru kitabı işlevi görmelidir. Ancak yasal karşılıklar ve siyasal beyanatlar, elzem olmalarına rağmen, yeterli değildir. Bunların ayrımcılık ve hoşgörüsüzlüğü kökünü uzun vadede kurutması için uygun eğitimsel, kültürel ve farkındalık artırıcı önlemlerle birleştirilmeleri gerekir.

Bu amaç için, üzerinde anlaşılan standartları uygulamak ve insan haklarının kullanımında cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine dayalı her tür ayrımcılığa son vermek için, her şeyden önce Avrupa Konseyi'ne üye devletlerin kendilerinin kararlı eylemine ihtiyaç duyulmaktadır.

Thorbjørn Jagland
Genel Sekreter

**Cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli ayrımcılıkla
mücadele etmek için [alınacak] önlemler üzerine
Bakanlar Komitesi'nin üye devletlere yönelik
CM/Rec(2010)5 sayılı Tavsiye Kararı**

*(Bakanlar Komitesi tarafından Bakan Vekilleri'nin
31 Mart 2010 tarihli 1081. toplantısında kabul edilmiştir.)*

Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi Statüsü'nün 15.b maddesi hükümleri uyarınca,

Avrupa Konseyi'nin amacının, üyeleri arasında daha güçlü bir birliğe erişmek olduğunu ve bu amaca ulaşabilmek için, özellikle insan hakları alanında ortak hareket edilebileceğini dikkate alarak;

İnsan haklarının evrensel olduğunu ve tüm bireyler için geçerli olması gerektiğini hatırlatarak ve dolayısıyla, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme (ETS No.5, bundan sonra "Sözleşme" olarak anılacaktır) ve onun protokolleri uyarınca; cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum ya da başka bir durum gibi herhangi bir temelde ayrımcılık gözetmeksizin, tüm insanların eşit onurunu ve tüm bireylerin haklardan ve özgürlüklerden yararlanmasını güvence altına almaya yönelik bağlılığını vurgulayarak;

Devletin, devlet aktörlerinin ayrımcı olmayan muamelesini sağlamakla birlikte, yeri geldiğinde devlet dışı aktörlerce yapılan ayrımcı muameleye karşı korumayı da içerecek şekilde alacağı "pozitif önlemlerin", insan haklarını ve temel özgürlükleri koruyan uluslararası sistemin temel unsurları olduğu kabul ederek;

Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin cinsel yönelimleri veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle kendi ailelerinin içinde bile homofobi, transfobi ve - kriminalize etme, marjinalleştirme, toplumsal dışlama ve şiddet içeren - diğer hoşgörüsüzlük ve ayrımcılık biçimlerine yüz yıllardır

ve hâlen maruz kaldıklarını; ve bu kişilerin insan haklarından tam olarak yararlanmasını sağlamak için özel eylem gerektiğini kabul ederek;

Cinsel yönelime dayalı ayrımcılığı yasaklanmış bir ayrımcılık temeli olarak değerlendiren ve trans kişilerin haklarının korunmasının gelişmesine katkıda bulunan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (bundan sonra “Mahkeme” olarak anılacaktır) ve diğer uluslararası yargı mercilerinin içtihadını göz önünde bulundurarak;

Mahkeme'nin içtihadı uyarınca, muameledeki herhangi bir farklılığın ayrımcı olmaması için, nesnel ve makul bir gerekçeye sahip olması gerektiğini; yani, yasal bir amacı hedeflemesi ve hedeflenen amaçla makul surette orantılı araçları kullanması gerektiğini hatırlatarak;

Nefret söylemini, ya da cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği nedeniyle yapılanlar dâhil, herhangi bir tür ayrımcılığı haklı göstermek için ne kültürel, geleneksel, dini değerlere ne de “egemen kültür” kurallarına sığınamayacağı ilkesini akılda tutarak;

Bakanlar Komitesi'nin yürütme komitelerine ve Avrupa Konseyi'nde hükümetlerarası işbirliğine dâhil olmuş diğer komitelere yönelik olarak 2 Temmuz 2008 tarihinde kabul ettiği; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişiler dâhil olmak üzere tüm insanlar için eşit haklar ve onur üzerine adli mesajını ve bununla ilgili tavsiye kararlarını göz önünde tutarak;

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi tarafından, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığa ilişkin 1981'den beri kabul edilen tavsiye kararlarının yanı sıra, Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yetkililer Kongresi'nin “lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin toplanma ve ifade özgürlüğüne” ilişkin 211 (2007) sayılı tavsiye kararını akılda tutarak;

İnsan Hakları Komiseri'nin; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli ayrımcılıkla ilgili olarak, üye devletlerdeki durumlarını izlemedeki rolünü takdirle karşılayarak;

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda 18 Aralık 2008'de 66 devlet tarafından kaleme alınan ve öldürme, işkence, keyfi tutuklama ve “sağlık hakkından ve ekonomik, sosyal ve kültürel

haklardan mahrum bırakma” benzeri cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı insan hakkı ihlallerini kınayan ortak bildiriye dikkate alarak;

Cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine yönelik ayrımcılığın ve toplumsal dışlamanın, böylesi bir ayrımcılığı veya dışlamayı tecrübe edenlerle birlikte ve nüfusun tümünü hedefleyen önlemlerle en iyi şekilde üstesinden gelinebileceğini vurgulayarak;

Üye devletlere [şunları] tavsiye eder:

1. Cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliği temelli herhangi bir doğrudan ya da dolaylı ayrımcılığı izlemek ve tazmin etmek amacıyla, var olan yasal ve diğer önlemleri incelemek, gözden geçirmeyi sürdürmek, ilgili verileri toplamak ve analiz etmek;
2. Cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliği temelli ayrımcılıkla mücadele etmek için yasal ve diğer önlemlerin alındığını ve etkin şekilde uygulandığını temin etmek; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilere saygı gösterilmesini sağlamak ve onlara yönelik hoşgörüyü teşvik etmek;
3. Ayrımcılık mağdurlarının, ulusal yetkililerin ve etkili yasal yolların farkında ve bunlara erişebilir olmalarını güvence altına almak; ve yeri geldiğinde, ayrımcılıkla mücadele etme tedbirlerinin ihlallere yönelik yaptırım ve ayrımcılık mağdurları için yeterli telafi temin etmesini sağlamak;
4. Yasa, politika ve uygulamalarda, bu tavsiye kararının ekinde bulunan ilkeleri ve tedbirleri rehber edinmek;
5. Bu tavsiye kararı ile ekinin tercüme edilmesini, elverişli araç ve etkinlikler aracılığıyla olabilecek en iyi şekilde yaygınlaşmasını sağlamak.

I. Yaşam, güvenlik ve şiddetten korunma hakkı

A. “Nefret suçları” ve diğer nefret saikli vakalar

1. Üye devletler, mağdurun cinsel yöneliminin veya cinsiyet kimliğinin fail için gerekçe oluşturduğunun makul şüphe uyandırdığı koşullarda, iddia edilen suçla ve diğer vakalarla ilgili davaların etkili, hızlı ve bağımsız soruşturulmalarını güvence altına almalıdırlar. Dahası, bu gibi suçların ve vakaların, kolluk kuvvetlerince ya da resmi yetkiye dayanarak hareket eden diğer kişiler tarafından işlendiği ileri sürülüyorsa, soruşturmaya özel ilgi gösterilmesini; ve böylesi fiillerden sorumlu olanların etkili şekilde hâkim karşısına çıkarılmalarını ve yeri geldiğinde, cezasızlığa meydan vermemek üzere cezalandırılmalarını sağlamalıdırlar.
2. Üye devletler, yaptırımları belirlerken, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğiyle bağlantılı önyargı saikinin ağırlaştırıcı neden olarak dikkate alınabilmesini sağlamalıdırlar.
3. Üye devletler, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğiyle bağlantılı nefret suçlarının ve nefret saikli diğer vakaların mağdurlarının ve tanıklarının, bu suçları ve vakaları ihbar etmeye teşvik edilmelerini sağlamak için uygun önlemleri almalıdırlar. Bu amaçla üye devletler, yargı ve kolluk sisteminin böylesi suç ve vakaları teşhis edecek gerekli bilgi ve beceriye sahip olmasını, mağdur ve tanıklara yeterli yardım ve destek sağlamasını güvence altına almak için tüm gerekli adımları atmalıdırlar.
4. Üye devletler, hapishanede bulunan ya da başka biçimlerde özgürlüklerinde yoksun bırakılmış lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişiler dâhil tüm kişilerin güvenliğini ve onurunu güvence altına almak için uygun önlemler almalıdırlar. Özellikle, gerek diğer mahpuslar gerekse personel tarafından yapılan fiziksel saldırılara, tecavüz ve diğer cinsel taciz biçimlerine karşı koruyucu önlemler almalıdırlar. Trans kişilerin cinsiyet kimliğini gerektiği gibi korumak ve cinsiyet kimliğine saygı gösterilmesini sağlamak amacıyla önlemler alınmalıdır.

5. Üye devletler, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık ve hoşgörüsüzlüğün yaygınlığına ve doğasına, özellikle de cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği ile bağlantılı “nefret suçlarına” ve nefret saikli vakalara ilişkin verilerin toplanmasını ve analiz edilmesini sağlamalıdır.

B. “Nefret söylemi”

6. Üye devletler; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilere karşı nefret veya diğer ayrımcılık biçimlerini tahrik etme, yayma ya da teşvik etme etkisini yaratma olasılığı makul şekilde anlaşılabilir, medya ve internette olanlar dâhil, tüm ifade biçimleriyle mücadele etmek için uygun önlemleri almalıdırlar. Bu gibi “nefret söylemleri” yasaklanmalı ve ne zaman vuku bulursa bulsun, kamusal olarak reddedilmelidir. Tüm önlemler, Sözleşme’nin 10. maddesi ve Mahkeme’nin içtihadı gereğince, ifade özgürlüğüne dair temel hakka saygı göstermelidir.
7. Üye devletler, bu gibi nefreti ve ayrımcılığı haklı gösterdiği makul şekilde anlaşılabilir açıklamalardan, özellikle de medyaya yönelik açıklamalarda kaçınmaları için, kamu yetkilileri ve kamu kurumları arasındaki tüm sorumluluk alanlarında farkındalık yaratmalıdırlar.
8. Kamu yetkilileri ve diğer devlet temsilcileri; medya ve spor örgütleri, siyasal örgütler ve dini topluluklar dâhil, sivil toplumun en önemli temsilcileri ile her temasa geçtiklerinde; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin insan haklarına saygıyı ve hoşgörüyü teşvik etmeleri için cesaretlendirilmelidirler.

II. Örgütlenme özgürlüğü

9. Üye devletler, Sözleşme’nin 11. maddesi gereğince, örgütlenme özgürlüğünün etkin şekilde kullanılabilmesini, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılık yapmaksızın sağlamaları için uygun önlemleri almalıdırlar. Özellikle, tescil işlemlerine dair ve örgütlerin pratik işleyişine dair lüzumsuz formaliteler ile ayrımcı idari prosedürler önlenmeli ve kaldırılmalıdır. Aynı zamanda kamu sağlığı, kamu ahlakı ve kamu düzenine

dayalı kısıtlamalarla bağlantılı ve benzeri yasal ve idari hükümlerin kötüye kullanılmasını engelleyen tedbirler alınmalıdır.

10. Hükümet dışı örgütlerin yararlanabileceği kamu fonlarına erişim, cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliği nedeniyle ayrımcılık yapılmaksızın güvence altına alınmalıdır.
11. Üye devletler, insan hakları savunucularının korunması iyileştirmeye ve onların faaliyetlerini teşvik etmeye dair Avrupa Konseyi eylemine ilişkin Bakanlar Komitesi Deklarasyonu gereğince; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin insan haklarını savunanların faaliyetlerini serbestçe yürütmelerini sağlamak için, devlet temsilcileri tarafından yapıldığı ileri sürülen durumlar dâhil olmak üzere, maruz kalabilecekleri düşmanlık ve saldırganlığa karşı etkili şekilde korumaya dair gerekli önlemleri almalıdırlar.
12. Üye devletler; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin insan haklarını savunan hükümet dışı örgütlere, bu kişilerin insan hakları üzerinde etkisi olabilecek önlemlerin alınmasında ve uygulanmasında uygun şekilde danışılmasını sağlamalıdırlar.

III. İfade özgürlüğü ve barışçıl toplanma

13. Üye devletler, Sözleşme'nin 10. maddesi uyarınca, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılık yapılmaksızın, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine değinen konularda bilgi edinme ve iletme özgürlüğüne saygı gösterilmesi dâhil olmak üzere, ifade özgürlüğü hakkının etkin şekilde kullanılabilmesini sağlamak için uygun önlemleri almalıdırlar.
14. Üye devletler, Sözleşme'nin 11. maddesinde yer verildiği gibi, barışçıl toplanma özgürlüğü hakkının, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği nedeniyle ayrımcılık yapılmaksızın etkin şekilde kullanılabilmesini sağlamak için ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde gerekli önlemleri almalıdırlar.
15. Üye devletler, barışçıl gösterilerde, ifade özgürlüğü ve barışçıl gösteri haklarının etkili şekilde kullanılmasını kanunsuzca engelleyen ya da kısıtlayan herhangi bir girişimden

kolluk kuvvetlerinin katılımcıları koruması için; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin insan haklarının lehinde uygun önlemler alınmasını sağlamalıdır.

16. Üye devletler, örneğin kamu sağlığı, genel ahlak veya kamu düzeni gerekçesiyle, yasal ya da idari prosedürlerin kötüye kullanılarak, ifade özgürlüğü ve barışçıl gösteri haklarının etkin şekilde kullanılmasının sınırlandırılmasının önüne geçmek için uygun önlemleri almalıdırlar.
17. Resmi makamlar, özellikle lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin insan hakları ile ilgili olduğunda, bireylerin ve birey gruplarının ifade özgürlüklerini ve barışçıl gösteri haklarını kullanmalarına yapılan herhangi bir kanunsuz müdahaleyi tüm düzeylerde, özellikle de medyada alenen kınamaları için cesaretlendirilmelidirler.

IV. Özel hayata ve aile hayatına saygı gösterilmesi hakkı

18. Üye devletler, hemcinsler arası cinsel ilişki ile heteroseksüel cinsel ilişki için reşit olma yaşı arasındaki herhangi bir farklılık dâhil olmak üzere, rıza gösteren yetişkinler arasında eşcinsel ilişkiyi kriminalize eden tüm ayrımcı kanunların yürürlükten kaldırılmasını sağlamalıdır. Ayrıca, ifade biçimi nedeniyle ayrımcı uygulamaya yol açabilecek ceza kanunu hükümlerinin ya feshedilmesini, ya değiştirilmesini ya da ayrımcılık yapmama ilkesiyle bağdaşan bir biçimde uygulanmasını sağlamak için uygun önlemleri almalıdırlar.
19. Üye devletler; kişinin cinsel yönelimi veya cinsiyet kimliğiyle ilgili kişisel verilerin özel, yasal ve meşru amaçların yerine getirilmesi için gerekli olduğu koşullar dışında toplanmamasını, saklanmamasını ya da özellikle kolluk kuvvetleri bünyesinde yer alanlar dâhil, kamu kuruluşları tarafından farklı biçimde kullanılmamasını sağlamalıdır. Bu ilkelere uygun olmayan mevcut kayıtlar imha edilmelidir.
20. Cinsiyet geçişinin (*ç.n: cinsiyet değiştirme*) yasal olarak tanınması için gereken ön şartlar, fiziksel yapıya ilişkin değişiklikler dâhil olmak üzere istismar eden tüm koşulların kaldırılması amacıyla, düzenli olarak gözden geçirilmelidir.

21. Üye devletler, özellikle resmi evraklarda isim ve cinsiyet değişikliğini hızlı, şeffaf ve erişilebilir biçimde mümkün kılarak, kişinin cinsiyet geçişinin hayatın bütün alanlarında hukuken tanınmasını tam güvence altına almak için uygun önlemleri almalıdırlar. Bununla birlikte üye devletler, yeri geldiğinde, eğitim ya da iş sertifikası gibi temel belgelerdeki ilgili değişikliklerin ve uygun düşen tasdiklerin devlet dışı aktörler tarafından yapılmasını temin etmelidirler.
22. Üye devletler, trans kişilerin cinsiyet geçişi, yukarıdaki 20. ve 21. paragraflar uyarınca tamamlandığında ve yasal olarak tanındığında, geçiş yaptıkları cinsiyetin karşı cinsinden bir kişiyle evlenme haklarının etkili şekilde güvence altına alınmasını sağlamak için gerekli tüm önlemleri almalıdırlar.
23. Ulusal mevzuatın evli olmayan çiftlere haklar ve yükümlülükler verdiği yerlerde, üye devletler, hayatta kalanın emeklilik geliri ve kiracılık haklarına saygı dâhil olmak üzere, bunların [hakların ve yükümlülüklerin] aynı ve farklı cinsten çiftlere ayrımcı olmayan biçimde uygulanmasını sağlamalıdırlar.
24. Ulusal mevzuatın kayıtlı eşcinsel birliktelikleri tanıdığı yerlerde, üye devletler, aynı cinsten çiftlerin yasal statüsünün, haklarının ve yükümlülüklerinin, kıyaslanabilir durumdaki heteroseksüel çiftlerinkiyle eşit olmasını sağlamayı amaçlamalıdırlar.
25. Ulusal mevzuatın kayıtlı eşcinsel birliktelikleri ve evli olmayan çiftleri tanımadığı veya bunlara haklar ve yükümlülükler vermediği yerlerde, üye devletler, eşcinsel çiftlerin, içinde yaşadıkları toplumsal gerçeklikle ilgili pratik sorunlarının üzerine eğilmeleri için yasal ve diğer araçları sağlama ihtimalini, farklı cinsten çiftlere herhangi bir ayrımcılık yapmaksızın, dikkate almaya davet edilmektedirler.
26. Üye devletler, ebeveyn sorumluluğu ya da çocukların velayetiyle ilgili kararlarda, çocuğun yüksek yararının temel düşünce olması gerektiğini göz önünde bulundurarak, bu tür kararların cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık yapılmaksızın alınmasını sağlamalıdırlar.

27. Ulusal mevzuatı bekâr bireylerin çocuk evlat edinmesine izin veren üye devletler, evlat edinme ile ilgili kararlarda, çocuğun yüksek yararının temel düşünce olması gerektiğini göz önünde bulundurarak, kanunların cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık yapılmaksızın uygulanmasını sağlamalıdır.
28. Ulusal mevzuatın bekâr kadınlar için üremeye yardımcı tedaviye izin verdiği koşullarda, üye devletler, bu gibi tedaviye erişimi cinsel yönelim nedeniyle ayrımcılık yapılmaksızın sağlamayı amaçlamalıdır.

V. İstihdam

29. Üye devletler, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığa karşı etkili koruma sağlayacak uygun önlemlerin tesis edilmesini ve uygulanmasını, kamuda olduğu kadar, özel sektördeki istihdam ve meslek alanlarında da sağlamalıdır. Bu önlemler, taciz ve diğer mağdurlaştırma biçimlerinin önlenmesini, bunlarla mücadele edilmesini ve bunların cezalandırılmasını, istihdama erişim ve terfi koşullarını, işten çıkarmaları, ücretleri ve diğer çalışma koşullarını kapsamalıdır.
30. Trans bireylerin cinsiyet geçmişlerinin ya da önceki isimlerinin herhangi bir ilgisiz biçimde işverenlere ve diğer çalışanlara açıklanmasını önlemek için, trans bireylerin özel hayat gizliliğinin istihdam bağlamında etkili şekilde korunmasının sağlanmasına, özellikle iş başvuruları hususunda dikkat edilmelidir.

VI. Eğitim

31. Üye devletler, çocuğun yüksek yararını sonuna kadar dikkate alarak, eğitim hakkının etkili şekilde ve cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği nedeniyle ayrımcılık yapılmaksızın kullanılabilmesini sağlamak için, eğitim personeline ve öğrencilere yönelik uygun yasal ve diğer önlemleri almalıdırlar. Bu özellikle, çocukların ve gençlerin güvenli bir ortamda; şiddet, zorbalık, toplumsal dışlama ya da cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğiyle bağlantılı diğer ayrımcı ve onur kırıcı muamele biçimleri olmaksızın eğitim hakkını korumayı içerir.

32. Çocuğun yüksek yararını sonuna kadar dikkate alarak, okullarda karşılıklı hoşgörü ve saygıyı cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğini içerecek şekilde sağlamak için, tüm düzeylerde uygun önlemler alınmalıdır. Bu örneğin, okul müfredatı ve eğitim materyallerinde cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ile ilgili nesnel bilginin sağlanmasını; ve kendi cinsel yönelimlerine ve cinsiyet kimliklerine göre yaşamalarını sağlamak için, öğrencilere gerekli bilgi, koruma ve desteğin temin edilmesini içermelidir. Ayrıca üye devletler, okullar için eşitlik ve güvenlik politikaları ile eylem planları tasarlayabilirler, uygulayabilirler ve ayrımcılıkla mücadele için uygun eğitime ya da desteğe ve öğretim yardımlarına erişimi sağlayabilirler. Böylesi önlemler, çocuklarının eğitimine ilişkin ebeveyn haklarını göz önüne almalıdır.

VII. Sağlık

33. Üye devletler, erişilebilir en yüksek sağlık standardının, cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliği nedeniyle ayrımcılık yapılmaksızın, etkin biçimde kullanılabilmesini sağlamak için, uygun yasal ve diğer önlemleri almalıdırlar. Özellikle ulusal sağlık planlarının ve intiharı önleyici tedbirlerin, sağlık araştırmalarının, tıbbi müfredatın, eğitim kurslarının ve materyallerinin geliştirilmesinde ve sağlık hizmetlerinin kalitesinin izlenmesi ve değerlendirilmesinde lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin özel ihtiyaçlarını dikkate almalıdırlar.
34. Dünya Sağlık Örgütü'nün standartları gereğince, eşcinselliğin bir hastalık olarak sınıflandırılmasına meydan vermemek için uygun önlemler alınmalıdır.
35. Üye devletler, trans kişilerin trans sağlık hizmetleri alanındaki psikolojik, endokrinolojik ve cerrahi uzmanlık dâhil, uygun cinsiyet geçiş hizmetlerine etkili şekilde ve makul olmayan gerekliliklere maruz bırakılmaksızın ulaşmalarını sağlamak için uygun önlemleri almalıdırlar. Hiç kimse, rızası olmaksızın, cinsiyet geçiş prosedürlerine tabi tutulmamalıdır.

36. Üye devletler, cinsiyet geçişi prosedürlerinin sağlık sigortasınca karşılanan masraflarını sınırlandıran herhangi bir kararın yasal, nesnel ve orantılı olmasını temin etmek için uygun yasal ve diğer önlemleri almalıdırlar.

VIII. Barınma

37. Tüm kişilerin, yeterli barınmaya erişimden, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği nedeniyle ayrımcılık yapılmaksızın, etkili ve eşit biçimde faydalanabilmesini sağlamak için tedbirler alınmalıdır. Böylesi tedbirler, özellikle ayrımcı tahliyelere karşı koruma sağlamayı, arsa ve başka mülkiyetlerin sahipliğini edinmek ve sürdürmek için eşit hakların güvence altına alınmasını amaçlamalıdır.
38. Toplumsal dışlamaya karşı kendi ailelerinde dahi özellikle hassas olabilen gençler ve çocuklar dâhil; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans [tüm]kişilerin karşı karşıya kaldığı evsizlik risklerine gereken özen gösterilmedir. İlgili sosyal hizmetler, her bireyin ihtiyaçlarının nesnel değerlendirmesine göre, ayrımcılık yapılmaksızın sağlanmalıdır.

IX. Spor

39. Sporda homofobi, transfobi ve cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık, aynı ırkçılık ve diğer ayrımcılık biçimleri gibi, kabul edilemezdir ve bunlarla mücadele edilmelidir.
40. Spor etkinlikleri ve tesisleri, cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliği nedeniyle ayrımcılık yapılmaksızın, herkese açık olmalıdır. Özellikle, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine dair ayrımcı hakaretlerin spor etkinlikleri esnasında veya onlarla bağlantılı olarak kullanımını önlemek, karşı koymak ve cezalandırmak için etkili önlemler alınmalıdır.
41. Üye devletler; sporda lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilere yönelik ayrımcılıkla ilgili farkındalık yaratma etkinlikleri geliştirmek ve onlara yönelik hoşgörüsüzlüğün dışavurumlarını kınamak üzere, spor birlikleri ve taraftar kulüpleriyle diyalogu teşvik etmeli ve onları desteklemelidirler.

X. Sığınma hakkı

42. Üye devletler, bu konuda uluslararası yükümlülüklerinin olduğu hallerde, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği sebebiyle haklı nedenlere dayanan zulüm korkusunun, ulusal kanunlara göre mülteci statüsü ve sığınma vermek için geçerli neden olabileceğini kabul etmelidirler.
43. Üye devletler, sığınmacıların cinsel yönelimleri veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle yaşamlarının veya özgürlüklerinin tehdit edilebileceği ya da işkence, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele ya da cezalandırma riskiyle karşı karşıya oldukları bir ülkeye gönderilmemelerini özellikle güvenceye almalıdırlar.
44. Sığınmacılar, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli herhangi bir ayrımcı politika ve uygulamadan korunmalıdır. Özellikle cinsel tacizlerin, sözlü saldırıların ya da özgürlüğünden yoksun bırakılmış sığınmacılara yönelik diğer taciz biçimleri dâhil her tür fiziksel şiddet riskinin önlenmesi ve [sığınmacıların] kendi özel durumlarıyla ilgili bilgilere erişimlerinin sağlanması için uygun önlemler alınmalıdır.

XI. Ulusal insan hakları yapıları

45. Üye devletler, ulusal insan hakları yapılarının, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığı ele almaları için açıkça görevlendirilmelerini sağlamalıdırlar. [Ulusal insan hakları yapıları] kanunlar ve politikalarla ilgili önerilerde bulunmanın ve toplum genelinde farkındalık yaratmanın yanı sıra - ulusal mevzuatın sağladığı ölçüde - özel sektöre ve kamu sektörlerine ilişkin bireysel şikâyetleri özellikle inceleyebilmeli, dava açabilmeli ya da müdahil olabilmelidirler.

XII. Çoklu temelde ayrımcılık

46. Üye devletler, ayrımcılığı yasaklayan ya da önleyen ulusal mevzuatlarının, aynı zamanda, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temeli dâhil, çoklu nedenlere dayalı ayrımcılığa karşı koruma sağlaması amacıyla önlemler almak üzere teşvik edilmektedirler. Ulusal insan

hakları yapılarının, bu tür meseleleri ele almasına olanak sağlayacak genişlikte yetkisi olmalıdır.

Açıklayıcı memorandum

Bu açıklayıcı memorandum, Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelli Ayrımcılığa İlişkin Uzmanlar Komitesi (DH-LGBT) Başkanı ile [Genel] Sekreterlik'in işbirliğiyle hazırlanmıştır.

I. Giriş

Yaklaşık 30 yıl boyunca, Avrupa Konseyi'nin çeşitli organları tarafından, bu soruna ilişkin pek çok metin kabul edildi. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi (PACE), 1981'den bu yana, Bakanlar Komitesi'nin birçok tavsiye kararını kabul etti. Hâlihazırda, Hukuk İşleri ve İnsan Hakları Komitesi bünyesinde "cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılık" üzerine bir rapor hazırlanıyor. Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yetkililer Kongresi, Mart 2007'de; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin toplanma ve ifade özgürlüğüne ilişkin 211 (2007) sayılı tavsiye kararını kabul etti. Bakanlar Komitesi'nin kendisi, Parlamenterler Meclisi'nin ve Kongre'nin söz konusu tavsiye kararlarına; ve daha yakın geçmişte, PACE üyelerinden gelen yazılı soru önergelerine, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği gibi kişisel özelliklere bakılmaksızın herkesin insan haklarını eşit kullanması ilkesini vurguladığı ve belli başlı ifade, toplanma, örgütlenme ve konuşma özgürlüğü konularını kapsayan çeşitli yanıtlar verdi. Genel Sekreter ve İnsan Hakları Komiseri, Avrupa Konseyi'ne üye devletlerdeki homofobiyi ve cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılığı kınayan çeşitli kamuoyu açıklamaları yaptılar. İnsan Hakları Komiseri yıllık faaliyet raporlarının bir bölümünü, özellikle 2006 ve 2008 için olanları; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilere yönelik ayrımcılık sorununa ayırdı ve bir dizi tematik rapor hazırladı.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi sisteminde, Sözleşme'nin 14. maddesi ve Sözleşme'nin 12 no.lu Protokolü'nce (genel ayrımcılık yasağı) yasaklanan ayrımcılık temelleri listesi, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğinden açıkça bahsetmese de, bu açık bir listedir; ve gerçekte, korunan özelliklere bunların dâhil edilmesini engelleyecek hiçbir husus bulunmamaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (bundan sonra “Mahkeme” olarak anılacaktır), hâlihazırda, 14. maddenin cinsel yönelimi¹ kapsadığını kabul etmiştir ve 12 no.lu Protokole ilişkin Açıklayıcı Rapor, bu belgenin cinsel yönelime dayalı ayrımcılığa karşı koruma sağlayacağını belirtmektedir. Cinsiyet kimliği açıkça ifade edilmemesine karşın, cinsiyet kimliğinin 14. madde ve 12 no.lu Protokol tarafından kapsanacağı mantık çerçevesinde değerlendirilebilir. Mahkeme, 14. maddenin amaçları bakımından eğer nesnel ve makul bir gerekçe yoksa; yani meşru bir amacı hedeflemiyorsa, ya da kullanılan araçlar ve gerçekleştirilmeye çalışılan amaç arasında makul ölçülülük ilişkisi mevcut değilse, muameledeki bir farklılığın ayrımcı olduğunu belirtmiştir.² Mahkeme buna ek olarak, özel yaşamın en mahrem hususlarından birine değinen böylesi vakalarda devletlere bırakılan takdir payının dar olduğunu ve özellikle kamu yetkililerinin müdahalesini haklı kılacak ciddi nedenler bulunması gerektiğini düşünmektedir.³ Ölçülülük testi, bu tür bir müdahalenin, amaçlananın gerçekleştirilmesine sadece prensipte uygun olmasını zorunlu kılmaz: Aynı zamanda amacın başarılabilmesi için gerekli olduğu da gösterilmelidir.⁴

Aynı zamanda, diğer uluslararası örgütler de çeşitli metinler hazırlamıştır.

Avrupa Birliği bünyesinde, Avrupa Topluluğu'nu kuran Anlaşma'nın 13. maddesi, ayrımcılık temellerine ilişkin listede cinsel yönelime açıkça yer verir. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın 21 (1) maddesi, “cinsel yönelimden” yasaklanmış temeller listesinde açıkça bahseden genel bir ayrımcılık karşıtı hüküm içerir. Avrupa Birliği Konseyi, istihdamda ve mesleki alanlarda eşit muamele için genel çerçeveyi oluşturan ve cinsel yönelimi açık şekilde içeren bir direktif⁵ kabul etmiştir. İstihdam dışındaki alanlarda din veya inanç, engellilik, yaş ya da cinsel yönelime bakmaksızın kişiler arasında eşit muamele ilkesini uygulamaya yönelik bir direktif önerisi de şu an incelenmektedir. Avrupa Toplulukları Adalet Divanı (AAD) da lezbiyen,

¹ Bkz. diğerlerine ilaveten, *Salgueiro da Silva Mouta v. Portekiz*'in 21 Aralık 2001 tarihli kararı ve *Karner v. Avusturya*'nın 24 Temmuz 2003 tarihli kararı.

² Bkz. *Karner*, paragraf 37.

³ Bkz. *Karner*, paragraf 41 ve *Schlumpf v. İsviçre*'in 8 Ocak 2009 tarihli kararı, paragraf 115.

⁴ Bkz. *Karner*, paragraf 41.

⁵ 27 Kasım 2000 tarihli Konsey Yönetmeliği 2000/78/EC.

gey, biseksüel ve trans kişilere yönelik ayrımcılık sorununun birtakım boyutları üzerine⁶, özellikle de istihdama ve sosyal güvenliğe erişim hususunda trans kişilerin durumları üzerine karar verme fırsatına sahip olmuştur. Mahkemenin içtihadına göre, cinsiyet geçişini planlayan ya da cinsiyet geçişini tamamlamış bir kimseyi işten çıkarmak, Avrupa Topluluk hukukuna göre, cinsiyete dayalı ayrımcılık olarak kabul edilmektedir.⁷ Son olarak, Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı (FRA), “Homofobi ve cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık” başlıklı iki rapor yayınlamıştır.⁸

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı’nın, Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu (AGİT/DKİHB) yakın geçmişte, AGİT’e katılan devletlerde cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık sorununun belirli yönlerini inceleyen çeşitli raporlar ve belgeler yayımlamıştır: lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilere yönelik hoşgörüsüzlük ile ilgili bölümler içeren “AGİT bölgesinde nefret suçları: olaylar ve tepkiler” üstüne AGİT/DKİHB’nun 2006 ve 2007 yıllık raporları; “Nefret suçları yasaları: pratik bir rehber” başlıklı 9 Mart 2009 tarihli AGİT raporu; AGİT/DKİHB’nun silahlı kuvvetler personelinin sahip olduğu insan hakları ve temel özgürlüklere ilişkin el kitabı⁹; Nisan 2007 - Nisan 2008’de “AGİT bölgesinde insan hakları savunucuları: zorluklar ve iyi pratikler” başlıklı rapor.¹⁰

Birleşmiş Milletler kapsamında; 17 Aralık 2008’de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu çerçevesinde 66 devlet tarafından desteklenen¹¹; öldürme, işkence, keyfi alıkonulma; sağlık

⁶ Bkz. örneğin *P. v. S. ve Cornwall County Council* davası, Dava No. C-13/94, 30 Nisan 1996 tarihli karar, (sadece İngilizcesi mevcut), *Sarah Margaret Richards v. Secretary of State for Work and Pensions* davası, dava No. C-423/04, 27 Nisan 2007 tarihli karar ve *K. B. v. National Health Service Pensions Agency and Secretary of State for Health* davası, dava No. C-117/01, 7 Ocak 2004 tarihli karar.

⁷ Bkz. *P. v. S. ve Cornwall County Council*, kararın 21. paragrafı.

⁸ Bölüm I: hukuki analiz ve Bölüm II: toplumsal durum, www.fra.europa.eu’de İngilizcesi mevcuttur.

⁹ Sadece www.osce.org/item/30553.html’de İngilizcesi mevcuttur.

¹⁰ Sadece www.osce.org/item/35711.html’de İngilizcesi mevcuttur.

¹¹ Arnavutluk, Andora, Arjantin, Ermenistan, Avustralya, Avusturya, Belçika, Bolivya, Bosna Hersek, Brezilya, Bulgaristan, Kanada, Yeşil Burun Adaları (Cape Verde), Orta Afrika Cumhuriyeti, Şili, Kolombiya, Hırvatistan, Küba, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Ekvador, Estonya, Finlandiya, Fransa, Gabon Cumhuriyeti, Gürcistan, Almanya, Yunanistan, Gine-Bissau Cumhuriyeti, Macaristan, İzlanda, İrlanda, İsrail, İtalya, Japonya, Letonya, Lihtenştayn Prensiği, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Morityus, Meksika, Karadağ, Nepal, Hollanda, Yeni Zelanda, Nikaragua, Norveç, Paraguay, Polonya, Portekiz, Romanya, San Marino, Sao Tome ve Principe Cumhuriyeti, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, İspanya, İsveç, İsviçre, “Eski

hakki dâhil, ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan yoksun bırakma gibi cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı hak ihlallerini kınayan bir beyanatta bulunuldu. Bu, Genel Kurul çerçevesinde konuya ilişkin ilk beyanattı. İnsan haklarını kapsayan Birleşmiş Milletler mekanizmalarına - sözleşme organları ve İnsan Hakları Konseyi - cinsel yönelime dayalı ayrımcılık sorunlarını ele almak üzere her zamankinden daha sık başvuruluyor.¹² Daha genel konuşmak gerekirse, cinsel yönelime dayalı ayrımcılıkla ilgili endişeler giderek daha fazla dikkate alınıyor. Bunun bir örneği, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) tarafından Kasım 2008’de yayınlanan, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ile ilişkili mültecilik talepleri üzerine rehberlik notudur.¹³ Ayrıca; Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey’in Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğinin, sözleşme tarafından “başka bir statü” kategorisi içinde yasaklanmış ayrımcılık nedenlerinden olduğunu tekrarlamıştır. Komite; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakları İlişkin Uluslararası Sözleşme’nin 2. maddesinin 2. paragrafında ifade edilen; ekonomik, sosyal ve kültürel hakların kullanılmasında ayrımcılık yasağına ilişkin genel yorumlarında [bunu] yayımlamıştır.¹⁴ Ayrıca Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin, taraf devletlerin, çocukları cinsel yönelim nedeniyle ayrımcılığa karşı koruyacak yasal nitelikte olanlar dâhil tüm uygun önlemleri almaları gerektirdiğini açıklığa kavuşturmuştur.¹⁵ Komite, aynı zamanda, genç

Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya”, Doğu Timor, Birleşik Krallık, Uruguay ve Venezüella. Amerika Birleşik Devletleri Mart 2009’da bu açıklamayla işbirliği içine girmiştir.

¹² *Toonen v. Avustralya* davasında (Başvuru No. 488/1992, UN Doc. CCPR/C/50/D/488/1992(1994)) İnsan Hakları Komitesi, Siyasi ve Medeni Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’nin (SMHİUS) 26. Maddesinin “cinsel yönelimi” bu hükümde zikredilen “cinsiyet” kavramıyla kapsadığını belirterek, gey ve lezbiyen kişilerin haklarının Birleşmiş Milletler insan hakları sistemi altında korunduğunu açıkça kabul etti. *Young v. Avustralya* (Başvuru No. 941/ 2000, UN Doc. CCPR/C/78/D/941/2000(2003)) ve *X v. Kolombiya* (Başvuru No. 1361/2005, UN Doc. CCPR/C/89/D/1361/2005 (2007)) davalarında, bu konum sağ kalan aynı cinsten bir partnerin sağ kalanın emeklilik geliri hakkı bakımından ayrımcılığa maruz kalmasıyla ilişkili olarak yeniden onaylanmıştır.

¹³ Sadece İngilizcesi mevcut, “Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ile ilişkili mültecilik talepleri üzerine rehberlik notu” (Guidance note on refugee claims relating to sexual orientation and gender identity), Kasım 2008, www.unhcr.org/refworld/topic,4565c22547,,48abd5660,0.html.

¹⁴ Bkz. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi belgesi, paragraf 32: www2.ohchr.org/english/bodies/cescr/docs/E.C.12.GC.20_fr.doc.

¹⁵ Çocuk Hakları Komitesi’nin Birleşik Krallık hakkında Sonuç Gözlemleri (Man Adası), 16 Ekim 2000, belge CRC/C/15/Add. 134.

eşcinsel ve transseksüel kişilerin, kendi cinsel yönelimlerini yaşamalarına olanak sağlayacak uygun bilgi, destek ve gerekli korumaya erişememesiyle ilgili kaygılarını ifade etmiştir.¹⁶

Hâlihazırdaki [elinizdeki] metin, cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık sorununu özel olarak ele almak üzere Bakanlar Komitesi tarafından hazırlanan ilk belgedir.

Bakanlar Komitesi, Bakan Vekilleri'nin 2 Temmuz 2008 tarihli 1031. toplantısında [yayımladığı] bir deklarasyonla; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişiler dâhil tüm insanlar için eşit haklar ve onur ilkesine bağlılığını vurguladı. Bakanlar Komitesi, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık örneklerinin, homofobi ve trans kişilere yönelik hoşgörüsüzlük vakalarının ne yazık ki hâlâ Avrupa'da yaygın olduğunu belirterek, Avrupa Konseyi'nin hoşgörüyü ve ayrımcılık yapmamaya ilişkin standartlarının tüm Avrupa toplumları için geçerli olduğunu ve cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığın bu bildiriyle bağdaşmadığını tekrarladı.

Bu bağlamda Bakanlar Komitesi, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılıkla mücadele etmek; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin insan haklarına saygıyı temin etmek ve onlara yönelik hoşgörüyü teşvik etmek üzere alınacak önlemlerle ilgili bir tavsiye kararı hazırlaması için İnsan Hakları Yürütme Komitesi'ne (CDDH) görev talimatı verdi. Tavsiye kararının bu amaçla alınacak önlemlere işaret etmesi gerektiği belirtilmişti. Dolayısıyla bu, tasarlanacak belgenin sadece insan hakları standartlarına ve ilkelerine dayalı olmamasını, aynı zamanda pratik bir hedefi amaçlaması gerektiğini de ima ediyor.

Tüm yürütme komiteleri ile Avrupa Konseyi'nde hükümetlerarası işbirliğine dâhil olmuş diğer komitelerin, kendi görev tanımları dâhilinde, mevcut ve gelecek faaliyetlerinde; üye devletlerin cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli herhangi bir ayrımcılıktan kaçınmaları; buna yasal çözüm getirmeleri; yasada ve uygulamada lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişiler için eşit hakları ve onuru güçlendirmek ve toplumda onlara yönelik ayrımcı tutumlarla mücadele etmek için tasarlanmış belirli hükümetlerarası ve diğer faaliyetler için önerilerde

¹⁶ Çocuk Hakları Komitesi'nin Birleşik Krallık hakkında Sonuç Gözlemleri, 9 Ekim 2002, belge CRC/C/15/Add. 188.

bulunmaları gereği konusunda gerekli ilgiyi göstermelerine yönelik çağrı yapılmasına da karar verildi.

Bakanlar Komitesi, 16 Şubat 2009 tarihli 1048. toplantısında görev tanımını onayladı ve böylelikle, CDDH'nin yetkisi altında Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelli Ayrımcılığa İlişkin Uzmanlar Komitesi'ni (DH-LGBT) görevlendirdi. Uzmanlar komitesi taslak tavsiye kararını hazırlamak amacıyla üç kez toplandı. Tavsiye kararına bir ek yapılarak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadı ışığında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne özel vurgu yaparak, mevcut Avrupalı ve diğer uluslararası belgelerden kaynaklanan ilkelerin düzenlenmesi gerektiğine karar verildi. CDHH 69. toplantısında (24-27 Kasım 2009) mevcut tavsiye kararının öneri metnini onayladı ve metni 31 Mart 2010 tarihli 1081. toplantısında kabul edecek olan Bakanlar Komitesi'ne gönderdi.

II. Yorumlar

Genel Değerlendirme

Hâlihazırdaki tavsiye kararı, üye devletleri; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin insan haklarının korunmasına ve onlara yönelik hoşgörünün teşvik edilmesine dair ulusal mevzuat, politika ve uygulamalarda [bu tavsiye kararının] ekinde düzenlenen ilkelere ve tedbirlere başvurulmasını güvence altına almaya davet etmektedir.

Tavsiye kararının ekinde düzenlenen ilkeler ve tedbirler için hareket noktası, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine dayalı yüksek düzeydeki ayrımcılıkla mücadele etme gereğidir. Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans bireyler, yüzyıllardır ve hâlâ, Avrupa'nın her yerinde ve yaşamın her alanında, cinsel yönelim ve cinsiyet kimlikleri nedeniyle homofobiye, transfobiye ve - toplumsal dışlanmadan ayrımcılığa uzanan düşmanca hareketlere yol açan - yaygın ve kalıcı hoşgörüsüzlüğün çeşitli biçimlerine ciddi şekilde maruz kalmaktadırlar. Bunun sonucunda, sayısız insan kimliğini gizlemek ya da bastırmak ve ailelerinin içinde dahi korku ve görünmezlik içinde yaşamak zorunda kalmaktadır.

İlkeler esasen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ve Avrupa Sosyal Şartı'na (gözden geçirilmiş Şart dâhil) dayanmaktadır. Fakat aynı zamanda, Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'na,

Siyasi ve Medeni Haklar ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeler'e, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye ve Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme'ye ve ilgili mahkemelerin ve sözleşme organlarının içtihadına atıflar içermektedir. Tavsiye kararındaki ilkelerin temelini oluşturan bu metinleri onaylamış olan üye devletler için, onlardan doğan yükümlülüklerin ve içtihatların her biri bağlayıcıdır. Bu önemli uluslararası insan hakları belgelerinden pek çok bakımdan ilham alınabilir. Tüm üye devletler, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılıkla mücadele etmek ve hoşgörüyü teşvik etmek için ilkelere saygı duymaya ve uygun tedbirleri uygulamaya teşvik edilmektedir. Metin boyunca, Kültürlerarası Diyalog İçin Beyaz Kitap; Avrupa Spor Şartı; Avrupa'da çocuk ve ergen intiharları: ciddi bir kamu sağlığı meselesi konulu 1608 (2008) sayılı tavsiye kararı; Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde insan hakları savunucularının durumuna ilişkin 1660 (2009) sayılı Parlamenter Meclisi'nin aldığı tavsiye kararı; Bakanlar Komitesi'nin üye devletlere yaptığı "Nefret söylemine" ilişkin R (97) 20 sayılı tavsiye kararı; Avrupa Polis Etiği Yönetmeliği'ne ilişkin Rec (2001) 10 sayılı tavsiye kararı; Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Standartları ve Mekanizmalarına İlişkin Rec (2007) 17 sayılı tavsiye kararı ile ECRI'ye yönelik yaptığı, okullarda ve eğitim yoluyla ırkçılık ve ırka dayalı ayrımcılıkla mücadele konulu 10 no.lu Genel Politika Tavsiyesi dâhil, diğer önemli belgelere referanslar verilmiştir.

Cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılıkla mücadele etmek için eylem, bir kişinin ya da bir grup insanın bu nedenlerle doğrudan veya dolaylı ayrımcılığa uğramasına neden olabilecek mevcut yasal ve diğer tedbirlerin gözden geçirilmesi ile başlamalıdır. Ondan sonra, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılık yapılmaması hakkına ilişkin yasal ve diğer tedbirlerin etkisini düzenli ve etkili şekilde izlemek amacıyla, ilgili araştırmaların yürütülmesini, verilerin toplanmasını, analizini ve bu nedenlere dayalı herhangi bir doğrudan veya dolaylı ayrımcılığa tazminat sağlanmasını içermelidir. Bu eylemin bütünüyle uygulanması açıkçası biraz zaman gerektirecektir. Belirtilen farklı konular için farklı bir zamanlama öngörülebilir. Bununla birlikte, sadelikle anlaşılmaktadır ki, ayrımcı sınırlamaların kaldırılması gerekmektedir.

Bu hususta, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, *Dudgeon v. the United Kingdom*¹⁷ ve *Norris v. Ireland*¹⁸ davalarındaki kararlarında, özel hayatta eşcinsel eylemleri yasaklayan kanunların yürürlükte kalmasının, söz konusu kanunların artık kovuşturma ile sonuçlanmadığı koşullarda dahi, başvuruçunun (cinsel yaşamını içeren) özel hayatına saygı hakkına devamlı müdahale oluşturduğuna karar vermiştir. Bir zamanlar var olan Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, *Sutherland v. the United Kingdom*¹⁹ davasına dair raporunda, başvuruçuyda kovuşturulmamış ya da kovuşturulmayla tehdit edilmemiş olsa bile, sırf yasanın mevcudiyetinin [dahi] onun özel hayatını doğrudan etkilediğini belirtmiştir. Buna ek olarak Bakanlar Komitesi, Yerel ve Bölgesel Yetkililer Kongresi'nin 211(2007) sayılı Tavsiye Kararı'na yanıtında, Mahkeme'nin "bir dizi kararda"²⁰, cinsel yönelime dayalı herhangi bir ayrımcılığın Sözleşme'ye aykırı olduğunu vurguladığına dikkat çekmiştir. Tüm üye devletler, sözleşmeyi ulusal hukuklarına uygularken, bunu mahkemenin içtihadı ışığında yerine getirmek zorundadırlar."²¹

Denetleme tedbirlerine ilişkin bir başka seçenek, üye devletlerin, periyodik eylem planlarını ve bunların sonuçları ile uygulamada kaydedilen ilerlemeyi ölçecek göstergeleri benimsemeleri; ve ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde etkili şekilde uygulamaları olabilir.

Ayrıca cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli ayrımcılıkla mücadele etmek; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin insan haklarına saygı gösterilmesini sağlamak ve onlara yönelik hoşgörüyü teşvik etmek amacıyla belirli tedbirler alınmalı ve etkili şekilde uygulanmalıdır. Üye devletler, yasal ve diğer tedbirlerin bu tür temellere dayalı ayrımcılıkla mücadele etmek için yeterli olmasını sağlamalıdır. Uzun vadeli eğitim ve farkındalık yaratma programları

¹⁷ *Dudgeon v. Birleşik Krallık*, 22 Ekim 1981 tarihli karar, Seri A No. 45, p. 21, paragraf 41. Bu Komisyon ve Mahkeme'nin, eşcinselliği yasadışı ilan eden yasaların varlığına karşı bir duruş sergilediği ilk davadır.

¹⁸ *Norris v. İrlanda*, 26 Ekim 1988 tarihli karar, Series A No. 142, p. 18, paragraf 38.

¹⁹ *Sutherland v. İngiltere*, No. 25186/94, 1 Temmuz 1997 tarihli Komisyon raporu, basılmamış, erkek eşcinsel ve heteroseksüel ilişkiler için daha yüksek bir asgari rıza yaşı belirleyen mevzuatın varlığını eleştiriyor.

²⁰ Özellikle, *Salgueiro da Silva Mouta v. Portekiz*, 21 Aralık 1999 tarihli karar; *L. ve V. v. Avusturya*, 9 Ocak 2003 tarihli karar; *Karner v. Avusturya*, 24 Temmuz 2003 tarihli karar; *B.B. v. Birleşik Krallık*, 10 Şubat 2004 tarihli karar.

²¹ 16 Ocak 2008 tarihinde Bakan Vekillerinin 1015. toplantısında Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen Yanıt-CM/Cong(2008)Rec211 final.

kapsamında, toplum geneli içindeki ayrımcı ya da önyargılı tutum ve davranışlarla mücadele etmeyi, önyargıları ve kalıpyargıları düzeltmeyi (örneğin; medya profesyonellerini ve toplum genelini hedefleyen açık siyasal mesajlarla) amaçlayan kapsamlı bir stratejiyi benimsemeli ve etkili şekilde uygulamalıdır.

Üye devletler, ihlal resmi yetkiyle görev yapan kişiler tarafından yapılsa dahi, mağdurların ulusal makam önünde hukuki yollara etkili erişiminin sağlanmasını temin etmelidirler. Bu tür hukuki yollar, yeri geldiğinde ayrımcılık mağdurlarına yeterli tazminatın verilmesini içerecek biçimde etkili, orantılı ve caydırıcı olmalıdır. Aynı zamanda, [üye devletler] mağdurların bu tür yasal yolların varlığından haberdar olmalarını sağlamak için önlemler almalıdırlar.

Üye devletler, ayrıca, uygun araçlar ve girişimler aracılığıyla (internet dâhil) lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişileri eşit muamele haklarıyla ilgili bilgilendirmeye; aynı zamanda da kamu idaresi, yargı sistemi, hapisane sistemi, kolluk kuvvetleri, ulusal insan hakları koruma kurumları, eğitim ve sağlık sistemleri genelinde; ve kamu ile özel sektör işçi ve işveren temsilcileri, medya ve ilgili hükümet dışı örgütler arasında farkındalık yaratmak amacıyla, bu tavsiye kararı ile ekinin içeriğinin olabildiğince geniş kitleye yayılmasını sağlamaya davet edilmektedirler.

Üye devlet hükümetleri, tavsiye kararının izlenmesiyle ilgili olarak, kabul edilmesinden üç yıl sonra, Bakanlar Komitesi aracılığıyla, uygulamayı gözden geçirmeye davet edilmektedirler.

I. Yaşam hakkı, güvenlik ve şiddetten korunma

A. “Nefret suçları” ve diğer “nefret saikli vakalar”

1-2. Nefret suçları, en yaygın biçimde, mağdur kişinin ırk, din, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, milliyet, etnisite, engellilik ve benzeri temellerde tanımlanan belirli bir gruba gerçek ya da farz edilen aidiyeti nedeniyle işlenen suçlardır.²² Bu tavsiye kararının amacı açısından

²² AGİT raporunun girişinde: *Nefret Suçu Yasaları – Pratik bir rehber*, (s. 7)’de nefret suçları, “toplumda belirli gruplara yönelik hoşgörüsüzlüğün harekete geçirdiği suçlar” olarak tanımlanmıştır. AGİT/DKİHB 2006’daki yıllık raporunda da işleyen bir tanım sağladı. Buna göre, bir nefret suçu, “ Mağdurun, mülkün

“nefret saikli vaka” terimi, - ulusal mevzuatta suç biçiminde tanımlansa da tanımlanmasa da - bir grupla gerçek ya da algılanan bağlantısı ya da [gruba] üyeliği nedeniyle seçilen bir hedef ile ilgili olan ve kişilere ya da mülklere yönelik herhangi bir olayı ya da fiili tanımlamak için kullanılır. Terim, hoşgörüsüzlüğün bir dizi dışavurumunu kapsayacak önyargı saikli düşük düzey vakalardan, suç teşkil eden eylemleri kapsayacak kadar geniştir.²³ “Nefret suçları” ve diğer “nefret saikli vakalar”, mağdurlar ve onların ait olduğu topluluklar için fazlasıyla üzüntü vericidir. En çarpıcı olansa, mağdurun bakış açısından en önemli hususun, kimliğinin değişmez asli bir yönü nedeniyle böyle bir suçtan zarar görmüş olmasıdır.²⁴ Bununla birlikte [nefret suçları], Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 1. maddesinde kaydedilmesine rağmen, tüm insanların onur ve haklar bakımından eşitliğine ilişkin temel ilkeye saldırı oluşturması bakımından, demokratik toplumların ve hukukun üstünlüğünün tam da temelini tehdit eder. Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişiler bu tür birçok suçun ve vakanın hedefidir. AGİT/DKİHB'nun “AGİT bölgesinde nefret suçları: olaylar ve tepkiler”²⁵ raporuna göre, homofobik suçlar veya olaylar, çoğunlukla şiddetli dayak, işkence, sakatlama, hadım etme ya da cinsel saldırıyı içeren yüksek düzeyde acımasızlık ve vahşilikle nitelendirilmektedir ve ölümle sonuçlanabilmektedir. Bunlar ayrıca, mülke zarar verme, hakaret ya da sözlü saldırı, tehdit ya da gözdağı verme biçimini alabilmektedir.

Bir nefret suçunun veya nefret saikli olayın üstesinden gelebilecek en uygun önlemlerin ve prosedürlerin, uygulanabilir ulusal düzenlemelere ve vakanın koşullarına bağlı olduğu; diğer bir ifadeyle ya ulusal ceza, medeni ve idare hukukunun ya da diğer düzenlemelerin (disiplin prosedürleri vb.) ihlaliyle ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle, vakanın koşulları göz

veya suçun hedefinin, bir grupla, gerçek veya algılanan bağlantısı, desteği veya gruba üyeliği nedeniyle seçildiği, ceza gerektiren kişilere veya mülke yönelik herhangi bir suç.” İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan tanıma bkz.: www.homeoffice.gov.uk/crime-victims/reducing-crime/hate-crime/ veya ABD Adalet Bakanlığı- Adalet Destek Bürosu: *Bir karar vericinin nefret suçlarına yönelik kılavuzu*: www.ncjrs.gov/pdffiles1/bja/162304.pdf.

²³ Bkz. AGİT 2006 yıllık raporu, s. 9, www.osce.org/publications/odihr/2007/09/26296_931_en.pdf.

²⁴ Bkz. AGİT raporu: Nefret Suçları Yasaları- Pratik bir kılavuz, s. 42, www.osce.org/publications/odihr/2009/03/36671_1263_en.pdf.

²⁵ Bkz. AGİT 2006 yıllık raporu, s. 53-54.

önünde tutularak “soruşturma” ve “yaptırımlar” gibi terimler bu hususta geniş anlamda okunmalıdır.

Bu suçlarla mücadele etmek için yasal tedbirler hayati önemdedir. [Bunlar] ayrımcı saikleri cezalandırarak faillere, adil ve insancıl bir toplumun böylesi davranışları hoş görmeyeceğine ilişkin bir mesaj gönderir. Mağdurlara verilen zararı tanıyarak, bu kişilere ve onların topluluklarına, adalet sistemi tarafından korunmanın teminatını verirler. Bununla beraber, böylesi yasaların varlığı, nefret suçlarını ya da diğer nefret saikli vakaları daha görünür kılmaktadır; istatistiksel veri toplamayı kolaylaştırmaktadır; üstelik bunları önleyecek ve giderecek önlemlerin tasarlanması için önemlidir.

Suç ayrımcı bir saik ile işlendiğinden, nefret suçları mevzuatta genellikle daha ağır bir ceza ile cezalandırılacaktır. Aynı zamanda, böylesi önyargılı saikleri dikkate almadaki eksiklik, AİHM kapsamında dolaylı ayrımcılık anlamına gelebilir.²⁶ Üye devletler, yaptırımları belirlerken, cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliğine bağlı önyargı saikinin ağırlaştırıcı neden olarak dikkate alınabilmesini sağlamalıdır. Buna ek olarak, mahkemeler daha ağır bir ceza vermeye karar verdiğinde, böylesi saiklerin kayda geçirilmesini temin etmelidirler.²⁷ Avrupa Konseyi’ne üye en az 14 devlet, hâlihazırda, mevzuatlarında cinsel yönelimi suçlar için ağırlaştırıcı saik olarak dâhil etmiştir.²⁸

²⁶ *Angelova ve Iliev v. Bulgaristan*, No. 55523/00, 26 Temmuz 2007 tarihli karar, para.115: “Devlet makamlarının, şiddet içeren vakaları soruştururken, herhangi bir ırkçı saikin maskesini düşürmek ve etnik nefret veya önyargının olaylarda bir rol oynamış olup olamayacağını belirlemek amacıyla makul tüm adımları atmak için ek bir ödevi vardır. Bunu yapmamak ve ırksal olarak kışkırtılmış şiddet ve gaddarlığa ırkçı imaları bulunmayan vakalarla eşit zeminde muamele etmek, özellikle temel hakları tahrip edici nitelikteki belirli fiillere göz yummak olabilir. Esas olarak birbirinden farklı durumların ele alındığı biçimlerde bir ayırım yapmamak, Sözleşme’nin 14. maddesiyle uzlaştırılmayan haksız muamele teşkil edebilir.”

²⁷ AGİT pratik kılavuzu (a.g.e.) bazı devletlerde cezanın arttırılmasına yol açan nedenlerin kamusal olarak kayda geçirilmediğini belirtiyor, bu da hukuku sembolik ve istatistiksel değerinden epey mahrum ediyor (s. 36).

²⁸ Örnek üzerinden gidecek olursak, Fransız Ceza Kanunu’nun 132-77 maddesi “Yasada öngörülen vakalarda, ihlal mağdurun cinsel yönelimi nedeniyle yapıldığında, bir suçtan ya da kabahatten kaynaklanan cezalar daha ağır olmalıdır” şartını getirir. Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı, Avrupa Birliği’ne üye 10 ülkenin, cinsel yönelimi, işlenen bir suçta ağırlaştırıcı bir neden olarak dahil ettiklerini belirtir. Bunlar, Belçika, Danimarka, İspanya, Fransa, Hollanda, Portekiz, Romanya, Finlandiya, İsveç ve Birleşik Krallık’tır. Bkz. “Avrupa Birliği’ne üye devletlerde cinsel yönelim temelli homofobi ve ayrımcılık”

Aslında birçok rapordan anlaşılmaktadır ki, bu suçların veya vakaların pek azı polise ya da herhangi bir kamu otoritesine şikâyet edilmekte ya da bildirilmektedir. Polis memurlarının bir mağdur karakola gittiğinde, ya da [polisin] kendi girişimiyle; lezbiyen, gey, biseksüel veya trans kişilere düşmanlık gösterilebileceği olgusu, mağdurların şikâyetinde ya da bildirimde bulunmasını daha az muhtemel kılmaktadır.²⁹

Sözleşme'nin 2. ve 3. maddeleri tarafından güvence altına alınan ve tüm şiddet ya da yaralanma türlerinden devlet tarafından korunma hakkı, öldürücü silah kullanımı ya da insanlık dışı veya onur kırıcı muamele ister devlet temsilcileri ister özel kişiler tarafından yapılsın, etkili soruşturma tekniklerinin başlatılması anlamına gelmektedir.

Mahkeme, hâlihazırda, ayrımcı nitelikli şiddet içeren fiillerle ilgili iddialar için kanıt toplamak üzere özel bir prosedürün benimsenebileceğini kabul etmiştir. Mahkeme, önündeki bir davada, bir tedbirin etkisinin (belirli bir grup üzerinde oransız ve önyargıya dayalı etkiler) kanıtlarına dayanarak, özel olarak o grup hedeflenmemiş olsa dahi, ayrımcı kabul edilebileceğini hariç tutmadığını belirtmiştir.³⁰ 2. ve 3. ve 14. maddeler bir arada (Sözleşme'de yer verilen hak ve özgürlüklerden ayrımcılık yapılmaksızın yararlanılması), şiddet kullanımının homofobik veya transfobik ayrımcılıktan kaynaklandığı koşullarda, devletleri, iddia edilen önyargıların rolünü saptamak üzere makul önlemler almaya; ve dolayısıyla, aşırı güç kullanılan ve nefret suçlarını içeren vakalar arasında, hem yasal sistemde hem de uygulamada, bir ayırım yapılmasını sağlamaya sevk etmelidir. Devletler, bir şiddet fiilinde herhangi bir homofobik veya transfobik çağrışımı soruşturmak üzere özel çaba sarf etmelidirler. Çok daha fazla çaba sarf etmelidirler; çünkü pratikte homofobik ya da transfobik saiki kanıtlamak çok daha zor olabilir. Ayrımcı saikleri kanıtlamak uzmanlık ve özen istediği için soruşturmaların niteliği daha da önemlidir. Benzer şekilde, ırkçı çağrışımları olan vakaları soruşturma yükümlülüğü,

(Bölüm I – Hukuki Analiz), s. 122, www.fra.europa.eu/fraWebsite/products/publications_reports/pub_cr_homophobia_0608_en.htm. 'de mevcuttur. Avrupa Konseyi'ne üye devletlere gelince, Andorra, Hırvatistan, İzlanda ve Norveç de böyle yapmıştır.

29. Bkz. FRA raporu– Bölüm II s. 46-47.

³⁰ *Hugh Jordan v. Birleşik Krallık*, No. 24746/94, paragraf 154, 4 Mayıs 2001.

Sözleşme'nin 14. maddesinin gerektirdiği gibi, ayrımcılık yapılmaksızın yerine getirilmelidir.³¹ Suç bir kimsenin cinsel yönelimi veya cinsiyet kimliğinden kaynaklandığında böylesi yükümlülükler açıkça uygulanabilir.

3. Üye devletler, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine dayalı nefret suçlarının ya da diğer nefret saikli vakaların mağdurlarını ve tanıklarını bu fiilleri bildirmeye teşvik etmek için uygun tedbirleri sunmalıdırlar. Bu gibi tedbirler şunları içerebilir:

- a. Bu suçların daha çoğunlukla bildirilmesi için toplum geneline ve bu şikâyetlerin kaydını tutan polis hizmetlerine yönelik, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği saikini içerecek şekilde “nefret suçlarının” basit ve anlaşılır bir tanımını hazırlamak ve dağıtmak;
- b. Yargı sisteminin ve kolluk kuvvetlerinin farklı yapılarının, mağdurlara ve tanıklara yeterli yardım ve desteği sunmaları için gereken bilgi ve becerileri kazanmalarını sağlamak amacıyla eğitim programları düzenlemek;
- c. Diğerlerine ilaveten, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği ile bağlantılı suçlar ve vakaları soruşturmakla da görevlendirilmiş özel birimler yaratmak ve güven ilişkisini geliştirmek amacıyla yerel topluluklarla bağlantıyı sürdürecektik özel irtibat görevlilerini yetkilendirmek;
- d. Özellikle cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğinin saiklerden birini oluşturduğu koşullarda, kolluk kuvvetleri tarafından işlendiği iddia edilen nefret suçlarına ya da nefret saikli vakalara ilişkin bildirimlerin alınması ve soruşturulması için bağımsız ve etkili bir mekanizma kurulmasına yüksek önem vermek;

³¹ Irkçı çağrışımları olan cinayetlere ilişkin *Nachova ve Others v. Bulgaristan* davasında Mahkeme'nin akıl yürütmesine bkz., 26 Şubat 2004 tarihli karar, paragraflar 155-162: “Sözleşme'nin 2. Maddesi altındaki yaşam hakkı ve 14. maddesi altındaki genel olarak ayrımcılığın, özellikle de ırka ve etnisiteye dayalı ayrımcılığın yasaklanması, Avrupa Konseyi'ni oluşturan demokratik toplumların temel değerlerini yansıtır. Yaşamdan mahrum bırakmaya yol açan etnik nefret saikiyle gerçekleştirilen fiiller, bu toplumların temellerine zarar verir ve yetkililerin özel ihtiyatı ve etkili tepkisini gerektirir.” Dahası, esas olarak birbirinden farklı durumların ele alındığı biçimlerde bir ayırım yapmamak, Sözleşme'nin 14. maddesiyle uzlaştırılamayan haksız muameleyi teşkil edebilir. (bkz., *mutatis mutandis*, *Thlimmenos v. Yunanistan*[GC], No..34369/97, paragraf 44, ECHR 2000-IV).

e. Vakayla ve bu vakaların kendine özgü doğalarıyla ilgili bilgi toplamak amacıyla, anonim ya da çevrimiçi şikâyet sistemlerini uygulamaya koymak ya da diğer kolay erişim araçlarını kullanmak ve üçüncü tarafların bildirimde bulunmasına izin vermek.

Üye devletler, bunlarla beraber, iyi davranış kuralları ve eğitimler sağlayarak, kolluk kuvvetleri [bünyesinde] ve nefret suçlarının veya diğer nefret saikli vakaların mağdur ve tanıklarının bildirimde bulunmasını teşvik etmek için kurulan diğer yapılar bünyesinde; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilere ayrımcılık yapılmaksızın muamele edilmesini sağlamak için önlemler almalıdırlar. Aynı zamanda, cinsel taciz, haksız yere zorla arama ve aşağılayıcı dil kullanımı gibi işkence filleri ya da insanlık dışı veya onur kırıcı muamele gibi homofobik ve transfobik fiillerden bu yapılarda kaçınılmasını ve - gerektiğinde - disiplin ya da cezai yaptırım mekanizmalarının kullanılmasını sağlamak için tedbirler almalıdırlar.

4. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (Madde 3), işkence ya da diğer insanlık dışı ve onur kırıcı muameleyi kesin surette yasaklamıştır. Psikiyatrik hastane kurumlarındakiler dâhil, devlet makamlarının koruması ve sorumluluğu altında bulunan ve özgürlüğünden yoksun bırakılmış kişiler özellikle hassastır. Yetkililerin onları devlet görevlilerinin fiillerinden ya da alıkonulan diğer kişilerin eylemlerinden koruma ödevi bulunmaktadır. Bu [ödev], belirli tacizlere karşı daha da hassas olan ve zorbalık, şiddet, küçük düşürme, tecavüz ve diğer kötü muamele türlerine maruz kalan lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişiler için daha da çok geçerlidir. Devletler, özellikle bu durumlara karşı dikkatli olmalıdırlar; Mahkeme'nin içtihadından doğan yükümlülöklere uyulmasını temin etmelidirler ve böylesi eylemlerden sorumlu olanların disipline dair ya da cezai yükümlölüğünü belirlemek için veya alıkonulma yerlerinin denetimindeki eksiklikler için yeterli ve etkili prosedürleri uygulamaya koymalıdırlar.

Yetkili makamlar, trans kişilerle ilgili durumlarda, hapsedilecek kişinin cinsiyet kimliğini yeterince korumak ve buna saygı göstermek amacıyla, hapisane seçiminde (kadın ya da erkek) özellikle dikkatli olmalıdırlar. Bireyin özne seçimnin önemi, ayrılmaz biçimde, o kişinin kimliğiyle ilgili nesnel kriterlerle bağlantılıdır. Bu nedenle, cinsiyet kimliğine saygı göstermek, bu bağlamda bir bireyin cinsiyet kimliğini [yetkili makamların] keyfi olarak seçmesi hakkını ima etmez. Yetkili makamlar, resmi belgelerin hapisane seçimini belirlemek için yetersiz olduğu

durumlarda, sadece bireyin öznel seçimini ve resmi belgeleri değil; aynı zamanda, örneğin, cinsiyet geçişi sürecinin ilerleme durumunu da dikkate alarak, durumun nesnel bir değerlendirmesini yapmalıdırlar.

5. Özellikle cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine bağlı “nefret suçları” ve “nefret saikli vakalar” söz konusu olduğunda, ayrımcılık ile, özel hayata saygı gösterilmesi hakkını gerektiği gibi göz önüne bulundurarak mücadele edebilmek için, ilgili araştırmaları yapmak ve ayrımcı tedbirler ile uygulamalara ilişkin verileri toplamak temel önemdedir. İnsan Hakları Komiseri, bilhassa, Avrupa’da, özellikle de AB’ye mensup olmayan üye devletlerde, trans kişilerin duruma ilişkin veri eksikliğini belirtmiştir.³²

Bu türden araçlar sadece vakaları kayıt altına almanın ötesine geçmelidir. Gelecek girişimlerin böylesi olayların engellemesine, homofobik ve transfobik saldırganlığın nelere neden olduğuyla ilgili kamusal farkındalık yaratmaya ve bununla mücadele etmek için yeterli önlemleri geliştirmeye yardım etmelidir. Dolayısıyla, üye devletler, özellikle nefret suçlarıyla ilgili olduğunda; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilere yönelik ayrımcılığa ilişkin daha iyi niceliksel ve niteliksel kavrayışa ulaşmak için, kendilerini, veri ve bilgi analizi için daha etkili araçlarla donatmalıdırlar. Aynı zamanda, bu olaylarla mücadele edecek etkili politikaları şekillendirmek amacıyla, lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilere yönelik düşmanca ya da olumsuz davranışların niteliği ve nedenleriyle ilgili araştırmaları etkin şekilde teşvik etmelidirler.

B. “Nefret söylemi”

6-8. Bakanlar Komitesi, “nefret söylemine” ilişkin 30 Ekim 1997 tarihli R (97) 20 sayılı Tavsiye Kararı’nda, “nefret söylemi” teriminin; ırkçı nefreti, zenofobiyi (ç.n: *yabancı düşmanlığı*), antisemitizmi (ç.n: *Yahudi düşmanlığı*) ya da azınlıklara yönelik düşmanlık ile birlikte hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer ayrımcılık ve nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden ya da haklı gösteren tüm ifade biçimlerini kapsayacak biçimde anlaşıldığını belirtmiştir. Bu tavsiye kararının amacı bakımından, “nefret söylemi” teriminin, internet ve diğer herhangi

³² “İnsan hakları ve cinsiyet kimliği”, konuya ilişkin yazı, İnsan Hakları Komiseri, 29 Temmuz 2009, s. 9, www.coe.int/t/commissioner/Activities/IPList_en.asp.

bir yeni medya dâhil hangi ifade aracı kullanılırsa kullanılsın, nefret saikli ifadenin bu tür biçimlerini kapsaması hedeflenmiştir.

Kültürlerarası Diyalog İçin Beyaz Kitap'ın da dikkat çektiği gibi, kamusal tartışma kültürel çeşitliliğe saygı göstermelidir.³³ Irkçılık, zenofobi veya diğer herhangi bir hoşgörüsüzlük biçiminin kamusal ifadeleri, ister devlet dairelerindeki kişiler ister sivil toplum üyeleri tarafından yapılsın, 17. madde dâhil, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ilgili hükümleri doğrultusunda reddedilmeli ve kınanmalıdır. Kamusal figürler tarafından yapılan homofobik kamusal açıklamalar özellikle endişe vericidir; çünkü kamuoyunu olumsuz biçimde etkiler ve hoşgörüsüzlüğü teşvik ederler.

Bakanlar Komitesi aynı tavsiye kararında "resmi makamlar ve kamu kurumlarının... özellikle medyaya, nefret söylemi... ya da diğer ayrımcılık biçimi veya hoşgörüsüzlüğe dayalı nefret... olarak makul şekilde anlaşılabilir... açıklamalar yapmaktan uzak durmaları için özel sorumlulukları vardır." demektedir. "Böylesi açıklamalar, nerede olursa olsun, yasaklanmalı ve kamusal olarak reddedilmelidir." (İlke 1). Aynı zamanda, ifade özgürlüğüne müdahalelerin, "nesnel kriterler temelinde, dar şekilde sınırlandırılması ve hukuka uygun ve keyfi olmayan biçimde uygulanması [ve] bağımsız yargı denetimine tabi olması" önemlidir (İlke 3).

Mahkeme "İfade özgürlüğünü kullanan herkes kapsam, durum ve kullandığı teknik araçlara bağlı olan"³⁴ 'ödevler ve sorumluluklar' üstlenir ve bu özgürlüklerin kullanılması, özellikle başkalarının haklarının korunması için, sınırlamalara tabi olabilir." demiştir.³⁵ Ayrıca Mahkeme, 10. madde siyasal demeç veya tartışmanın sınırlandırılması için küçük bir alan bırakırken, hükümetin yürütme organında resmi makamlarda bulunan seçilmiş siyasetçilerin ifade özgürlüğünü kullanmasının belirli sorumluluk gerektirdiğini de savunmuştur.³⁶ Dolayısıyla bu kişiler, görüşlerinin istihdam ve kariyerleri onların onayına bağlı olan kamu

³³ Beyaz Kitap'ın 5.1'inci kısmında, diğerlerinin yanında, "devletlerin, "nefret söylemi" ve ırkçı, yabancı düşmanı, homofobik, Yahudi düşmanı, İslamofobik ve Roman-karşıtı veya diğer ifadeleri, bunların nefret veya şiddeti tahrik ettiği yerde yasaklayacak sağlam bir mevzuatı olmalıdır" denilmiştir.

³⁴ 7 Aralık 1976 tarihli *Handyside v. İngiltere*, Seri A No. 24, s. 25, paragraf 49.

³⁵ Sözleşme'nin 10. maddesinin 2. Paragrafı.

³⁶ *Baczowski ve Diğerleri v. Polonya*, No. 1543/06, 3 Mayıs 2007 tarihli karar, paragraflar 98-99.

Çalışanları tarafından talimat olarak görülebileceğini akılda tutarak, bu özgürlüğü sınırlı bir biçimde kullanmaladırlar.

Benzer şekilde, ye devletler - ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde - resmi makamlarını ve organlarını; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilere yönelik nefreti kışkırtma, yayma veya teşvik etme etkisi ya da diğer ayrımcılık biçimlerini üretmesi muhtemel (olarak anlaşılabilecek), özellikle medyaya yönelik açıklamalardan kaçınma sorumluluklarından haberdar etmelidirler. Kamu görevlileri ve devletin diğer temsilcileri; özel şirketler, sendikalar ve işveren örgütleri, siyasal örgütler veya diğer hükümet dış örgütler, felsefi ya da dini topluluklar gibi sivil toplumun farklı kesimlerinden temsilcilerle diyaloga geçtiklerinde, diğerleriyle birlikte, lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilere [de] hoşgörü ve saygı gösterilmesini, sorumlu ve şiddete referans vermeyen söylemin kullanılmasını teşvik etmeye alışmaladırlar.

Nefret söylemiyle mücadele etmekten; hoşgörüsüzlükten kaynaklanan her ifadenin sistematik biçimde suç kabul edilmesinin gerekmebileceği ve en uygun tedbirler ile hükümlerin, uygulanabilir ulusal düzenlemelere ve dava konusu olan her olayın [znel] koşullarına bağlı olacağı anlaşılmalıdır.

Bakanlar Komitesi'nin, medya ve hoşgörü kültürünün teşviki hakkındaki R(97) 21 sayılı Tavsiye Kararı, medyanın profesyonel pratiklerinin önemini ve çeşitli gruplarla kişileri olumsuz kalıpyargılardan korumak ya da onların topluma olumlu katkılarını halka duyurmak konusunda sahip olduğu sorumluluğunu vurgular. İnternette faaliyet gösterenler dâhil, medya örgütleri, kendi pratiklerinde, lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin olumsuz, basmakalıp temsillerini ve onur kırıcı materyal veya cinsiyetçi dil kullanımını önlemek amacıyla, saygı, hoşgörü ve çeşitlilik kültürünü teşvik etmek için desteklenmelidirler. Belirli ülkelerde geliştirilen uygulamalar, lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerle ilgili konuları ayrımcı olmayan bir şekilde ele almak için davranış kuralları oluşturulmasını gerektirmektedir. Teşvik edilecek bir başka iyi uygulama; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin olumlu temsillerini destekleyen medya ile ilgili farkındalık yaratmaya yönelik kampanyaların organize edilmesini gerektirmektedir.

İnternetin artan önemi ve internette “nefret söyleminde” bulunanları ortaya çıkarmanın ve cezalandırmanın zorluğu göz önünde tutulursa, üye devletler, cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliğine dayalı “nefret söylemi” alanındakiler dahil, yeni medya ve hizmet ya da iletişim ağlarına uygulanabilir sağlam ve yeterli yasal çerçeveyi oluşturmalı veya bunun sürdürülmesini sağlamalıdır.³⁷ İfade özgürlüğüne müdahalenin mümkün olabildiğince sınırlı, yasayla öngörülmüş ve hedeflenen amaçla orantılı olması için, bu türden önlemler, Sözleşme’nin 10. maddesinin 2. paragrafında yer alan gerekliliklere göre alınmalıdır. Devletler, diğerlerinin yanı sıra:³⁸

- internet aracılığıyla yapılmış ihlallerin suç tanımını yapan ve bunlardan sorumlu olanların kovuşturulmasına ilişkin metinlerin kapsamına cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğinin alınmasını sağlamalıdır;
- internette homofobik materyallerin, tehditlerin veya hakaretlerin yayılmasını önlemek için erişim sağlayıcıların internet sitesi denetimi altında özel önlemleri teşvik etmelidirler;
- cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine dayalı materyal dâhil olmak üzere, nefret saiki içeren materyalin internet aracılığıyla yayılmasıyla mücadele etmek için, adli makamlar arasında uluslararası işbirliği ve karşılıklı yardımlaşmayı geliştirmelidirler.

II. Örgütlenme özgürlüğü

9. Mahkeme, örgütlenme ve toplanma özgürlüğüne gerçek ve etkili biçimde saygı gösterilmesinin sağlanması için, devletlerin pozitif yükümlülüğünün, “mağduriyete karşı daha hassas olduklarından, popüler olmayan görüşlere sahip ya da azınlıklara mensup kişiler için özellikle önemli olduğu” şeklinde hüküm vermiştir.³⁹

³⁷ Bu bakımdan, bkz. Siber Suçlar Sözleşmesi’nin bilgisayar sistemleri yoluyla işlenen ırkçı ve yabancı düşmanı fillerin suç sayılmasına ilişkin Ek Protokolü, Avrupa Konseyi Sözleşmeler Dizisi, No. 189.

³⁸ 30 Ocak 2003 tarihli Siber Suçlar Sözleşmesi’nin Ek Protokolü, hâlihazırda, bilgisayar sistemleri yoluyla yayılan ırkçı ve yabancı düşmanı fillerin suç sayılması gerektiği ilkesini oluşturmuştur.

³⁹ Bkz. örneğin, *Baczowski ve Diğerleri v. Polonya*, a.g.e., paragraf 64.

Parlamenteler Meclisi Hukuk İşleri ve İnsan Hakları Komitesi'nin 24 Şubat 2009 tarihli "Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde insan hakları savunucularının durumu" üstüne raporu, Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin hakları için çalışan insan hakları savunucularının etkinliklerinin son birkaç yıl içinde oldukça artmasına karşın, bu eğilimin çok güçlü bir muhalefetle karşılaştığını ve bu kişilerin bilhassa yüksek riske girdiğini ortaya koymaktadır.⁴⁰ AGİT'in "AGİT bölgesinde insan hakları savunucuları: zorluklar ve iyi pratikler" başlıklı raporu⁴¹, örgütlenme özgürlüğüne konulan engellerin, tescil işlemlerinin geri çevrilmesi, feshetme, gayrimenkullerden tahliye ya da tahliye tehdidi, kuruma ait mülke zarar veya saldırılar, karalama kampanyaları ve vergilerin kötüye kullanılması biçimlerini alabileceğini göstermektedir. Rapor, bundan başka, baskıcı tedbirlerin olası neticelerini sıralamaktadır: kayıtlı olmayan etkinlikler için cezai yaptırımlar, istismar edilen cezai takibat, fahiş kayıt ve yeniden kayıt ücretleri yönünde talepler, kamu görevlileri tarafından denetleme, hesap denetimi veya soruşturmalar, kötüye kullanılan ya da yasadışı vergilendirme.

Herkes, ayrımcılık yapılmaksızın, lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilere veya onlar hakkında bilgi veren, aralarındaki iletişimi kolaylaştıran veya haklarını savunan dernek kurabilmeli ve bunun için akreditasyon kazanabilmelidir. Devletler, bu hususta kamu düzeni, genel ahlak, kamu sağlığı veya kamu güvenliği gibi kavramların örgütlenme özgürlüğü hakkının kullanımını sınırlandırmak için kötüye kullanılmamasını temin etmelidirler. Bir örgütün kaydedilmesinin geri çevrilmesi, nesnel olarak doğrulanabilir ve tam olarak gerekçelendirilmiş karar temelinde ve temyize açık olmalıdır. Yasaların ve uygulamaların lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin insan haklarını savunan örgütlerin kurulmasını yasakladığı devletler, bu yasa ve uygulamaları yürürlükten kaldırmalıdır. Aynı zamanda, feshetme talimatı verilen koşullarda, yeniden kayıt olanağına izin vermelidirler.⁴² Devletler, dernek faaliyetlerine, bu

⁴⁰ Raporun 31-32. paragrafları.

⁴¹ www.osce.org/publications/odihr/2008/12/35711_1217_en.pdf, s. 19'dan sonra gelen sayfalar.

⁴² Bkz. *Moldovya Başkanlık Partisi v. Rusya* (5 Ekim 2004 tarihli karar); *Türkiye Birleşik Komünist Partisi ve Diğerleri v. Türkiye* (30 Ocak 1998 tarihli karar); *Bessarabia Metropolit Kilisesi ve Diğerleri v. Moldova* (13 Aralık 2001 tarihli karar) *Birleşik Makedonya Örgütü İlinden– PIRIN ve Diğerleri v. Bulgaristan* (20 Ekim 2005 tarihli karar) ve Bakanlar Komitesi'nin bu kararların infazını izlemesi (bkz., örneğin, belge CM/Inf/DH(2007)8 of 7 Şubat

örgütlerin örgütlenme özgürlüğü hakkının kullanımının ayrımcı şekilde sınırlandırılmasına yol açan müdahalelerden uzak durmalıdırlar. Aynı zamanda, devletlerin, bu tür örgütlerin özgürce çalışmasını sağlamak, gerektiğinde çıkarlarını savunmak ve çalışmalarını kolaylaştırmak ve teşvik etmek için tedbirler almaları gerekmektedir. Devletler, bu tür derneklerin seslerinin duyulabilmesi için, kamu politikalarını düzenlerken ve uygularken, onları bir ortaklık temelinde içermelidirler.

10. Hükümet dışı örgütler için ayrılmış kamu kaynaklarına erişim, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılık yapılmaksızın güvence altına alınmalıdır. Hükümet dışı örgütler, sadece kendi ülkelerindeki resmi makamlardan değil, aynı zamanda kurumsal ya da bireysel bağışçılardan ve diğer devletlerden ve çok taraflı kuruluşlardan; sadece gümrük, döviz ve kara para aklama ve seçimlerin ve siyasal partilerin fonlanmasına uygulanabilen genel yasalara tabi biçimde - aynı ya da nakdi bağış olarak - katkı isteyebilmeli ve alabilmelidirler.⁴³

11. Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin insan haklarını savunanlar, Parlamenterler Meclisi tarafından hatırlatıldığı gibi⁴⁴, kimlikleri veya üzerinde çalıştıkları konular nedeniyle, insan hakları savunucularından en fazla saldırı ve tacize maruz kalanlar arasındadırlar. 6 Şubat 2008 tarihli insan hakları savunucularının korunması iyileştirmek ve onların faaliyetlerini teşvik etmek amacıyla Avrupa Konseyi eylemi üzerine Bakanlar Komitesi Deklarasyonu doğrultusunda⁴⁵, üye devletler, insan hakları savunucularını korumak, desteklemek, onlara saygı göstermek ve faaliyetlerine saygı gösterilmesini sağlamak için etkili önlemleri almalıdırlar. İnsan hakları ve temel özgürlüklerin korunmasını, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi tarafından izin verilenden başka bir sınırlama yapılmaksızın teşvik etmek ve bunun için çaba göstermek için, uluslararası standartlara uygun olarak, yasal biçimde, bireylerin,

2007).

⁴³ Bu hususta bkz. Bakanlar Komitesi'nin Avrupa'da hükümet dışı örgütlerin hukuki statüsü konusunda üye devletlere yönelik CM/Rec(2007)14 sayılı Tavsiye Kararı.

⁴⁴ Bkz. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde insan hakları savunucularının durumu üzerine 1660 (2009) sayılı Tavsiye Kararı, paragraf 5.

⁴⁵ İnsan hakları savunucularının korunmasını geliştirmek ve etkinliklerini teşvik etmek için Avrupa Konseyi Eylemi hakkında Bakanlar Konseyi'nin Deklarasyonu (6 Şubat 2008 tarihinde Bakan Vekilleri'nin 1017. toplantısında kabul edilmiştir.)

grupların ve örgütlerin faaliyetlerini özgürce yürütmesini sağlayarak, çalışmalarına olanak veren bir ortam yaratmalıdırlar.

Bu, örneğin, insan hakları savunucularının, birbirlerinin yanı sıra ulusal bağımsız insan hakları kuruluşları ve ombudsman (*ç.n: kamu denetçisi*), medya, diğer ülkelerdeki insan hakları savunucuları ve uluslararası örgütlerle ağ oluşturmaya müsaade etmeyi ve insan hakları savunucularının, insan haklarının savunulmasını amaçlayan eğitim oturumlarına, uluslararası konferanslara ve diğer etkinliklere katılımını teşvik etmeyi içerebilir.

Ayrıca, üye devletlerin, bu bağlamda, üçüncü ülkelerde tehlike altında olan insan hakları savunucuları için, uygun olan hallerde davalara katılmak, gözlemlemek ve/veya - eğer uygulanabilirse - acil durum vizesi vermek gibi, hızlı yardım ve koruma tedbirleri sağlaması önemlidir.

12. Üye devletler lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin insan haklarını savunan örgütlerle işbirliği yapmaya, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılığı önleme yollarıyla ilgili bilgi ve iyi uygulamalar konusunda alışverişte bulunmaya ve saygı ile hoşgörüyü desteklemeye yönelik düzenlemeler yapmak için önemle teşvik edilmektedirler. Ayrıca devletler, toplulukların üyeleri ve kamu yönetimi arasında, karşılıklı saygı ve güven iklimini teşvik etmek amacıyla, farkındalık yaratma etkinlikleri yapmaya davet edilmektedirler. Üye devletler lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin insan haklarını savunan örgütlere, insan hakları üzerinde etkisi olabilecek tedbirlerin benimsenmesi ve uygulanması konusunda uygun şekilde danışmalıdırlar.

III. İfade özgürlüğü ve barışçıl toplanma özgürlüğü

13. İfade özgürlüğü hakkı, özellikle de bir kişinin kimliğini paylaşması ve ifade etmesi, toplumdaki çeşitliliği ve hoşgörüyü desteklemek için esastır.⁴⁶ Mahkeme, ifade ve barışçıl toplanma özgürlüğünün, sadece hoş karşılanan ya da zararsız veya önemsiz olarak görülen bilgi ya da düşünceler için değil; aynı zamanda kızdırıcı, şok edici veya rahatsız edici olanlar

⁴⁶ Bakanlar Komitesi'nin, Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yetkililer Kongresi'nin 211 (2007) sayılı Tavsiye Kararı'na, 16 Ocak 2008 tarihli yanıtı.

için de geçerli olduğuna defalarca hüküm vermiştir. Bunlar çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirlilik talepleridir ki bunlar olmaksızın "demokratik toplumdan" söz edilemez.⁴⁷

Herkese, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temeli dâhil [hiçbir] ayrımcılık yapılmaksızın, ifade ve barışçıl toplanma özgürlüğü hakkı olmalıdır. Bu hak, kimliği veya kişiliği; sözler, davranışlar, bedensel özellikler, ad seçimi veya başka herhangi bir yolla ifade etme hakkı kadar; insan haklarını, cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliğiyle ilgili olanlar dâhil olmak üzere her türden bilgi ve düşüncüyü, herhangi bir başka biçimde, araştırma, edinme ve iletme özgürlüğünü de içerir.⁴⁸

Devletler; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin insan haklarını destekleyen etkinlikler [düzenlenmesi], materyaller yayımlanması, medyada yer alınması, konferanslar düzenlenmesi ve/veya konferanslara katılım sağlanması, güvenli cinsel pratiklerle ilgili bilginin dağıtılması ve bu bilgiye erişim dâhil olmak üzere; cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine ilişkin bilgi ile düşüncelerin edinilmesini ve iletilmesini teşvik etmek için uygun tedbirleri almalıdırlar. Aynı zamanda, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği konularına dair, medyada çoğulculuğu ve ayrımcılık yasağını teşvik etmelidirler.

14. Avrupa Konseyi'ne üye devletler bünyesinde; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin ve onları temsil eden örgütlerin ifade ve barışçıl toplanma özgürlüğü kullanımının, bazen, "onur" yürüyüşlerinin yasaklanmasıyla veya göstericilere şiddetli saldırılarla ve polisin bu göstericileri korumadaki ihmaliyle dahi sonuçlanan bir düşmanlığı uyandırdığı gözlenmektedir. Pek çok vakada, yetkililerin, vatandaşları ayrımcılığa karşı korumak için pozitif yükümlülükleri olmasına karşın, bu adaletsizlikleri fiilen onayladıkları, aktif biçimde destekledikleri ya da yaptıkları, böylelikle homofobik veya transfobik tutum ve eylemleri teşvik ettikleri gözlenmiştir.⁴⁹

⁴⁷ *Handyside v. Birleşik Krallık*, 7 Aralık 1976, No. 5493/72, 1 EHRR 737, paragraf 49.

⁴⁸ 16 Aralık 1966 tarihli BM Siyasi ve Medeni Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 19 maddesi; İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 19. Maddesi.

⁴⁹ FRA raporu, a.g.e., "Avrupa Birliği'ne üye devletlerde homofobi, cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyet nedeniyle ayrımcılık: Bölüm II", s. 54-58.

15. Bu, yetkililerin, görüşleri popüler olmasa veya nüfusun çoğunluğu tarafından paylaşılmasa dahi, toplanmak ve kendini ifade etmek isteyen lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişileri korumaya ve onlara saygı gösterilmesini sağlamaya dair etkili önlemleri almak için pozitif yükümlülüğü olduğu anlamına gelmektedir. Bu nedenle, yerel makamların, mahkemelerin, polis ve kamu denetçileri dâhil ulusal insan hakları kurumlarının; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin ve bu kişilerin haklarını savunan örgütlerin ifade özgürlüğü ve barışçıl toplanma hakkını koruma ödevi vardır.

Bakanlar Komitesi'nin 19 Şubat 2001 tarihli Avrupa Polis Etiği Kuralları hakkındaki tavsiye kararında⁵⁰, özellikle kolluk kuvvetlerine ait kurumlar hususunda, polisin, faaliyetlerini yürütürken, “düşünce, vicdan, din, ifade, barışçıl toplanma, hareket ve mülkiyetin barışçıl kullanımı özgürlükleri gibi herkese ait temel hakları daima göz önünde bulundurması gerektiğini” ve “polis personelinin, topluma yönelik bütünlükçü bir saygıyla ve özellikle hassas gruplara mensup bireylerin durumuna özel bir dikkatle davranması gerektiğini” belirttiği dikkate alınmalıdır.

16. Sözleşme, ifade ve toplanma özgürlüğünün kullanılmasına getirilecek sınırlandırmalara izin vermesine rağmen, böylesi sınırlandırmalar; ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin yararına, düzensizlik ya da suçun önlenmesi, sağlık veya ahlakın korunması ya da başkalarının hakları ve özgürlüklerinin korunması amacıyla yasayla öngörülmüş olmalı ve demokratik toplumda gerekli olmalıdır.⁵¹ Üye devletler, bu kavramların; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin yararına olan kanaat ve ifade özgürlüğünün kullanılmasına müdahale etmek üzere istismar edilmemesini sağlamalıdır. Buna ek olarak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yerleşik içtihadına göre; ister lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin, ister başkalarının hakları lehine olsun, barışçıl gösteriler, salt göstericilere veya onların savundukları amaçlara yönelik düşmanca davranışların varlığı nedeniyle yasaklanamaz. Aksine,

⁵⁰ 19 Eylül 2001 tarihinde Bakan Vekilleri'nin 765. toplantısında Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen, Bakanlar Komitesi'nin Avrupa Polis Etiği Yönetmeliğine ilişkin Rec (2001) 10 sayılı Tavsiye Kararı, paragraflar 43 ve 44.

⁵¹ Ayrıca bkz. AGİT/DKİHB – Venedik Komisyonu, “Barışçıl toplanma özgürlüğüne ilişkin rehber ilkeler”, özellikle paragraf 69.

devletin, yasaya uygun gösterilerin barışçıl şekilde sürmesini sağlamak için, makul ve yerinde tedbirleri alma yükümlülüğü bulunmaktadır.⁵²

Mahkeme içtihadında, bir gösterinin “desteklemeyi amaçladığı düşünceler veya iddiaların, buna karşı olan kişileri rahatsız edebileceği veya sınırlendirebileceğine [hükmetti]. Bununla birlikte, katılımcılar, karşıtları tarafından fiziksel şiddete maruz bırakılacakları korkusu olmaksızın gösterilerini yapabilmelidirler. (...) Bir demokraside, karşıt gösteri yapma hakkı, gösteri yapma hakkının kullanılmasının engellenmesini kapsamaz.”⁵³

Her durumda, ifade özgürlüğünün kullanılmasına herhangi bir müdahale “dar şekilde sınırlandırılmalı ve nesnel kriterler temelinde, keyfi olmayan ve hukuka uygun biçimde uygulanmalı ve bağımsız yargı denetimine tabi olmalıdır”.⁵⁴

17. Resmi makamlar, ilgili taraflar lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin amaçlarını savunmayı isteseler dahi, bir bireyin ya da bir grup bireyin ifade ve barışçıl toplanma özgürlüğü haklarının kullanmasına herhangi bir kanunsuz müdahaleyi tüm düzeylerde alenen - özellikle de medyada - kınamaya teşvik edilmelidirler. Aynı zamanda, onlarla yana yana gösteri yapmak dâhil, bu hakkın kullanımının desteklenmesi de teşvik edilmelidir.

IV. Özel hayata ve aile hayatına saygı gösterilmesi hakkı

18. Cinsel ifade özgürlüğü hakkı, özel hayatın bir unsuru olarak, Sözleşme’nin 8. maddesi tarafından korunmaktadır. Mahkeme, sadece özel hayatta rıza gösteren aynı cinsten yetişkinler arasında cinsel ilişkiyi kriminalize eden yasaların varlığını değil⁵⁵, bununla birlikte, bu gibi ilişkiler için reşit olma yaşının heteroseksüel ilişkiler için olandan farklı olmasını

⁵² Bakanlar Komitesi’nin, Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yetkililer Kongresi’nin 211 (2007) sayılı Tavsiye Kararına, 16 Ocak 2008 tarihli yanıtı, paragraf 3.

⁵³ *Plattform “Ärzte für das Leben” v. Avusturya*, 21 Haziran 1988 tarihli karar, Seri A No. 139, p. 12, paragraf 32.

⁵⁴ Bakanlar Komitesi’nin “nefret suçları” üzerine R (97) 20 sayılı Tavsiye Kararı.

⁵⁵ *Dudgeon v. Birleşik Krallık*, No. 7525/76, 22 Kasım 1981 tarihli karar; *Norris v. İrlanda*, 26 Kasım 1986 tarihli karar ve *Modinos v. Kıbrıs*, 23 Nisan 1993 tarihli karar. Ayrıca bkz. *A.D.T. v. Birleşik Krallık*, No. 35765/97, 30 Temmuz 2000, bu kararda Mahkeme, erkeklerin ikiden fazla partner içeren mahrem eşcinsel ilişkilerini yasaklayan Birleşik Krallık yasasının Sözleşme’yi ihlal ettiği sonucuna vardı.

öngören mevzuatı⁵⁶ da şiddetle kınamaktadır. Aynı zamanda, bunun bir kişinin özel hayatının en mahrem yönlerinden biri olması nedeniyle, bu alanda devletlere verilen takdir payının dar olduğuna hükmetmiştir.

Benzer şekilde, devletler, rıza gösteren aynı cinsten yetişkinler arasında cinsel ilişkiyi kriminalize eden herhangi bir mevzuatı kaldırmalı ve mevzuatlarının heteroseksüel ilişkiler için olduğu gibi bu tür ilişkiler için de aynı asgari reşit olma yaşını öngörmesini sağlamalıdır. Aynı zamanda, ifade biçimi nedeniyle ayrımcı biçimde uygulanma ihtimali olan ya da kapsamı, cinsel yönelimleri veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle kişilerin durdurulmasına ve aranmasına yol açabilecek ceza kanunu hükümlerini kaldırmaya özen göstermelidirler.

19. Üye devletler özel, yasal ve meşru amaçlar için gerekli koşullar dışında, kişinin cinsel yönelimi veya cinsiyet kimliğiyle ilgili kişisel verilerin toplanmamasını, saklanmamasını ya da kamu kuruluşları, özellikle de kolluk kuvvetleri⁵⁷ bünyesinde yer alanlar tarafından farklı şekilde kullanılmamasını sağlamalıdır.

Bu, özellikle herhangi bir sabıka kaydı, tutanak ya da dosya veya cezai soruşturma ile ilgili başka herhangi bir belgenin (örneğin, adli davalarda mağdurlar, tanıklar veya failer olarak dinlenen kişilerin cinsel yönelimi veya cinsiyet kimliği hakkında bilgi içeren dosyalar) yanı sıra, lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişiler hakkındaki mevcut özel kayıtlar için de geçerlidir. Bu tür bilgiyi içeren mevcut kayıtlar, bu ilkelere uygun olmayan kayıtların derhal imha edilmesini sağlamak amacıyla yeniden incelenmelidir.⁵⁸

Elbette, lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin cinsel yönelimleri veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle onlara yönelen ayrımcı davranışlar ve diğer suçlar üstüne istatistik toplanmanın yararı, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine ilişkin kişisel verilerin korunması

⁵⁶ 9 Ocak 2003 tarihli *L. ve V. v. Avusturya* ve *S.L. v. Avusturya* kararlarına bkz.

⁵⁷ Bakanlar Komitesi'nin Avrupa Polis Etiği Yönetmeliği'ne ilişkin Rec (2001) 10 sayılı Tavsiye Kararı, polis ancak kesin surette gerekli olduğunda ve sadece meşru bir hedefe ulaşmak için bir bireyin özel hayatının gizliliğine müdahale etmelidir. Polisin kişisel verileri toplaması, saklaması ve kullanması, uluslararası veri koruma ilkeleri doğrultusunda yapılmalıdır ve özellikle yasal, meşru ve belirli amaçların yerine getirilmesi için gerekli olan hallerle sınırlandırılmalıdır. Özel hayata ilişkin bilgiyi içeren polis kayıtları, Sözleşme'nin 8. maddesinin gereklerini karşılamalıdır.

⁵⁸ Halihazırda Parlamenterler Meclisi'nin 924 (1981) sayılı Tavsiye Kararı'nda öngörüldüğü gibi.

gereğine - ki bu meşru bir amaçtır - aykırı değildir. Ancak bu istatistikler artık kimlik saptanabilir biçimde gerekli olmadıklarında, bunların anonim bir şekilde toplanması ya da anonim hale getirilmesi şarttır. Her durumda, sadece bu amaçlara hizmet etmelidirler ve veri öznelerine ilişkin kararlar veya önlemler almak ya da istatistiksel olmayan bir amacı bulunan mevcut dosyaları tamamlamak ya da düzeltmek için katiben kullanılmamalıdır.⁵⁹

20-21. Trans kişiler için sorun teşkil eden iki alan, cinsiyet geçişi prosedürleri için istenilen şartlar ve yasal tanınma hususudur.

Bakanlar Komitesi'nin, cinsiyet eşitliği standartları ve mekanizmaları hakkında CM/Rec(2007)17 sayılı Tavsiye Kararı'nda onaylandığı gibi, "hem kadınlar hem erkekler, cinsel ve üremeye ilgili konular dâhil, kendi bedenleri hakkında karar vermek için devredilemez hakka sahip olmalıdırlar. Böylesi bir kabul, sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi, uygulanması, erişimi, izlenmesi, değerlendirilmesi ve araştırılması önceliklerine yansıtılmalıdır."⁶⁰

Bazı ülkelerde cinsiyet geçişi hizmetlerine erişim, geri döndürülemez kısırlaştırma, hormon tedavisi, öncü cerrahi prosedürler ve bazen, aynı zamanda, ("gerçek yaşam tecrübesi" denilen) kişinin geçilen cinsiyette uzun süre yaşama kabiliyetinin kanıtı gibi prosedürlere bağlıdır. Bu bakımdan, mevcut şartlar ve prosedürler, oransız şartları kaldırmak amacıyla gözden geçirilmelidir. Özellikle, bazı kişilerin, sağlık nedenleriyle, gerekli her hormonal ve/veya cerrahi adımı tamamlamasının mümkün olamayabileceği dikkate alınmalıdır. Benzer kaygılar, cinsiyet geçişinin, fiziksel değişiklikler dâhil olmak üzere birtakım prosedürler ile ön şartlara bağlı şekilde yasal olarak tanınması hususunda da geçerlidir.

Mahkeme, son birkaç yıldır, transseksüellerin yeni cinsiyet kimliğinin ameliyat sonrası yasal olarak tanınması konusuyla ilgilenmektedir. Mahkeme, 25 Mart 1992 tarihli *B. v. Fransa* ve özellikle *Christine Goodwin v. İngiltere* davalarında, bir devletin tamamlanmış cinsiyet değişikliğini yasal olarak tanımayı reddetmesinin, 8. maddenin ihlalini teşkil ettiği sonucuna varmıştır.

⁵⁹ Bakanlar Komitesi'nin istatistiksel nedenlerle toplanan ve işlenen kişisel verilerin korunmasına ilişkin 30 Eylül 1997 tarihli R (97) 18 sayılı Tavsiye Kararı, ilkeler 3.3 ve 4.1. Ayrıca bu konuda Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı'nın raporu, Bölüm I, s. 145-148'e bkz.

⁶⁰ 21 Kasım 2007 tarihli CM/Rec(2007)17 sayılı Bakanlar Komitesi Tavsiye Kararı, İlke 44.

Bu nedenle devletlerin, tam cinsiyet geçişi geçiren transseksüel bir kişinin⁶¹ yeni kimliğini yasal olarak tanımak için pozitif yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu, nüfus cüzdanları, kimlik belgeleri, sürücü belgeleri, pasaportlar, sosyal güvenlik kartları ve numaraları, seçim, emlak ve vergi kayıtları gibi resmi belgelerin düzenlenmesini içerir. Mahkeme, Sözleşme'ye dair hakların teorik ve hayali değil; uygulanabilir ve etkin kılacak biçimde yorumlanmasının ve uygulanmasının “hayati önemde” olduğunu vurgulamıştır.⁶² Devletlerin, örneğin yeni nüfus cüzdanları düzenlemek gibi bir yükümlülüğü vardır. Aynı zamanda, diplomalar, çalışma belgeleri, sigorta veya banka belgeleri gibi hükümet dışı kurumlar tarafından verilen resmi olmayan belgeler, uygun olduğu hallerde ve talep doğrultusunda, böylesi kişilerin yeni cinsiyet kimliğine uymaları amacıyla değiştirilmelidir.

Devletler, bir kişinin cinsiyetini ve adını yasal olarak değiştirmesine yönelik prosedürlerin, süratli, şeffaf, erişilebilir olmasını ve kişinin fiziksel bütünlüğüne ve özel hayatına saygılı olmasını da temin etmelidirler (böylece üçüncü bir taraf cinsiyet değiştirmeden haberdar olamaz).

22. Trans kişiler, cinsiyet geçişlerinin geçerli mevzuat ile 20. ve 21. paragraflar uyarınca tanınmalarının sağlanmış olması kaydıyla, geçiş yaptıkları cinsiyetlerinin karşı cinsinden bir kişiyle evlenme hakkına sahiptirler. Mahkeme, bütüncül cinsiyet geçişi yapmış kişilerin evlenme hakkı olduğunu kabul etmiştir; iç hukukta, doğumdaki nüfus kaydına göre yapılan cinsiyet atamasının, evliliğin amacı bakımından, evlenme hakkının tam de esasına zarar veren bir sınırlama olduğuna hükmetmiştir.⁶³ Bundan da öte, 12. madde metni açık ifadelerle bir erkek ve bir kadının evlenme hakkına işaret etmesine rağmen, Mahkeme'ye göre, bu ifadeler, salt biyolojik kriter tarafından cinsiyetin belirlenmesini anlamına gelmek zorunda değildir.⁶⁴

⁶¹ 25 Mart 1992 tarihli *B. v. Fransa* muhakemeleri, Series A No. 232-C, s. 52-54; 30 Temmuz 1998 tarihli *Sheffield ve Horsham v. Birleşik Krallık* muhakemesi, *Muhakeme ve Kararların Raporları* 1998-V, s. 2021; *Christine Goodwin v. Birleşik Krallık* [GC], No. 28957/95, 11 Temmuz 2002, paragraflar 89 ve 124, ECHR 2002-VI ve *Grant v. Birleşik Krallık*, No. 32570/03, ECHR 2006-VII.

⁶² *Christine Goodwin v. Birleşik Krallık*, a.g.e., paragraf 74.

⁶³ *Christine Goodwin v. Birleşik Krallık*, a.g.e., ve *I. v. Birleşik Krallık*, 11 Temmuz 2002, paragraflar 101 ve 81.

⁶⁴ a.g.e., paragraflar 100 ve 80. Mahkeme, cinsiyeti belirlerken nihai faktör olarak sadece “toplumsal cinsiyet” kavramını kabul ettiğinden, bu içtihadın aynı cinsten evliliklerin yolunu açmadığını dikkate alın.

Benzer şekilde, yardımın sadece sağ kalan e e  denebildiği bir emeklilik planına bağlı bir kadının nikahsız transseksüel hayat arkadaşına ( .n: *Ing. partner*; cinsiyet değişikliğiyle ilgili mevzuat nedeniyle çift evlenememektedir) emeklilik maaşı vermeyi reddetmek, Avrupa Adalet Divanı’nın (ECJ) hükmettiği gibi, Avrupa Topluluk hukukuna göre cinsiyet temelli ayrımcılık anlamına gelmektedir.⁶⁵

23.  ye devletler, ulusal mevzuatın evli olmayan çiftlere haklar ve yükümlülükler verdiği yerlerde, bunun hem aynı cins çiftlere hem de farklı cins çiftlere ayrımcı olmayan biçimde uygulanmasını sağlamalıdır. Mahkeme,  rneğin, cinsel yönelime dayalı ayrımların gerekçe olarak oldukça ciddi sebepleri zorunlu kıldığı ve bu alanda devletlere bırakılan takdir payının dar olduğunu göz önünde bulundurarak, hâlihazırda birkaç özgül konuyu incelemiştir. Kiracılık haklarına ilişkin sorunlarda, örneğin, evli olmayan heteroseksüel e lere müsaade edilirken, sağ kalan nikâhsız aynı cins bir e in, hayat arkadaşının kiracılığını devralmasına izin vermeyi reddetmenin, Sözleşme’nin 8. ve 14. maddelerini ihlal ederek, eve saygı gösterilmesi hakkının kullanılmasında cinsel yönelim temelli ayrımcılık anlamına geldiğine hükmetmiştir.⁶⁶

BM İnsan Hakları Komitesi, *Young v. Avustralya* davasında, bir devletin, “bakmakla yükümlü olunan kişi” tanımlamasını kar ılamaması nedeniyle, eşcinsel ilişkideki bir kişiye emekli maaşı vermeyi reddetmesinin, ICCPR’nin ( .n: *Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi*) 26. maddesini cinsel yönelim temelinde ihlal ettiği kanaatine varmıştır. Komite, bu sonuca varırken, makul ve nesnel kriterlere dayandırıldığı takdirde, ICCPR’ye göre her ayrımların yasaklanmış ayrımcılık anlamına gelmediğine ilişkin daimi içtihadını hatırlatmıştır. Taraf ülkenin, kanuna göre emeklilik gelirinin kapsamı dışında bırakılan aynı cins eşler ile bu türden avantajların sağlandığı evli olmayan heteroseksüel eşler arasındaki ayrımların niçin makul ve

Bununla birlikte, özellikle söz konusu mevzuata göre “evliliğin bir kadın ve bir erkek arasındaki bir birlik” olması nedeniyle aynı cins iki kişinin medeni nikahlarının iptal edilmesine ilişkin bir dava, mahkeme tarafından henüz karara bağlanmamı tır. *Chapin ve Charpentier v. Fransa* Davası, No. 40183/07, bkz. Bildirilen Davalar Koleksiyonu: olayların beyanı ve taraflara sorular: cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=40183/07&sessionid=30302497&skin=hudoc-cc-fr.

⁶⁵ *K.B. v. Ulusal Sağlık Hizmetleri Emeklilik Kurumu ve Sağlık Bakanı*, ECJ, dava C-117/01, 7 Ocak 2004 tarihli karar.

⁶⁶ *Karner v. Avusturya*, No. 40016, 24 Temmuz 2003, paragraflar 37-42.

nesnel olduğuna ilişkin herhangi bir argüman, bu türden bir ayrımı haklı gösterecek faktörlerin varlığına işaret edecek herhangi bir kanıt sağlamadığını belirtmiştir.⁶⁷

24. Eğer ulusal mevzuat aynı cins kişiler arasındaki kayıtlı birliktelikleri tanıyorsa, yasal statülerinin, haklarının ve yükümlülüklerinin kıyaslanabilir durumda olan heteroseksüel çiftlerinkine eşit olması gerekir.⁶⁸ Ancak, iç hukuka göre eşcinsel bir çiftin, heteroseksüel bir çiftle "kıyaslanabilir durumda" olup olmadığının değerlendirilmesi, her davanın özel koşulları temelinde, ulusal makamların takdirine bırakılmıştır.⁶⁹ Bu, bazı durumlarda aynı cins çiftlerin, heteroseksüel çiftlerle kıyaslanabilir bir durumdaymış gibi görülmeyebileceği anlamına gelmektedir.

25. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 12. maddesinde düzenlendiği üzere evlenme hakkının, karşı cinsten kişiler arasındaki geleneksel evliliğe işaret ettiği hatırlatılmıştır. Bu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından çeşitli davalarda onaylanmıştır. Avrupa Konseyi'nin Avrupa Yasal İşbirliği Komitesi (CDCJ) için Danimarka İnsan Hakları Enstitüsü tarafından, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığı önlemek için olası tedbirleri tanımlamak amacıyla evlilik, evlilik dışı ilişki ve beraber yaşama biçimleri üzerine hazırlanan çalışma; aynı cinsten çiftler için, evlilik veya benzer türden bir birliktelik statüsü kazanmaya erişimin olmamasının, lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin insan haklarının etkin korunmasına da olumsuz etkisi olduğu sonucuna varmıştır.⁷⁰

İç hukukun ne kayıtlı aynı cins birliktelikleri ne de evli olmayan çiftleri tanıdığı koşullarda, üye devletler, bu yasal tanımanın olmamasından kaynaklanan pratik sorunların üstesinden gelmeleri için, herhangi bir tür ayrımcılık yapılmaksızın, aynı cins çiftlere, en azından, bazı

⁶⁷ Bkz. *Young v. Avustralya* (Başvuru No. 941/2000, UN Doc. CCPR/C/78/D/941/2000(2003)), paragraf 10.2. Benzer mülâhazalar *X v. Kolombiya* (Başvuru No. 1361/2005, UN Doc. CCPR/C/89/D/1361/2005 (2007), paragraf 7.2) davasında da uygulanmıştır.

⁶⁸ Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde aynı cins partnerliklerle ilgili ulusal mevzuatın tam bir değerlendirmesi için, bkz. Danimarka İnsan Hakları Enstitüsü'nün CDCJ için hazırladığı, cinsel yönelim veya toplumsal cinsiyet nedeniyle ayrımcılığı önlemek için olası önlemleri tespit etmek amacıyla, çeşitli evlilik veya evlilik dışı partnerlik ve beraber yaşama biçimleri üzerine araştırma, Belge CDCJ(2009)9, s. 18-22.

⁶⁹ *Tadao Maruko v. Versorgungsanstalt der Deutschen Bühnen*, dava C-267/06, paragraflar 65 ila 73.

⁷⁰ CDCJ için araştırma ,a.g.e., s. 23.

yasal veya başka araçların sağlanması olasılığını göz önünde bulundurmalarıdır. Bunun, özellikle ihtiyaçlarının benzer olduğu koşullarda, farklı cinsten çiftlere karşı ayrımcı muameleyle sonuçlanmaması gerektiği açıktır. Bu bakımdan, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin, 2000'de bile, 1474 (2000) sayılı Tavsiye Kararı'nda, üye devletleri, aynı cins çiftlerin kayıtlı birlikteliklerine ilişkin önlemler alan bir mevzuatı kabul etmeye çağırdığı belirtilmelidir.⁷¹

26. Aile yaşamı süresince veya ebeveynler ayrı yaşadığında ya da boşandığında, ebeveyn sorumluluğuyla ya da velayetle, başka bir deyişle; bakım, koruma ve eğitimin sağlanması, kişisel ilişkilerin sürdürülmesi, çocuğun ikamet yeri, çocuğun malvarlığının idaresi, hukuki temsili vs. ilgili tüm kararlarda, temel düşünce Çocuk Haklarına Dair Uluslararası Sözleşme'nin 3. maddesi, 1. paragrafına göre "çocuğun yüksek yararı" olmalıdır. Bunu dikkate alarak, üye devletler, bu türden kararların cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık yapılmaksızın alınmasını sağlamalıdır.⁷² Bu bağlamda, Mahkeme, başvurucunun eski eşine çocuğun velayetinin verilmesiyle ilgili *Salgueiro da Silva Mouta v. Portekiz* davasında⁷³, ulusal mahkemenin, Sözleşme'ye göre kabul edilemez şekilde, başvurucunun cinsel yönelimine dayalı bir ayırım yaptığını bulgulamıştır. Bu nedenle, Mahkeme, cinsel yönelim temelli ayrımcılık yasağıyla (madde 14) birlikte düşünüldüğünde, başvurucunun aile hayatına saygı gösterilmesi hakkının (madde 8) bir ihlali olduğu hükmüne varmıştır.

27. Hiçbir devlet evli olmayan kişilerin bireysel olarak çocukları evlat edinmesine izin vermekle yükümlü değildir. Eğer iç hukuklarına göre bu türden evlat edinmelere izin vermeyi uygun görürlerse, bununla birlikte, bu türden yasal hükümleri ayrımcılık yapmaksızın uygulamalıdır.⁷⁴ Bu nedenle lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişiler, kıyaslanabilir durumdaki heteroseksüellerle aynı şekilde, çocukları etkileyen tüm kararlarda temel

⁷¹ Yakın zamanda, 14 Ocak 2009 tarihinde, Avrupa Parlamentosu, henüz bunu yapmamış olan üye devletleri, eşitlik ilkesinin uygulanmasında, cinsel yönelimleri nedeniyle bazı çiftlerin tecrübe ettikleri ayrımcılığın üstesinden gelmek için hukuki adımları atmaya çağırmıştır.

⁷² Bu, cinsiyet kimliği bakımından, örneğin, eğer ebeveynlerden herhangi biri cinsiyet değiştirirse, bunun önceki ebeveynlik statüsüne hiçbir etkisi olmaması veya ebeveynlik hakkı üzerine hüküm verirken ilişkili olmaması gerektiğini ima edebilir.

⁷³ *Salgueiro da Silva Mouta v. Portekiz*, 21 Aralık 1999 tarihli karar, paragraflar 34-36.

⁷⁴ Bkz. *E.B v. Fransa*.

düşüncenin çocuğun yüksek yararın olması çerçevesinde, bireysel olarak evlat edinebilmelidirler.⁷⁵ Hâlihazırda Mahkeme'nin, evli olmayan bireylerin çocuk evlat edinmesinde cinsel yönelim nedeniyle ayrımcılık sorunu üzerine karar verme fırsatı olmuştur. Mahkeme, *Fretté v. Fransa* davasında “başvurucu tarafından itiraz edilen kararın [evlat edinme izni başvurusunun reddedilmesinin] kati surette başvurusunun beyan ettiği eşcinselliğine dayalı olduğunu” saptadıktan sonra⁷⁶, hükümet tarafından sunulan gerekçenin nesnel ve makul görüldüğüne ve şikayet edilen muameledeki farklılığın, Sözleşme’nin 14. maddesinin anlamı dâhilinde ayrımcı olmadığına⁷⁷, ve başvurusunun izin başvurusunu reddetme kararının meşru bir amacı hedeflediği, yani evlat edinme prosedürlerine dâhil olabilecek çocukların sağlığını ve haklarını koruduğu hususunda hiç şüphe olmadığına karar vermiştir.⁷⁸ Sonra *E.B. v. Fransa* davasındaki bir Büyük Daire kararında, Mahkeme başvurusunun cinsel yöneliminin, yetkililerin onun çocuk evlat edinebilmesi için gerekli olan izni vermeme kararında belirleyici bir faktör olduğu sonucuna varmıştır. Bu nedenle, mahkeme, *Salgueiro da Silva Mouta* davasındaki kararına atıfta bulunarak, yetkililerin “onun cinsel yönelimine dair düşüncelere dayalı bir ayırım yaptığı, bunun Sözleşme’ye göre kabul edilemez bir ayırım olduğu” sonucuna varmıştır. Mahkeme, Sözleşme’nin 8. ve 14. maddelerinin ihlal edildiğini saptamıştır.

28. Üye devletler, iç hukuklarında, evli olmayan kadınların üremeye yardımcı tedavi almalarına izin veriyorsa, bu tür tedavilere erişimden cinsel yönelim nedeniyle ayrımcılık yapılmaksızın yararlanılabildiğini sağlamayı amaçlamalıdır.

V. İstihdam

29. Mahkeme'nin içtihadına göre, istihdamla ilgili hususlar da 8. maddedeki özel hayatın korunması kapsamına girebilir. *Niemietz v. Almanya*⁷⁹ davasında Mahkeme, insanların çoğunluğunun dış dünya ile ilişkiler geliştirme fırsatına, başat olmasa da kayda değer şekilde,

⁷⁵ Bkz. Çocuk Haklarına Dair Uluslararası Sözleşme’nin 3. Maddesi.

⁷⁶ *Fretté v. Fransa*, 26 Mayıs 2002 tarihli karar, paragraf 37.

⁷⁷ a.g.e, paragraf 43.

⁷⁸ a.g.e, paragraf 38.

⁷⁹ Bkz. *Niemietz v. Almanya*, No. 13710/88, 16 Aralık 1992 tarihli karar, paragraf 29.

Çalışma hayatları sırasında sahip olduklarını belirtmiştir. Bu nedenle, özel hayat kavramına dair söz konusu anlayışa ilişkin ilkenin, profesyonel ya da iş mahiyetindeki faaliyetleri hariç tutacak şekilde anlaşılmasının bir nedeni yokmuş gibi görünmektedir. Bu görüşü destekleyen olguya göre, bireyin hangi faaliyetlerinin onun profesyonel veya iş hayatının bir parçasını oluşturduğunu ve hangilerinin oluşturmadığını net bir şekilde ayırt etmek her zaman mümkün değildir. Yine bu perspektife göre, devletler, istihdamda ve mesleki alanlarda cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği nedeniyle ayrımcılığa karşı etkili koruma sağlayacak uygun yasal ve diğer tedbirlerin alınması ve uygulanması sağlamalıdır.

Kamu sektöründe ve özel sektörde, eşit istihdam şartlarını herkes için güvence altına alacak ve cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği nedeniyle ayrımcılık, taciz ve tüm mağdurlaştırma türlerini önleyecek ve bunlarla mücadele edecek önlemler alınmalıdır. Bunlar rneğin şunları içerir:

- Hem işveren hem de çalışanlar için geçerli davranış kurallarının benimsenmesi;
- Hem işveren hem de çalışanlara yönelik, işyerinde bu tür ayrımcılığa ilişkin sorunlar hakkında ve işe alım ile terfi prosedürlerine vurgu yapan ayrımcı uygulamaların yasal sonuçları üstüne eğitim ve farkındalık yaratma programları;
- Çalışanlara haklarını, mevcut şikâyet mekanizmalarını ve etkili hukuk yollarını anlatan bilgi materyalinin dağıtılması;
- Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin işe alımına yönelik çabalar.
- Bu tür önlemlerin lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin temsilcisi olarak kabul edilen, çalışan mevcut topluluklar ya da örgütlerle işbirliği içinde geliştirilmesi teşvik edilmelidir.

Devletler, özellikle silahlı kuvvetler gibi belirli mesleklere ya da işlere erişim ve bunlar bünyesinde meslekte ilerleme hususunda, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği nedeniyle ayrımcılık yapan yasaları, düzenlemeleri ve uygulamaları kaldırmak için uygun önlemleri almalıdırlar. Mahkeme'nin içtihadı uyarınca, özellikle sonuncusuna [uygulamalara] ilişkin olarak, silahlı kuvvet mensuplarının gündelik yaşamlarında cinsel yönelim veya cinsiyet

kimliğine dayalı müdahalelere (örneğin; soruşturma, ihtar, taciz, zorbalık, zalimce [göreve] başlatma ritüelleri, aşağılama ve diğer kötü muamele biçimleri) karşı koruma sağlamak amacıyla tedbirler hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.⁸⁰ Silahlı kuvvetlerde, hoşgörüyü ve her bireyin insan onuruna saygı gösterilmesini teşvik etmek amacıyla, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği nedeniyle ayrımcılıkla mücadele etmek için tasarlanmış davranış kuralları ve eğitim programları devreye sokulmalıdır.

Yukarıda yazılanlar, hedefinin yasal ve istenen şartların ölçülü olması şartıyla, ilgili özel mesleki etkinliklerin mahiyeti veya bunların yürütüldüğü bağlamdan dolayı bu tür bir özelliğin hakiki ve belirleyici bir mesleki gereklilik oluşturduğu şartlarda, cinsiyetle ilgili bir özelliğe dayanan bir muamele farklığının ayrımcılık teşkil etmemesi gerektiği olasılığını saklı tutar. Eğer meşru bir amacı hedeflemek ve gerçekleştirilmeye çalışılan amaçla orantınlılığı makul olan araçlar kullanmak yoluyla, benzer durumlardaki bireyler arasındaki ayrımın nesnel ve makul bir gerekçesi olursa, ayrımcılık yasağı ilkesi ihlal edilmeyecektir.⁸¹

30. İstihdamda ve mesleki alanlarda ayrımcılık, işsizlikten ve toplumsal dışlamadan büyük zarara uğrayan trans kişileri yakından ilgilendirmektedir. Özellikle cinsiyet geçiş prosedürü sırasında işten çıkarılan, her tür tacizden uzak durmak için işini bırakan ya da aynı nedenlerle cinsiyet geçişi aleyhinde karar veren trans kişilerin sayısı çok yüksektir.⁸²

Bu nedenle, üye devletler, istihdamda ayrımcılıkla mücadele etmek için tasarlanmış tedbirlerin, aynı zamanda cinsiyet kimliği meseleleri için geçerli olmasını, hem işe alım prosedürleri hem de çalışma hayatı süresince, trans bir kişinin cinsiyet geçmişinin veya önceki

⁸⁰ Bkz. *Smith ve Grady v. Birleşik Krallık ve Lustig-Prean ve Beckett v. Birleşik Krallık*, 27 Aralık 1999 tarihli kararlar. Aynı zamanda, silahlı kuvvetlerdeki lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilere yönelik ayrımcılık sorunundan, Bakanlar Komitesi'nin silahlı kuvvetler mensuplarının insan hakları hakkındaki tavsiye kararının taslağında bahsedilmiştir.

⁸¹ Ayrıca bkz. Bakanlar Komitesi'nin silahlı kuvvetler mensuplarının insan hakları üzerine CM/Rec(2010)4 sayılı Tavsiye Kararı (24 Şubat 2010 tarihinde Bakan Vekilleri'nin 1077. Toplantısı'nda kabul edilmiştir.).

⁸² İstihdam belirli cinsiyet değiştirme tedavileri için de çok hayatidir çünkü sağlık sigortasının teminatını sağlayabilir.

adının gereksiz ifşaatından sakınmaya özen gösterilmesini⁸³ ve özellikle trans kişiler için istihdam fırsatlarına odaklanan programlar geliştirilmesini sağlamalıdır.

VI. Eğitim

31. Eğitim hakkı, Sözleşme'nin Protokol'ünün 2. maddesinde ifade edilmiştir. Genç insanların sağlıkları ve gelişimleri yaşadıkları ortamlardan aşırı derece etkilenmektedir. Cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığın özellikle genç insanlar arasında tecrit, düşük başarı ve hoşnutsuzluğa katkıda bulunan bir faktör olduğu ve intihar girişimlerine bile yol açabileceği göz önünde bulundurulduğunda, okulun bunda çok önemli bir yeri vardır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 2. maddesinde de çocuk hakları kullanılırken ayrımcılığa uğramama hakkından bahsedilmektedir. Aynı sözleşmenin 29. maddesinin 1. paragrafı eğitimin "çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel becerilerinin mümkün olduğunca geliştirilmesine" yönlendirilmesi gerektiğini öngörmektedir. Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, bu hususta cinsel yönelimin yasaklanmış ayrımcılık temellerinden biri olduğunu; çoğu genç lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişinin cinsel yönelimlerini yaşamalarına imkân sağlayacak uygun bilgi, destek ve gerekli korumaya erişimi olmadığını vurgulamaktadır. Komite, onların erişilebilir en yüksek sağlık standardından yararlanması, iyi dengelenmiş biçimde gelişmesi ve yetişkinliğe geçmek üzere gerektiği gibi hazırlanması ve topluluklarında ve toplum genelinde yapıcı rol üstlenmelerinin sağlanması amacıyla ergenlerin insan haklarının desteklenmesini gerektiğini belirtmektedir.⁸⁴

Bu nedenle devletler, çocukların ve gençlerin güvenli bir ortamda, şiddet, zorbalık, toplumsal dışlama ve cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğiyle bağlantılı diğer ayrımcı ve onur kırıcı muamele biçimleri olmaksızın eğitim hakkını korumalıdır. Aynı zamanda, okul yönetimlerinin ve öğretim kadrosunun, okullardaki cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli

⁸³ FRA'nın raporuna göre (Bölüm I, s. 155), bir cinsiyet değişikliği resmi olarak tanındıktan sonra dahi, özellikle iş başvuruları bağlamında, belirli kayıtlara erişmek yoluyla, hâlâ ilgili kişilerin geçmişleriyle ilgili bilgi toplanabilir. Avrupa Adalet Divanı, *P. v. S. ve Cornwall Belediye Meclisi* davasında (C-13/94), cinsiyet değiştirmeye bağlı bir nedenle bir kişinin işten çıkarılmasını, cinsiyet ayrımcılığı oluşturduğunu ifade ederek kınadı.

⁸⁴ Çocuk Hakları Komitesi, 4. No.lu Genel Yorum (2003): "Çocuk Haklarına Dair Sözleşme bağlamında ergen sağlığı ve gelişimi", 1 Temmuz 2003.

herhangi bir tür ayrımcılığı ortaya çıkarabilmesi, inceleyebilmesi, etkili şekilde karşılık verebilmesi ve mücadele edebilmesini; ve eğitim kurumlarında disiplinin bu tür herhangi bir ayrımcılık yapılmaksızın, insan onuruna bağdaşan bir şekilde uygulanmasını sağlamaları için uygun önlemleri almalıdırlar. Dışlanma veya şiddetten muzdarip lezbiyen, gey, biseksüel ve trans öğrenciler, korumaya ilişkin nedenlerle ayrılmamalı ya da tecrit edilmemelidirler: Onların yararı katılımcı temelde belirlenmeli ve saygı görmelidir; bu tür durumlara çözüm getirecek önlemler, daha ziyade öncelikli olarak faillere yöneltilmelidir.

32. Cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine ilişkin meseleleri ele almamak; genç lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin özsayıları açısından zararlı sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle devletler, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine ilişkin meselelere, müfredatta ya da örneğin cinsellik ve sağlığa ilişkin eğitim sınıflarında saygılı ve nesnel şekilde değinmelidirler. [Devletler] özellikle ayrımcılık karşıtı perspektiften bu meseleleri ele almaları için öğretmenlere ve diğer eğitim kadrosuna yönelik başlangıç düzeyde ve hizmet içi eğitim programları düzenlemeli ya da destek ve rehberlik sağlamalıdırlar. Avrupa Sosyal Haklar Komitesi, kısa süre önce, bir devletin, eşcinsellik karşıtı ifadeler içeren ders kitaplarını resmi olarak onaylamak veya kullanılmasına izin vermek yoluyla, "eğitim materyallerinin küçük düşürücü kalıpyargıları güçlendirmemesi ve heteroseksüel yönelime sahip olmayan kişiler gibi, tarihsel olarak marjinalleştirilmiş gruplar tarafından sıklıkla tecrübe edilen sosyal dışlama, yerleşik ayrımcılık ve insan onurunun reddine sebep olan önyargı türlerini devam ettirmemesini sağlamaya dek uzanan"⁸⁵ ve ayrımcı olmayan cinsel sağlık ve üreme sağlığı eğitimi aracılığıyla sağlığın korunması hakkının etkili şekilde kullanılmasını temin etmeye yönelik pozitif yükümlülüğünü yerine getirmediğini bildirmiştir.

Aynı zamanda devletler; eğitim kadrosu, öğrenciler ve veliler arasında cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık meselesi hakkında farkındalık yaratmak amacıyla, öğrencilerin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğiyle ilgili bilgiye erişimini ve homofobik veya transfobik tutumlara veya herhangi bir başka doğrudan ya da dolaylı ayrımcı muameleye karşı davranış kuralları benimsenmesini teşvik etmelidirler. Eğitim kadrosu için el kitapları üretmeli

⁸⁵ Bkz. İnsan Haklarının Hukuki Koruması için Uluslararası Merkez (*INTERIGHTS*) v. *Hırvatistan*– Avrupa Sosyal Şartı Başvuru No. 45/2007, 30 Mart 2009 tarihli karar, paragraflar 60-61.

ve dağıtılmalıdır; ve – uygun olduğunda, lezbiyen, gey, biseksüel ve trans örgütlerinin temsilcileri dâhil - böyle alanlardaki ilgili aktörlerin katılımıyla, homofobi ve transfobiye karşı okul kampanyalarının ve kültürel etkinliklerin başlatılmasını teşvik etmelidirler.

Eğitim yöntemleri, müfredatı ve kaynakları; öğrencilerin, ebeveynlerin ve aile üyelerinin de belirli ihtiyaçlarını içerecek şekilde; ve farklı bireylere yönelik anlayışı ve saygıyı, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine bakılmaksızın geliştirmeye hizmet etmelidir. Örneğin devletler, okul yaşamlarında trans öğrencilerin özel ihtiyaçlarını gerektiğinde karşılayacak önlemler almalıdır (örneğin, okul belgelerinde isim veya cinsiyete ilişkin kayıtların değiştirilmesinin kolaylaştırılması). İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklere İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin 1 no.lu Ek Protokolü'nün 2. maddesinde yer verildiği gibi, [alınacak] tüm tedbirler, eğitim ve öğretimin ebeveynlerin kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını güvence altına alma hakları gibi, çocukların eğitimine ilişkin ebeveyn haklarını dikkate almalıdır.

VII. Sağlık

33. Uluslararası insan hakları hukuku; herkesin, kendisinin ve ailesinin sağlığı ve iyiliği için tıbbi bakım ile gerekli sosyal hizmetleri de içeren yeterli yaşam standardına hakkı olduğunu ve devletlerin herkesin, erişilebilir en yüksek fiziksel ve zihinsel sağlık standardından yararlanma hakkını kabul ettiğini savunmaktadır.⁸⁶ Bakanlar Komitesi'nin, 8 Kasım 2006 tarihli, üye devletlere yönelik çokkültürlü bir toplumda sağlık hizmetleri hususunda Rec(2006)18 sayılı Tavsiye Kararı, devletlerin, diğer noktalara ilaveten, "hastanın cinsel yönelimine de gereken saygıyı göstererek etkili sağlık hizmetleri sunabilme kabiliyeti" şeklinde tanımlanabilecek "kültürel yeterliliği" olan sağlık profesyonelleri geliştirme yoluyla, sağlık hizmetlerini çokkültürlü bir toplumun ihtiyaçlarına uyarlamasını tavsiye etmektedir.

FRA'nın raporu; çoğu lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişinin sağlık hizmetleri alanında ayrımcılıktan muzdarip olduğunu göstermektedir: örneğin, psikiyatrik tedavi geçirmeleri

⁸⁶ İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 25. Maddesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 12. Maddesi.

tavsiye edilmektedir; ve gey erkekler hâlâ HIV ve hatta pedofili ile bağdaştırılmaktadır.⁸⁷ Bu nedenle, çoğu lezbiyen, gey, biseksüel veya trans kişi cinsel yönelimlerini pratisyen hekimlerine söylemez ve ayrımcılık korkusundan veya hoşgörüsüz tepkilerden dolayı tedaviden vazgeçerler. Bu, sadece fiziksel değil aynı zamanda, beslenme sorunlarına, uyuşturucu ya da alkol istismarına, depresyona, intihar ve intihar girişimleri⁸⁸ dâhil olmak üzere akıl sağlığı sorunlarına⁸⁹ da yol açabilir.

Bu nedenle devletler, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği nedeniyle herhangi bir ayrımcılık yapılmaksızın, herkesin sağlık hizmetlerine, kurumlarına ve ürünlerine erişimi olmasını ve herkesin kendi tıbbi kaydına erişimi olmasını güvence altına almak için uygun önlemleri almalıdırlar.

Devletler, sağlık hizmeti sektöründe çalışan kişilerin, herkesin cinsel yönelimine ve cinsiyet kimliğine yönelik tam saygıyla, tüm kişilere erişilebilir en yüksek sağlık standardını sağlamalarını mümkün kılmak için uygun eğitim ve çalışma politikalarını ve programlarını devreye sokmalıdırlar. Bu, örneğin, şunları içermektedir:

- Özel ihtiyaçlarını saptamak ve karşılamak amacıyla, lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin sağlığı üzerine çalışmaları ve araştırmaları teşvik etmek;
- Ulusal sağlık planları, sağlık araştırmaları, tıbbi eğitim programları, eğitim kursları ve materyalleri tasarlanırken, sağlık hizmetleri denetlenirken ve kalite değerlendirmesi yapılırken, lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin özel ihtiyaçlarını dikkate almak;
- Cinsel sağlık ve üreme sağlığı alanında; eğitim, önleme, bakım ve tedavi programları ile hizmetlerinin, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğinin çeşitliliğine saygı göstermesini ve bunlardan herkesin eşit biçimde yararlanmasını temin etmek;

⁸⁷ FRA raporu, Bölüm II, s. 78.

⁸⁸ Ayrıca Parlamenterler Meclisi'nin "Avrupa'da çocuk ve ergen intiharı: ciddi bir halk sağlığı sorunu" üstüne 1608 (2008) sayılı kararına, özellikle paragraf 9 ve 10'a bkz.

⁸⁹ Ayrımcılık korkusu nedeniyle cinsel yönelimlerini pratisyen hekimlere açıklamayı reddetmelerinden dolayı, lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişiler arasında, ve özellikle de genç lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişiler arasında, psikolojik sorunlar, intihar ve intihar girişimleri yönünde belirgin bir eğilim gözlemlenebilir.

- Örneğin bilgi kampanyaları yürüterek, sağlık profesyonellerini ve sosyal çalışmacıları; genç lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilere güven veren ve açık bir ortam yaratmaları için teşvik etmek.

Devletler, hastaneye kaldırılan kişiye ve onun sağlık durumuyla ilgili bilgiye kimin erişeceği konusu kadar, acil durumlarda tıbbi karar alma meselesi de söz konusu olduğunda, "en yakın akrabayı", hastanın kendisi tarafından bu şekilde tanımlanan kişi olarak kabul etmelidirler. Her halükarda "en yakın akrabaya" ilişkin hususlar hakkındaki ulusal kurallar, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği nedeniyle ayrımcılık yapılmaksızın uygulanmalıdır.

34. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), DSÖ Tüzüğü'ne imzacı olan tüm devletler için geçerli olmak kaydıyla, 1990'da Hastalık ve İlgili Sağlık Sorunlarının Uluslararası İstatistiksel Sınıflandırması'ndan kavramı çıkartmak ve 1992 Kongresi'nde hastalıklar listesindeki sınıflandırmanın dışında bırakmak suretiyle, eşcinselliğin hastalık olarak kabul edilemeyeceğini açıklığa kavuşturmuştur. Dolayısıyla devletler, eşcinselliğin ulusal hastalık sınıflanmalarından açık biçimde çıkarılması için gerekli önlemleri almalıdırlar. Aynı zamanda, cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliği nedeniyle hiç kimsenin herhangi bir tedavi görmek, protokol veya tıbbi veya psikolojik test yapmak için zorlanmamasını ya da tıbbi bir kuruluştaki kapatılmamasını sağlamalıdırlar.

35-36. Mahkeme'nin içtihadı, cinsel açıdan kendi kaderini tayin hakkını, Sözleşme'nin 8. maddesi ile güvence altına alınan kişinin özel hayatına saygı gösterilmesi hakkının veçhelerinden biri olarak görmektedir. [İçtihat] Sözleşme'ye taraf ülkelerin, tam cinsiyet geçişine yol açan operasyon geçirme olanağı sağlamalarını zorunlu kılmaktadır. Aynı zamanda [İçtihat], sigorta planlarının, cinsiyet geçiş operasyonunu da içerebilecek bilumum "tıbben gerekli" tedaviyi kapsamamasını gerektirmektedir.⁹⁰ Mevzuatın, kamuya ait ya da özel sosyal sigorta sistemleri aracılığıyla gerekli sağlık giderlerinin karşılanmasını öngördüğü şartlarda, bu

⁹⁰ *Van Kück v. Almanya*, No. 35968/07, 12 Haziran 2003 tarihli karar, paragraflar 73 -86.

tür bir kapsama, makul olan, keyfi ve ayrımcı olmayan bir şekilde,⁹¹ ayrıca kaynakların elverişliliği dikkate alınarak temin edilmelidir.

Uluslararası insan hakları hukuku, cinsiyet değiştirme prosedürlerini yöneten şartlara ilişkin olarak, hiç kimsenin, rızası olmaksızın, tedaviye veya tıbbi bir deneye tabi tutulamayabileceğini öngörmektedir.⁹² Bu nedenle, bir cinsiyet geçişinin (yukarıda 19. paragrafa bakınız) yasal olarak tanınması için ön şartlar olarak hormonal veya cerrahi tedaviler, bunun kesin surette gerekli olduğu koşullarla sınırlı olmalı ve ilgili kişinin rızasıyla yapılmalıdır. Benzer bir şekilde, trans kişileri doğum cinsiyetlerini kabul etmeye zorlamak için terapiden vazgeçmelidir. Devletler, bu tür tıbbi müdahaleler başka sağlık nedenleri için gerekli olmadıkça, hiçbir çocuğun, yaşına ve olgunluğuna göre tam, özgür ve bilgilendirilmiş rızası olmaksızın, bir cinsiyet kimliğini dayatmak için tasarlanmış tıbbi uygulamalar yoluyla bedeninin geri dönülemez şekilde değiştirilmesini sağlamak için uygun önlemleri almalıdırlar.

XIII. Barınma

37. Devletler; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin barınmaları için ve diğer acil durumlarda konaklamaları dâhil; ödenebilir, oturulabilir, erişilebilir, kültürel açıdan uygun ve güvenli barınmaya, ayrımcı olmayan şekilde erişimini ve kullanım hakkının güvenliğini sağlamak için uygun önlemleri almalıdırlar.⁹³

Bu ilke doğrultusunda, örneğin, cinsel yönelimi ya da cinsiyet kimliği nedeniyle, bir kişiye konut satmamanın veya kiraya vermemenin, ya da konut satın alması için finansal destek vermemenin ya da bir kiracının partnerinin haklarını kabul etmenin geri çevrilmesini önlemek

⁹¹ Bkz. *L. v. Litvanya*, 11 Eylül 2007 tarihli karar, paragraf 59, ve *Schlumpf v. İsviçre*, No. 29002/06, 8 Ocak 2009 tarihli karar, paragraf 115.

⁹² Bu hususta, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin 14 No.lu Genel Yorumu, paragraf 8 ve 4 Nisan 1997 tarihli İnsan Hakları ve Biyotıp üstüne Oviedo Sözleşmesi, ETS No. 164, Bölüm II'ye bkz.

⁹³ Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin ESKHIUS'nin 11. maddesine ilişkin 4 No.lu Genel Yorumu, belge E/1992/23. ayrıca, Avrupa Sözleşmesi'nin 8. Maddesine ilişkin *Karner v. Avusturya*, a.g.e'ye bkz. İnsanlar arasında, din veya inanç, engellilik, yaş veya cinsel yönelime bakılmaksızın, eşit muamele ilkesinin uygulanması hakkında bir Avrupa direktifi önerisi, barınma dahil mal ve hizmetlere erişimde, lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin ayrımcılığa karşı açıkça korunmasını sağlamaktadır.

için tedbirler alınmalıdır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, *Karner v. Avusturya* davasında⁹⁴, bu hususta, evli olmayan heteroseksüel eşler için bu olanak varken, sağ kalan nikâhsız aynı cins bir hayat arkadaşının, eşinin kiracılığını devralmasına izin vermeyi reddetmenin, Sözleşme'nin 8. ve 14. maddelerini ihlal ederek, kişinin evine saygı gösterilmesi hakkının kullanılmasında cinsel yönelim nedeniyle ayrımcı muamele teşkil ettiğine karar vermiştir. Barınmada ayrımcılık vakalarını saptamak ve önlemek amacıyla, örneğin, ev sahibi ve kiracılara, bu anlamda bir bilgi materyali sağlanabilir. Barınmaya erişim hakları bakımından, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği ayrımcılığının mağduru olduğunu iddia edenler için yeterli ve etkili hukuk yolları ve diğer çareler mevcut olmalıdır.

38. Çoğu lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişi, özellikle de genç insanlar, kendi aileleri tarafından reddedilmektedirler ve kendilerini evsiz bulabilirler. Bu nedenle, devletler, özellikle çocuklar ve genç insanlar için,⁹⁵ evsizliğe karşı kırılganlığı arttıran cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğiyle ilgili faktörleri ele almak için destek programları ile sosyal programlar oluşturmalarıdır; yöresel destek ve güvenlik planlarını desteklemelidirler. Bununla birlikte, devletler, ilgili aktörlerin, cinsel yönelim veya cinsiyet kimlikleri neticesinde evsizlik ya da toplumsal dezavantajla karşı karşıya gelenlerin, özellikle [de] genç lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin, ihtiyaçlarının farkında ve bunlara karşı hassas olmalarını temin etmek için eğitim ve farkındalık yaratma programları sağlamalıdır.

IX. Spor

39-41. Spor, toplumsal bütünleşmede ve toplumda çeşitliliğe yönelik hoşgörü ve saygı gösterilmesinin desteklenmesinde kilit rol oynayabilir. Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişiler hem düzenli spor örgütlerinde hem de okulda spor faaliyetlerine katılım söz konusu olduğunda, çoğu kez dezavantajlıdır. Sporda homofobi, transfobi ve cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık, ırkçılık ve diğer ayrımcılık biçimleri gibi gerek katılımcılar

⁹⁴ *Karner v. Avusturya*, a.g.e., paragraflar 37-42.

⁹⁵ Toplumsal dışlanma, ev içi ve diğer türden şiddet biçimleri, ayrımcılık, mali bağımsızlığın olmaması ve aileler ve kültürel topluluklar tarafından kabul edilmeme gibi.

arasında gerekse onların seyircilerle ilişkilerinde kabul edilemezdir ve bunlarla mücadele edilmelidir.

Bu nedenle, üye devletler, Avrupa Konseyi organlarının cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğiyle ilgili olarak kabul ettiği sporla bağlantılı tavsiye kararlarını ve ilkeleri, bunlar bu tür özel referanslar içerse de içermese de, uygulamak için uygun önlemleri almalıdırlar. Devletler, PACE'nin devletleri "lezbienlere ve geylere yönelik homofobiye ve kötüleyici dili, cinsel yönelim nedeniyle ayrımcılık ve taciz suçunun nedenleri arasına dâhil etmeye; halihazırda çoğu üye ülkede ırkçı tezahüratta olduğu gibi, spor etkinliklerinde ve bunların civarında homofobik tezahürat yapmayı ceza gerektiren bir suç haline getirmeye; gey ve lezbien topluluğundan hükümet dışı örgütleri spor kampanyalarına ve diğer tüm gerekli güven oluşturuıcı adımlarda dâhil etmeye" çağıran 25 Kasım 2003 tarihli 1635 (2003) sayılı sporda lezbienler ve geylerle ilgili tavsiye kararını dikkate almalıdırlar. Ayrıca, Sportif Karşılaşmalarda ve Özellikle Futbol Maçlarında Seyircilerin Şiddet Gösterileri ve Taşkınlıklarına Dair Avrupa Sözleşmesi, Avrupa Spor Şartı ve ECRI'nin 12 no.lu Genel Politika Tavsiyesi'nin⁹⁶ ilgili hükümlerini, cinsel yönelimleri veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle sporculara veya seyircilere yönelik ayrımcılığı da kapsayacak biçimde uyarlayarak, uygulamalıdırlar.

Spor etkinlikleri ve tesisleri, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği dâhil, herhangi bir nedenle ayrımcılık yapılmaksızın herkese açık olmalıdır. Bu hususta, devletler, spor ve cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine ilişkin sorunlarla ilgili davranış kurallarının oluşturulması ve yaygınlaştırılmasını spor örgütleri ve kulüplerinin dikkatine sunmalıdırlar. Aynı zamanda, lezbien, gey, biseksüel ve trans kişileri temsil eden örgütler ve spor kulüpleri arasında ortaklıkları, spor dünyasında ayrımcılık karşıtı kampanyaları teşvik etmelidirler. Lezbien, gey, biseksüel ve trans kişilerin kendileri tarafından kurulan spor kulüplerini desteklemelidirler. Devletler, özellikle trans kişilerle ilgili olarak, adil rekabet için, onların spor etkinliklerinden

⁹⁶ Sportif Karşılaşmalarda ve Özellikle Futbol Maçlarında Seyircilerin Şiddet Gösterileri ve Taşkınlıklarına Dair Avrupa Sözleşmesi, ETS No. 120, 19 Ağustos 1985. Avrupa Spor Şartı, 24 Eylül 1992'de kabul edilen, Bakanlar Komitesi'nin R (92) 13 rev. sayılı Tavsiye Kararı. ECRI'nin sporda ırkçılık ve ırk ayrımcılığıyla mücadele üzerine 12 No.lu Genel Politika Tavsiye Kararı (19 Aralık 2008 tarihinde ECRI tarafından kabul edilmiştir.).

veya müsabakalarından⁹⁷ dışlanmalarına son vermek, trans kişilerin spora katılımlarında karşılaştıkları engelleri kaldırmak ve özellikle soyunma odalarına erişimle bağlantılı olarak, tercih ettikleri cinsiyeti tanımak için uygun önlemleri almalıdırlar.

X. Sığınma hakkı

42. Parlamenterler Meclisi, 1470 (2000) sayılı Tavsiye Kararı'nda,⁹⁸ Avrupa Konseyi'ne üye devletlerin çoğunluğunun, cinsel yönelim nedeniyle yapılan zulmü sığınma vermek için geçerli bir neden olarak kabul etmemesini eleştirmiştir. Aynı zamanda, cinsel yönelimlerinden dolayı haklı nedenlere dayanan zulüm korkusu taşıyan eşcinsellerin, “belli bir toplumsal grubun” mensupları olarak Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1.A.2. maddesine göre mülteci oldukları ve dolayısıyla onlara mülteci statüsü verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bakanlar Komitesi'nin 30 Haziran 2004 tarihli Rec(2004)9 sayılı Tavsiye Kararı “belli bir toplumsal grup” kavramının bir tanımını yaparak bir kişinin belli bir toplumsal gruba mensubiyeti nedeniyle zulüm görüp görmediğini belirlemeye yarayacak ilkeleri oluşturmuştur.⁹⁹ Üye devletler, bu hususta uluslararası yükümlülüklerinin olduğu durumlarda, cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliği temelinde haklı nedene dayanan zulüm korkusunun, iç hukuka göre, mülteci statüsü ve sığınma vermek için geçerli neden olabileceğini kabul

⁹⁷ Mayıs 2004'te Uluslararası Olimpiyat Komitesi tarafından kabul edilen Stockholm Deklarasyonu'nun satırlarında, bir kişinin kendi doğum cinsiyetlerinden farklı bir cinsiyette bir spor müsabakasında yarışabileceği şartlar belirlenmiştir.

⁹⁸ 30 Haziran 2000 tarihinde kabul edilen, Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde geyler ve lezbiyenler ve partnerlerinin sığınma ve göçe ilişkin durumları üstüne 1470 (2000) sayılı Tavsiye Kararı.

⁹⁹ Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi bağlamında “belli bir sosyal gruba mensubiyet” (BBSGM) kavramı üstüne, 30 Haziran 2004'te kabul edilen Rec(2004)9 sayılı Tavsiye Kararı. [İlgili karar] “belirli [bir] sosyal grubun”, zulüm edilme tehdidinden başka ortak bir özelliği olan veya ortak bir özellik atfedilen ve toplum tarafından bir grup olarak algılanan veya devlet veya eziyet edecek kişiler tarafından böyle tanımlanan bir grup kişi olduğunu düşünmektedir. Ancak, bir gruba yönelik eziyet veren eylem, belirli bir toplumda bir grubun görünürlüğüne belirlemede uygun bir faktör olabilir. Aynı zamanda, “BBSGM kavramının, 1951 Sözleşmesi'nin konusu ve amacı ışığında, geniş ve kapsayıcı bir biçimde yorumlanması gerektiğini” vazedmiştir. “Ancak, BBSGM kavramının yorumu, kendilerinin rıza göstermemiş olduğu yükümlülükleri devletlere dayatacak şekilde Sözleşme'nin kapsamı dışına uzanmamalıdır” ve “ sadece belli bir sosyal gruba mensubiyet, yukarıda tarif edildiği gibi, iltica talebini desteklemek için genellikle yeterli olmayacaktır. Her sığınma talebi, BBSGM ve var olan zulüm riski arasındaki bağ açısından, bireysel olarak değerlendirilmelidir. Dahası, menşe ülkedeki fiili durumların dikkate alınması gerekir. Ancak, bireysel vakalarda, zulüm korkusu için sadece mensubiyetin yeterli bir gerekçe olabileceği özel durumlar olabilir.”

etmelidirler. Bununla birlikte, 1951 Sözleşmesi'nin belli bir toplumsal gruba mensubiyet kavramının yorumu, devletlere razı olmadıkları yükümlülükleri zorla kabul ettirmemelidir.

Bir sığınma talebini inceleme prosedürleriyle ilgili olarak, bu talepleri işleme tabi tutmaktan sorumlu olan personele; lezbien, gey, biseksüel ve trans mültecilerin veya sığınmacıların karşılaştıkları özel sorunlarla ilgili eğitim verilmelidir. Bir sığınma talebi, talep sahibinin menşe ülkede cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğini gizli tutarak zulümden kaçabileceği ileri sürülerek reddedilmemelidir.

43. Yaşam hakkının korunması ve işkence yasağı, üye devletlerin, bir kişiyi, Sözleşme'nin 2. ve 3. maddelerine aykırı muameleye maruz kalması muhtemel bir ülkeye sınır dışı etmeme yükümlülüğünü gerektirmektedir.¹⁰⁰ Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 33. maddesine göre, "Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi... belli bir sosyal gruba mensubiyeti ... dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir". Eğer bir kişinin, kendi menşe ülkesinde cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği nedeniyle, idam cezası uygulamasına, işkence, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele ya da cezaya maruz kalma riski varsa, üye devletler, bu gibi kişileri geri göndermekten imtina etmelidirler; bunun yerine onlara istedikleri korumayı vermelidirler. Aynı cinsten cinsel ilişkilerin yasadışı olduğu belirli bir toplumda, yukarıda özetlenen riske varan ağır para cezalarının konulması da bir kişiyi o ülkeye göndermemek için geçerli neden olarak görülebilir.

44. Devletler, özgürlüğünden yoksun bırakılmış tüm bireyleri (yukarıda 4. paragrafa bakınız) ve bilhassa hassas olanları korumak için pozitif yükümlülükleri doğrultusunda, lezbien, gey, biseksüel ve trans mülteciler veya sığınmacıları, korkutma, aşağılama, cinsel saldırı, tecavüz ve diğer taciz türlerine benzer kötü muameleden korumak için gerekli önlemleri almalıdırlar. Eğer gerçekleşirse, bu tür vakalar için etkili çözümler sağlamalıdırlar.

¹⁰⁰ *Soering v. Birleşik Krallık*, 7 Haziran 1989 tarihli karar. Mahkeme, halihazırda, (örneğin, Afganistan, Pakistan veya İran'a sınır dışı etme durumunda) kendi menşe ülkelerine gönderildikleri takdirde, cinsel yönelimleri nedeniyle Sözleşme'nin 2. ve/veya 3. maddesine aykırı bir muamele yapılması tehlikesiyle karşı karşıya olduğu iddia edilen kişilerin sınır dışı edilmesine ilişkin, Mahkemenin Kuralları'ndan 39. Kuralı uygulamıştır. Bu davalar henüz esastan görüşülmemiştir.

Aynı zamanda, devletler, lezbiyen, gey, biseksüel ve trans mültecilere ve sığınmacılara, anladıkları bir dilde, özellikle cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine ilişkin haklarıyla ilgili uygun yardım ve bilgiyi sağlamalıdır. İdari alıkonulma merkezlerinin personeli, polis, tıbbi personel ve bu tür yerlere erişimi olan gönüllü örgütler, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine ilişkin meselelerle ilgili uygun eğitim ve bilgiyi almalıdırlar.

XI. Ulusal İnsan Hakları Kurumları

45. İnsan haklarının korunması ve desteklenmesine yönelik ulusal kurumların statüsü ve işleyişine ilişkin “Paris İlkeleri” dikkate alınarak,¹⁰¹ eşitlik organları ve kamu denetçilerini de içerebilen fakat bunlarla sınırlı olmayan ulusal insan hakları koruma kurumlarına, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği nedeniyle yapılanların yanı sıra çoklu ayrımcılık da dâhil ayrımcılık sorunlarını çözmeleri için mümkün olan en geniş yetki verilmelidir.

XII. Çoklu Ayrımcılık

46. İnsanlar sadece toplumsal cinsiyet, ten rengi, dil, ulusal, etnik veya toplumsal köken, din yaş veya cinsel yönelimleri gibi tek bir kriter tarafından tanımlanmazlar; fakat, bir dizi kriterin birbiriyle etkileşime girdiği çeşitli kimliklere sahip varlıklardır. Çoklu ayrımcılığın, bir kişi, ayrımcılığa karşı koruma altına alınmış en az iki farklı temelle bağlantısı nedeniyle veya en az böyle iki temelin özel birleşiminden dolayı ayrımcılıktan muzdarip olduğunda meydana geldiği söylenebilir. İkinci durum, kesişen ayrımcılık olarak da bilinmektedir. Bunun bir örneği, bir lezbiyen kadına bir heteroseksüel kadına yapılacak olandan daha az iyi muamele edilmesi fakat aynı zamanda bir gey erkekten de daha az iyi muamele edilmesidir.¹⁰²

¹⁰¹ “Paris ilkeleri” olarak bilinen, insan haklarının geliştirilmesi ve korunması için kurulan ulusal kuruluşların statüsüne ilişkin ilkeler, 20 Aralık 1993 tarihli 48/134 sayılı Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararı’nda (A/RES/48/134) düzenlenmiştir.

¹⁰² Danimarka İnsan Hakları Enstitüsü: “Çoklu Ayrımcılıkla Mücadele– Uygulamalar, politikalar ve kanunlar”, Avrupa Komisyonu’nu tarafından hazırlattırılan rapor, Eylül 2007. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 2001’de Durban’da Irkçılık, Irk Ayrımcılığı, Yabancı Düşmanlığı ve İlgili Hoşgörüsüzlüğe Karşı Dünya Konferansı’nda, çoklu ayrımcılık fenomenini kabul etmiştir (rapor, Deklarasyon No. 2, Belge A/CONF.189/12, s. 5).

Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği, ırk veya cinsiyet gibi bir ya da daha başka unsurlarla birleştğinde, ilgili kişilerin hassasiyetlerini arttıracak faktörlerdir. Bu nedenle, devletler çoklu ya da kesişen ayrımcılık olgularının gerçekliğinden haberdar olmalıdırlar ve buna karşı etkili koruma sağlamak için uygun önlemleri almaya teşvik edilmelidirler.

Örneğin, devletler, özel hayatın gizliliğine ilişkin temel ilkelere saygı göstererek, çoklu ya da kesişen ayrımcılık tecrübelerini hesaba katacak istatistiksel araçlar geliştirmeye çalışabilirler. Buna ek olarak, ayrımcılığı yasaklayan yasal hükümler, çoklu ya da kesişen ayrımcılık durumunda göz önünde bulundurulmalıdır. Eşitlik organları ve kamu denetçileri dâhil ulusal insan hakları kurumlarına, özellikle cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği dâhil olmak üzere bir dizi temele dayalı ayrımcılık sorunlarıyla mücadele edebilmeleri için, mümkün olan en geniş yetki verilmelidir.

***Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin eşit hakları ve onuru
üzerine, Bakanlar Komitesi'nin yürütme komitelerine ve Avrupa Konseyi'nde
hükümetlerarası işbirliğine dâhil olan diğer komitelere yönelik mesajı***

*(2 Temmuz 2008 tarihinde Bakan Vekilleri'nin 1031. toplantısında
Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir.)*

Bakanlar Komitesi; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişiler dâhil tüm insanlar için eşit haklar ve onur ilkesine kuvvetle bağlı olduğunu hatırlatır. Avrupa Konseyi'nin hoşgörü ve ayrımcılık yapmama üzerine mesajı bütün Avrupa toplumları için geçerlidir. Cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık bu mesajla bağdaşmaz.

Cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık vakaları kadar trans kişilere yönelik homofobi ve hoşgörüsüzlüğün, ne yazık ki, Avrupa'da hâlâ çok yaygın olduğunu belirtir.

Bu nedenle, tüm yürütme komitelerini ve Avrupa Konseyi'nde hükümetlerarası işbirliğine dâhil olmuş diğer komiteleri, kendi görev tanımları dâhilinde, mevcut ve gelecek faaliyetlerinde, üye devletlerin cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği nedeniyle herhangi bir

ayrımcılıktan kaçınmaları ve buna çözüm getirmeleri ve yasada ve uygulamada, lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişiler için eşit haklar ve onuru güçlendirmek ve toplumda onlara yönelik ayrımcı tutumlarla mücadele etmek için tasarlanmış belirli hükümetlerarası ve diğer faaliyetler için önerilerde bulunmaları gereği konusunda gerekli ilgiyi göstermeye çağırır.

“Nefret söylemine” dair Bakanlar Komitesi’nin üye devletlere yönelik

R (97) 20 sayılı Tavsiye Kararı

(30 Ekim 1997 tarihinde Bakan Vekilleri’nin 607. toplantısında

Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir.)

Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi Statüsü’nün 15.b maddesi hükümleri uyarınca;

Avrupa Konseyi’nin amacının, özellikle ortak mirasları olan ideal ve ilkelerin korunması ve gerçekleştirilmesi gayesiyle, üyeleri arasında daha büyük bir birliğe erişmek olduğunu dikkate alarak;

Avrupa Konseyi’ne üye devletlerin devlet ve hükümet başkanlarının 9 Ekim 1993 tarihinde Viyana’da kabul ettiği Deklarasyonu hatırlayarak;

Viyana Deklarasyonu’nun; ırkçılık, zenofobi ve antisemitizmin mevcut canlanmasına ve bir hoşgörüsüzlük ikliminin oluşmasına ilişkin büyük endişeye dikkat çektiğini ve ırkçı nefret, şiddet ve ayrımcılığa bir tahrik oluşturan bütün ideolojiler, politikalar ve uygulamalar ile olduğu kadar; farklı ırksal, etnik, ulusal, dini veya toplumsal arka plandan gelen gruplar arasında gerginlik ve korkuları güçlendirmesi muhtemel herhangi bir fiil ya da dille mücadele etmek için bir taahhüt içerdiğini hatırlayarak;

29 Nisan 1982 tarihli İfade ve Bilgi Özgürlüğü Bildirgesi’nde ifade edildiği gibi ifade ve bilgi özgürlüğüne derinden bağlılığını tekrar teyit ederek;

Viyana Deklarasyonu ile Kitle İletişim Politikaları üzerine 4. Avrupa Bakanlar Konferansı’nda kabul edilen Demokratik Bir Toplumda Medya Bildirisi (Prag, 7 ve 8 Aralık 1994) doğrultusunda; demokratik güvenlik, kültürel uyuma ve çoğulculuğa zarar verdikleri için;

ırkçı nefret, zenofobi, antisemitizm ve tüm hoşgörüsüzlük biçimlerini tahrik eden bütün ifade biçimlerini kınayarak;

Bu tür ifade biçimlerinin, medyadan yayıldıklarında daha büyük ve daha zarar verici etkiye sahip olabileceğini belirterek;

Bu tür ifade biçimleri ile mücadele etme gereğinin, gerginlik durumları, savaş zamanları ve diğer silahlı çatışma biçimlerinde daha bir acil olduğuna inanarak;

Medyanın büyük bir kısmının bu tür ifade biçimlerinden sorumlu tutulamayacağını kabul ederken, üye devletlerin hükümetlerin, bu ifade biçimlerinin üzerine nasıl gideceği hususunda rehber ilkelere ilişkin kurallar koymalarının gerekli olduğuna inanarak;

Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi'nin 7. madde 1. paragrafını ve sonraki sözleşmesinin 10. ve 17. maddelerine göre Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi organlarının içtihadını akılda tutarak;

Birleşmiş Milletler Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme'yi ve Bakanlar Komitesi'nin; ırka, ulusa ve dine dayalı nefrete tahrike karşı alınacak önlemlere ilişkin (68) 30 sayılı Kararı'nı göz önünde tutarak;

Tüm üye devletlerin bu sözleşmeyi imzalamadığı, ona taraf olmadığı ve onu ulusal mevzuat aracılığıyla uygulamadığını belirterek;

Demokrasiyi savunma gerekçesiyle ona zarar verme riskinden kaçınmak üzere, ırkçılığa ve hoşgörüsüzlüğe karşı mücadeleyi ifade özgürlüğünü koruma gereğiyle uzlaştırma zorunluluğunun farkında olarak;

Medyanın editöryal bağımsızlığı ve özerkliğine tam saygı gösterme gereğinin de farkında olarak;

Üye devletlerin hükümetlerine şunları tavsiye eder:

1. Bu tavsiye kararında yer alan ilkelere dayanarak nefret söylemiyle mücadele etmek için uygun önlemleri almak;

2. Bu tür önlemlerin; toplumsal, ekonomik, politik, kültürel ve diğer temel nedenleri de hedefleyen, olguya yönelik kapsamlı yaklaşımın parçasını oluşturmasını sağlamak;
3. Henüz yapmadıkları durumda, Bakanlar Komitesi'nin ırka, ulusa ve dine dayalı nefrete tahrike karşı alınacak önlemlere ilişkin (68) 30 sayılı Kararı gereğince, Birleşmiş Milletler Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme'yi imzalamak, onaylamak ve iç hukukta etkili bir şekilde uygulamak;
4. Bu tavsiye kararının ekinde düzenlenen ilkelere uygun olmasını sağlamak amacıyla iç mevzuatı ve uygulamayı gözden geçirmek

R (97) 20 Sayılı Tavsiye Kararı'na Ek

Kapsam

Bundan sonra belirtilen ilkeler nefret söylemi için, özellikle medya aracılığıyla yayılan nefret söylemi için geçerlidir.

Bu ilkelerin uygulanması amacıyla, “nefret söylemi” ifadesi, ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, antisemitizmi veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan milliyetçilik ve etnik merkezcilik, ayrımcılık ve düşmanlıkla ifade edilen hoşgörüsüzlük de dâhil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, tahrik eden, teşvik eden veya haklı gösteren tüm ifade biçimlerini kapsayacak şekilde anlaşılacaktır.

İlke 1

Üye devletlerin hükümetleri, ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerdeki resmi makamlar ile kamu kurumları kadar görevlilerinin de, nefret söylemi olarak veya ırkçı nefret, yabancı düşmanlığı, antisemitizmi veya diğer ayrımcılık biçimleri veya hoşgörüsüzlüğe dayalı nefreti meşrulaştırma, yayma veya teşvik etme etkisi yaratması muhtemel söylem olarak anlaşılabilceği makul olan, özellikle medyaya yapılan açıklamalardan kaçınmak hususunda özel sorumlulukları vardır. Böylesi açıklamalar yasaklanmalı ve ne zaman vuku bulursa, kamusal olarak reddedilmelidir.

İlke 2

Üye devletlerin hükümetleri, idari ve adli makamların, her vakada, ifade özgürlüğüne saygıyı insan onuruna ve başkalarının itibarı ile haklarına saygıyla uzlaştırmasını sağlayacak, nefret söylemiyle ilgili medeni, cezai ve idari hukuk hükümlerinden oluşan, yerinde bir yasal çerçeveyi oluşturmalı veya sürdürmelidirler.

Bu amaçla, üye devletlerin hükümetleri aşağıdakilere ilişkin yolları ve araçları incelemelidirler:

- Mevcut mevzuat ve yasal uygulamanın etkililiği üzerine araştırmayı teşvik etmek ve eşgüdümlemek;
- Çeşitli yeni medya ile iletişim hizmetlerini ve ağlarını yeterli biçimde kapsamalarını sağlaması amacıyla mevcut yasal çerçeveyi gözden geçirmek;
- Bu tavsiye kararında belirtilen ilkelere ilişkin ulusal rehber ilkeleri temel alarak eşgüdümlü bir adli takibat politikası geliştirmek;
- Olası cezai yaptırımların kapsamına kamu hizmeti emrini eklemek;
- Medeni kanun yoluyla nefret söylemiyle mücadele etme olasılıklarını arttırmak; örneğin, ilgili hükümet dışı örgütlerin medeni kanun davaları açmalarına izin vererek, nefret söylemi mağdurlarına tazminat vererek ve mağdurların cevap veya cayma hakkına imkân tanıyan mahkeme kararı olasılığını sağlayarak;
- Kamu ve medya profesyonellerini, nefret söylemi kapsayan yasal düzenlemelerle ilgili bilgiyle donatmak.

İlke 3

Üye devletlerin hükümetleri, İlke 2’de bahsedilen yasal çerçevede ifade özgürlüğüne [yapılacak] müdahalelerin; nesnel kriterler temelinde, dar şekilde sınırlandırılmasını ve hukuka uygun ve keyfi olmayan biçimde uygulanmasını temin etmelidirler. Ayrıca, hukukun üstünlüğü temel koşulu uyarınca, ifade özgürlüğünün herhangi bir sınırlandırması veya ona herhangi bir müdahale bağımsız yargı denetimine tabi olmalıdır. Bu gereklilik, ifade özgürlüğünün, insan onuruna, başkalarının itibarına veya haklarına saygıyla uzlaştırılması gereken durumlarda özellikle önemlidir.

İlke 4

İç hukuk ve uygulama, mahkemelerin, nefret söyleminin belirli örneklerinin, bireyler veya gruplar için, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinin diğer ifade biçimlerine sağladığı koruma düzeyinden yararlanamayacak ölçüde onur kırıcı olabileceğini göz önünde bulundurmasına olanak sağlamalıdır. Nefret söylemi, Sözleşme'de yer alan haklar ve özgürlüklerin yok edilmesini veya orada belirtilenden daha büyük ölçüde sınırlandırılmasını amaçladığında, böyle bir durum söz konusudur.

İlke 5

İç hukuk ve uygulama, yetkili kovuşturma makamlarının, takdir yetkilerinin izin verdiği ölçüde, nefret söylemi içeren davalara özel önem vermelerine imkân sağlamalıdır. Bu bakımdan, bu makamlar, cezai yaptırımların uygulanmasının genellikle bu hakka ciddi müdahale teşkil ettiğini farz ederek, özellikle şüphelinin ifade özgürlüğü hakkını dikkatli şekilde ele almalıdırlar. Yetkili mahkemeler, nefret söylemi suçlarından suçlu bulunan kişilere cezai yaptırımlar uygularken, ölçülülük ilkesine harfi harfine saygı gösterilmesini sağlamalıdırlar.

İlke 6

Nefret söylemi alanındaki iç hukuk ve uygulama; nefret söyleminin belirli örneklerini ve altında yatan genel olguları ortaya koyan, analiz eden ve açıklayan bilgi ile fikirlerin iletilmesinde medyanın rolünü olduğu kadar; kamunun bu tür bilgi ile fikirleri alma hakkını [da] gereken şekilde göz önünde bulundurmalıdır.

Bu amaçla, iç hukuk ve uygulama; bir yandan, nefret söylemi ifadelerinin yazarının sorumluluğu ile; diğer yandan, kamu yararına olan konularla ilgili bilgi ile fikirlerin iletilmesi için misyonlarının gereği bunların yayılmasına katkıda bulunan medyanın ve medya profesyonellerinin herhangi bir sorumluluğu arasındaki farkı gözetmelidir.

İlke 7

İlke 6'nın ilerlemesi doğrultusunda, iç hukuk ve uygulama şunları göz önünde bulundurmalıdır:

- İrkçılık, yabancı düşmanlığı, antisemitizm ve diğer hoşgörüsüzlük biçimlerini duyurmak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 10. maddesinin birinci paragrafı tarafından bütünüyle korunmaktadır ve sadece o hükmün 2. Paragrafında belirtilen şartlara göre müdahale edilebilir;
- Ulusal makamlar tarafından ifade özgürlüğünü sınırlandırmanın gerekliliğini değerlendirmek için uygulanan standartlar, diğerlerine ilaveten haberciliğin biçimi, içeriği, bağlamı ve amacını göz önünde tutmalı; Sözleşme organlarının içtihadında belirlenmiş olduğu gibi, 10. maddede belirtilen ilkelere uygun olmalıdır;
- Gazeteciliğe ait özgürlüklere saygı, aynı zamanda, gazetecilerin benimseyeceği habercilik tekniklerinin türleriyle ilgili olarak kendi görüşlerini medyaya dayatmanın, mahkemelere veya resmi makamlara düşmediğini ima eder.

Parlamenteler Meclisi’nin 1915 (2010) sayılı Tavsiye Kararı -

Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık

(Meclis tarafından 29 Nisan 2010 tarihinde kabul edilmiştir.)

1. Parlamenteler Meclisi, 1728 (2010) sayılı Tavsiye Kararı’na istinaden, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılıkla mücadele etmek için önlemler üzerine tavsiye kararı (CM/Rec (2010)5) nedeniyle Bakanlar Komitesi’ni takdir etmektedir.
2. Meclis, Avrupa Konseyi’nin saygı gösterme ve ayrımcılık yapmamaya ilişkin net mesajı destekleme yükümlülüğü olduğunu düşünmektedir. Buna ek olarak, Avrupa Konseyi, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği nedeniyle ayrımcılığa ilişkin sorunlar üzerine insan hakları standartlarını geliştirmek, uzmanlık ile tavsiye sunmak ve bir tartışma forumu gibi hizmet etmek için özellikle uygun bir konuma sahiptir.
3. Bu nedenle Meclis, Bakanlar Komitesi’ne şunları tavsiye eder:
 - 3.1. Cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği nedeniyle ayrımcılıkla mücadele için önlemler konusunda üye devletlere [yönelik] en son tavsiye kararının uygulamasını izlemek;

3.2. Bu alanda daha çok Avrupa Konseyi eylemi belirlemek; özellikle:

3.2.1. Üye devletlerde cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılıkla ilgili sorunları gözden geçirmek ve ele almak üzere ilgili bir Avrupa Konseyi organını görevlendirmek; bu görevi yerine getirmesi için ona gerekli kaynakları temin etmek;

3.2.2. Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığa ilişkin sorunları etkinliklerinde daha fazla anaakımlaştırmak; cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğiyle ilgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadını, yayınlar ve eğitim materyalleri aracılığı dâhil olmak üzere yaymak;

3.2.3. Özellikle okullardaki homofobik ve transfobik zorbalık sorununu, çocuklar ve şiddet üzerine çalışmalar çerçevesinde ele almak;

3.2.4. Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilere yönelik hoşgörü, saygı ve anlayışı geliştiren, daha fazla ayrımcılık karşıtı ve farkındalık yaratıcı programlar geliştirmek; özellikle, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılıkla mücadele etmek için kampanya örgütlemek;

3.3. Kadına yönelik şiddetle mücadele hakkındaki 1847 (2008) sayılı Meclis Tavsiye Kararı doğrultusunda, Kadına Yönelik Şiddet ve Aile içi Şiddeti Önleme ve Mücadele Geçici (Ad Hoc) Komitesi'ne (CAHVIO), kadına yönelik en ağır ve yaygın şiddet türlerini gelecekteki Avrupa Konseyi sözleşmesine dâhil etmesi yönünde talimat vermek: Bir Avrupa Konseyi sözleşmesine doğru; lezbiyen, biseksüel ve trans kadınların, artan bir toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riskiyle (özellikle tecavüz, cinsel şiddet ve tacizin yanı sıra zorla evlendirmelerle) karşı karşıya olduğunu kabul etmek ve artan bu riskle orantılı koruma sağlamak.

Parlamenteler Meclisi'nin 1728 (2010) sayılı Kararı -

Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık

(Meclis tarafından 29 Nisan 2010 tarihinde kabul edilmiştir.)

1. Parlamenteler Meclisi, heteroseksüellik, biseksüellik ve homoseksüelliği içeren cinsel yönelimin her bir [kişinin] ve tüm insanların kimliğinin temel bir parçası olduğunu hatırlatır. Aynı zamanda Meclis, homoseksüelliğin Avrupa Konseyi'ne üye tüm devletlerde yasallaştırıldığını hatırlatır. Cinsiyet kimliği, her kişinin, cinsiyetle ilgili olarak derinden hissettiği içsel ve bireysel tecrübesine işaret eder. Trans kişi, cinsiyet kimliği, doğumda verilen cinsiyetine karşılık gelmeyen kimsedir.
2. Uluslararası hukuka göre, tüm insanlar özgür doğmuştur; onur ve haklar bakımından eşittir. Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği, yasaklanan ayrımcılık temelleri olarak kabul edilmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne göre, eğer nesnel ve makul bir gerekçesi yoksa, muameledeki bir farklılık ayrımcıdır. Cinsel yönelim bir kişinin özel hayatının en mahrem yönü olduğundan, Mahkeme, cinsel yönelim temelinde muameledeki farklılıkları, sadece bilhassa ciddi nedenlerin haklı gösterebileceğini düşünmektedir. [Mahkeme] 1999 yılındaki *Lustig-Prean ve Beckett v. Birleşik Krallık* kararında, heteroseksüel çoğunluk tarafından homoseksüel azınlığa yönelen olumsuz tutumun; farklı bir cinsiyet, köken veya renge sahip olanlara yönelen benzer olumsuz tutumlardan daha geçerli bir ayrımcılık gerekçesi olamayacağını vurgulamıştır.
3. Bununla birlikte, lezbiyen, gey, biseksüel ve trans (LGBT) kişiler kadar LGBT kişilerin hakları için çalışan insan hakları savunucuları, Avrupa'nın her yerinde, kökleşmiş önyargılar, düşmanlık ve yaygın ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaktadır. Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğiyle ilgili bilgisizlik ve anlayışsızlık, Avrupa Konseyi'ne üye çoğu devlette üzerine gidilmesi gereken bir sorundur; çünkü milyonlarca insanın hayatını etkileyen, geniş çaplı insan hakları ihlalleriyle sonuçlanmaktadır. Başlıca endişeler, fiziksel ve sözlü şiddet (nefret suçları ve nefret söylemi), ifade özgürlüğü, toplanma ve örgütlenme özgürlüğüne getirilen kanunsuz sınırlamalar, özel hayata ve aile hayatına saygı

gösterilmesi hakkına yönelik ihlaller; eğitim, sağlık ve çalışma haklarının ihlallerinin yanı sıra sürekli damgalamayı da içermektedir. Sonuç olarak, Avrupa'nın her yerinde birçok LGBT kişi, korku içinde yaşamakta ve cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğini gizli tutmak zorunda kalmaktadır.

4. Trans kişiler, Avrupa Konseyi'ne üye birçok devlette, ayrımcı tutumlardan ve cinsiyet geçiş terapisi almadaki ve yeni cinsiyetlerinin yasal olarak tanınmasındaki engellerden kaynaklanan bir ayrımcılık döngüsü ile haklardan mahrum bırakılmayla karşı karşıyadırlar. Bunun bir sonucu, trans kişiler arasında nispeten yüksek intihar oranıdır.
5. Cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyet temelinde ayrımcılık; bilhassa lezbiyen, biseksüel ve trans kadınların artan şiddet riski taşıması nedeniyle, cinsiyet ve cinsiyet kimliği temelinde arttırılabilir. LGBT topluluğunun kendisi de cinsiyet ayrımcılığından muaf değildir.
6. Meclis, özellikle, bu haklar demokrasinin direkleri olduğundan dolayı, Avrupa Konseyi'ne üye birkaç devlette LGBT kişilere yönelik toplanma özgürlüğü ve ifade özgürlüğü haklarının ihlalinin endişe duymaktadır. LGBT kişilerin ve destekçilerinin barışçıl miting veya gösterilerinin yasaklanması veya yasaklama girişimleri ile politikacıların şiddet içeren karşıt-gösterilere verdiği açık veya zımni destek bunu örneklemektedir.
7. Aynı zamanda, belirli siyasi ve dini liderleri ile diğer sivil toplum liderlerinin nefret söylemleri ve medya ile internetteki nefret söylemleri de özellikle kaygı yaratacak bir durum haline gelmiştir. Meclis, tüm resmi makamlarının en önemli ödevinin, sadece insan hakları belgelerinde yer verilen hakları uygulamak ve etkili şekilde korumak değil, aynı zamanda ayrımcılık ve nefrete dayalı hoşgörüsüzlüğü meşrulaştırması ve beslemesi muhtemel olan söylemden uzak durmak olduğunu vurgulamaktadır. Suça tahrik eden nefret söylemi ve ifade özgürlüğü arasındaki sınır, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadı doğrultusunda belirlenecektir.

8. Homofobi ve transfofinin, bilhassa genç LGBT kişiler için ciddi sonuçları vardır. [Gençler] yaygın zorbalık, bazen yardımcı olmayan, düşmanca öğretmenler ve LGBT sorunlarını görmezden gelen ya da homofobik veya transfofik tutumları sürdüren müfredatla karşı karşıya bulunmaktadır. Daha genel genç nüfustakinden çok daha yüksek olan intihar oranlarının gösterdiği gibi, toplumdaki ayrımcı tutumların ve ailenin reddinin birleşmesi, genç LGBT kişilerin akıl sağlığı için çok zararlı olabilir.
9. Genç insanların, özellikle 18 yaşın altında hâlâ okula devam edenlerin, algılanan veya beyan ettikleri cinsel yönelimlerini eleştirmemek [önemlidir]. Algılanan veya beyan ettikleri cinsel kimliklerine yönelik herhangi bir istismarın ya da buna dayanan herhangi bir onur kırıcı veya aşağılayıcı muamelenin, hem başlı başına yanlış, hem de bu genç insanların iyiliğine ve kişisel gelişimlerine, gerek o aşamada gerekse yaşamlarının sonraki aşamalarında potansiyel olarak zararlı olabileceğini kabul etmek önemlidir.
10. Aynı zamanda, çoğu üye devlette fiili “LGBT ailelere” haklarının tanınmaması durumunun, bu ailelerin yasal olarak tanınması ve korunması yoluyla üzerine gidilmelidir.
11. Bunun yanı sıra Meclis, siyasal ve adli makamların, bazı durumlarda, LGBT kişileri etkileyen ayrımcılığa yönelik birtakım tedbirler alınmış olması olgusunu memnuniyetle karşılamaktadır.
12. Bu bağlamda Meclis, Bakanlar Komitesi’nin, 31 Mart 2010’da, üye devletlere yönelik, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli ayrımcılıkla mücadelede alınacak önlemlerle ilgili CM/Rec(2010) 5 sayılı Tavsiye Kararı’nı kabul eden çalışmasını, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri’nin bu soruna verdiği yüksek önceliği ve Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı’nın Avrupa Birliği’ne üye devletlerde cinsel yönelim nedeniyle homofobi ve ayrımcılık konusundaki son raporlarını memnuniyetle karşılamaktadır.
13. Avrupa Konseyi’ne üye devletlerde lezbiyenlerin ve geaylerin durumları üzerine 1474 (2000) sayılı; ve transseksüellerin durumu üzerine 1117 (1989) sayılı Tavsiye Kararları’nı hatırlayarak, Meclis, Avrupa Konseyi’ne üye devletlerde LGBT bireylerin mağduru olduğu çeşitli ayrımcılık biçimlerini yeniden kınamaktadır. LGBT kişiler, hem kamusal hem de

özel alanlarda, damgalanmaktan ve mağdur durumuna düşürülmekten korkmak mecburiyetinde kalmamalıdır.

- 14.** Meclis, Avrupa Konseyi'ne üye tüm devletlerde herkesin onur içinde yaşayabilmesi için, saygı ve ayrımcılık yapmama ile ilgili açık mesajı destekleme ödevi olduğunu düşünmektedir.
- 15.** Homofobinin ve transfobinin yok edilmesi; üye devletlerde tutarlı bir insan hakları yaklaşımının uygulanması ve çok çeşitli girişimlerde bulunulması için siyasi iradeyi de gerektirir. Bu bakımdan, Meclis, Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde parlamenterlerin mevzuat ile politikalarındaki değişiklikleri başlatmak ve desteklemekteki özel sorumluluğunu vurgulamaktadır.
- 16.** Sonuç olarak, Meclis üye devletleri bu konuları ve özellikle şunları ele almaya çağırılmaktadır:
 - 16.1.** Uluslararası insan hakları standartları doğrultusunda, ifade özgürlüğü, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü dâhil olmak üzere LGBT kişilerin temel haklarına saygı gösterilmesini sağlamak;
 - 16.2.** Mağdurlara kanuni çözümler sağlamak ve LGBT kişilerin temel haklarını, özellikle yaşam ve güvenlik haklarını ihlal edenler için cezasızlığa son vermek;
 - 16.3.** Lezbiyen, biseksüel ve trans kadınların, artan bir toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riskiyle (özellikle tecavüz, cinsel şiddet ve taciz kadar zorla evlendirmelerle) karşı karşıya olduğunu kabul etmek ve bu artan riskle orantılı koruma sağlamak;
 - 16.4.** Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihadı doğrultusunda, ifade özgürlüğü hakkına saygı göstermekle birlikte, nefret söylemini ve ayrımcı açıklamaları kınamak ve LGBT kişileri bu tür ifadelerden etkili şekilde korumak;
 - 16.5.** Yasaklanan ayrımcılık temelleri arasında cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine yer verilmesinin yanı sıra, ihlaller için yaptırımları da içeren ayrımcılık karşıtı mevzuatı kabul etmek ve uygulamak;

- 16.6.** Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihadına uygun olmayan yasal hükümleri kaldırmak;
- 16.7.** Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığın adli ve adli olmayan organlara etkili şekilde bildirilebilmesini sağlamak; ulusal insan hakları kurumları ve eşitlik organlarının etkili şekilde bu meseleleri ele almasını sağlamak;
- 16.8.** Genel bir ayrımcılık yasağını öngören Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 12 no.lu Protokolü'nü (ETS No. 177) imzalamak ve onaylamak;
- 16.9.** Meclis tarafından hâlihazırda 2000'de tavsiye edildiği gibi, ulusal mevzuat bu tür bir tanımayı öngördüğü zaman, aşağıdakileri sağlayarak, aynı cinsten birlikteliklerin yasal olarak tanınmasını temin etmek:
- 16.9.1. Ayrı cinsiyetten çiftlere ait olanlarla aynı maddi haklar ve yükümlülükler;
- 16.9.2. "birinci derecede akraba" statüsü;
- 16.9.3. Aynı cins bir ilişkide bir hayat arkadaşı yabancı olduğunda, bu partnere, bir heteroseksüel ilişkide olması halinde uygulanacak oturma haklarının aynısının tanınmasını sağlayacak önlemler;
- 16.9.4. Diğer üye devletler tarafından kabul edilen, benzer etkiye sahip hükümlerin kabul edilmesi;
- 16.10.** Çocukların yararını akılda tutarak, her hayat arkadaşının çocuklarıyla ilgili ortak ebeveyn sorumluluğu için olanak sağlamak,
- 16.11.** Trans kişilerin karşı karşıya kaldığı belirli ayrımcılıkların ve insan hakları ihlallerinin üzerine gitmek; bilhassa yasada ve uygulamada onların aşağıdaki haklarını temin etmek:
- 16.11.1. Güvenlik;
- 16.11.2. Daha önceden kısırlaştırma veya cinsiyet değiştirme ameliyatı veya hormon tedavisi dâhil olmak üzere diğer tıbbi prosedürleri geçirme yükümlülüğü olmaksızın, bir bireyin tercih ettiği cinsiyet kimliğini yansıtan resmi belgeler;

16.11.3. Cinsiyet değiştirme tedavisine erişim ve sağlık hizmeti alanlarında eşit muamele;

16.11.4. Çalışma, mal, hizmet, barınma ve diğer imkânlarla, önyargı olmaksızın, eşit erişim;

16.11.5. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihadı doğrultusunda, ilişkilerin tanınması;

16.12. Özellikle kamu görevlileri, yargı, kolluk kuvvetleri ve silahlı kuvvetlerin yanı sıra; eğitim kurumları, medya, tıp profesyonelleri ve spor camiası için, LGBT kişilere yönelik hoşgörü, saygı ve anlayışın gelişmesine yardım eden ayrımcılık karşıtı ve farkındalık yaratıcı programlar başlatmak ya da geliştirmek;

16.13. Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılıkla ilgili araştırmaları desteklemek; LGBT kişilerin hakları konusunda çalışan insan hakları savunucularıyla düzenli bağlantı kurmak ve/veya bunun devamlılığını sağlamak; bu tür ayrımcılığa ilişkin sorunlarda onlara danışmak;

16.14. LGBT kişilere ilişkin konularda kamusal tartışmalara ve reformlara olanak sağlamak amacıyla; ulusal insan hakları kurumları, eşitlik organları, LGBT kişilerin hakları için çalışan insan hakları savunucuları ve dini kurumlar arasında karşılıklı saygıya dayalı diyalogu teşvik etmek,

16.15. LGBT kişilere zulüm edilmesini sığınma vermek için bir neden olarak kabul etmek ve Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği'nin Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliğine İlişkin Mültecilik Talepleri hakkındaki 2008 tarihli Kılavuz Belgesi'ni uygulamak;

16.16. Bakanlar Komitesi'nin cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli ayrımcılıkla mücadelede alınacak önlemlerle ilgili tavsiye kararını hukuk ve uygulamalarında bütünüyle uygulamak;

17. Üye devletler, dini kurum ve örgütlere, sadece bu tür kurum ve örgütler dini etkinliklerle meşgul olduklarında ya da yasal gereklilikler dini inanç ve doktrinlerin öğretileriyle

çatıştığında ve eğer bu tür muafiyetler Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından yorumlandığı gibi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'yle uyumlu olursa muafiyet tanıyabilirler. Bunun dışında, üye devletler, bu tür kurum ve örgütlerin kendi dini özerkliklerinin herhangi bir bölümünü kaybetmelerini isteyebilirler.

Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelinde Ayrımcılık

(Parlamente Meclisi Hukuk İşleri ve İnsan Hakları Komitesi'nin Raporu)

Raportör: [Bay] Andreas Gross, İsveç, Sosyalist Grup

Özet

Hukuk İşleri ve İnsan Hakları Komitesi - heteroseksüellik, biseksüellik ya da homoseksüellik olsun - cinsel yönelimin her birimizin kimliğinin temel bir parçası olduğuna dikkat çekmektedir. Uluslararası hukuka göre, hiç kimseye cinsel yönelimi nedeniyle farklı biçimde muamele yapılmamalıdır. Buna rağmen lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişiler; Avrupa'nın her yerinde hâlâ kökleşmiş önyargılar ve yaygın ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu - en kötü durumda cinayetler dâhil - fiziksel şiddetten; nefret suçlarına, ifadenin önlenmesine, gösterilerin yasaklanmasına, devletin özel hayatı fuzuli işgal etmesine ve okullarda ve işyerlerinde adil olmayan muameleye kadar değişebilmektedir.

Trans kişilerin cinsiyet değiştirme tedavileri geri çevrilmekte ya da yeni cinsiyetlerini kayıt ettiremeyecekleri söylenmektedir; bu durumların bu gruptaki yüksek intihar oranlarında payı vardır.

Komite'ye göre, bu insan hakları ihlalleri kadar, kamusal figürlerin bu ihlallerin yapılmasına yönelik tahriki de sona ermelidir. Bu arada, Avrupa Konseyi'ne üye devletler, özellikle “birinci derecede akraba” statüsü ve birbirinin çocuklarına müşterek ebeveynlik yapma imkânını sağlayarak, aynı cins birlikteliklerin yasal olarak tanınmasını temin etmeye çağrılmaktadırlar.

Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişileri ilgilendiren konularda karşılıklı anlayışı geliştirmek, önyargılı tutumlarla mücadele etmek ve kamusal tartışma ve reformlara olanak sağlamak için, tüm kuruluşlar arasında karşılıklı saygıya dayalı diyalog, vazgeçilmezdir.

A. Tavsiye Kararı Taslağı

1. Parlamenterler Meclisi, heteroseksüellik, biseksüellik ve homoseksüelliği kapsayan cinsel yönelimin her bir [kişinin] ve tüm insanların kimliğinin temel bir parçası olduğunu hatırlatır. Aynı zamanda, Meclis, homoseksüelliğin Avrupa Konseyi'ne üye tüm devletlerde yasallaştırdığını hatırlatır. Cinsiyet kimliği, her kişinin, toplumsal cinsiyetle ilgili olarak derinden hissettiği içsel ve bireysel tecrübesine işaret eder. Trans bir kişi, cinsiyet kimliği, doğumda verilen cinsiyetine karşılık gelmeyen kimsedir.
2. Uluslararası hukuka göre, tüm insanlar özgür doğmuştur ve onur ile haklar bakımından eşittir. Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği, yasaklanan ayrımcılık temelleri olarak kabul edilmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (Mahkeme) göre, eğer nesnel ve makul bir gerekçesi yoksa, muameledeki bir farklılık ayrımcıdır. Cinsel yönelim bir kişinin özel hayatının en mahrem yönü olduğundan, Mahkeme, cinsel yönelim temelinde muamele farklılıklarını, sadece bilhassa ciddi nedenlerin haklı gösterebileceğini düşünmektedir. 1999 yılındaki *Lustig-Prean ve Beckett v. Birleşik Krallık* kararında, heteroseksüel çoğunluk tarafından homoseksüel azınlığa yönelen negatif tutumların, farklı bir cinsiyet, köken veya renge sahip olanlara yönelen benzer olumsuz tutumlardan daha fazla ve yeterli gerekçe oluşturamayacağını vurgulamıştır.
3. Bununla birlikte, lezbiyen, gey, biseksüel ve trans (LGBT) kişiler kadar LGBT kişilerin hakları için çalışan insan hakları savunucuları, Avrupa'nın her yerinde, kökleşmiş önyargılar, düşmanlık ve yaygın ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaktadır. Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğiyle ilgili bilgisizlik ve anlayışsızlık, çoğu Avrupa Konseyi'ne üye devlette üzerine gidilecek bir sorundur; çünkü milyonlarca insanın hayatını etkileyen, geniş çaplı insan hakları ihlalleriyle sonuçlanmaktadır. Başlıca endişeler, fiziksel ve sözlü şiddet (nefret suçları ve nefret söylemi), ifade özgürlüğü, toplanma ve örgütlenme özgürlüğüne

getirilen kanunsuz sınırlamalar, özel hayata ve aile hayatına saygı gösterilmesi hakkına yönelik ihlaller, eğitim, sağlık ve çalışma haklarının ihlallerinin yanı sıra sürekli damgalamayı da içermektedir. Sonuç olarak, Avrupa'nın her yerinde birçok LGBT kişi, korku içinde yaşamakta ve cinsel yönelimini veya cinsiyet kimliğini gizli tutmak zorunda kalmaktadır.

4. Trans kişiler, Avrupa Konseyi'ne üye birçok devlette, ayrımcı tutumlardan ve cinsiyet geçiş tedavisi almadaki ve yeni cinsiyetlerinin yasal olarak tanınmasındaki engellerden dolayı bir ayrımcılık döngüsü ile ve haklardan mahrum bırakılmayla karşı karşıyadır. Bunun bir sonucu, trans kişiler arasında nispeten yüksek intihar oranıdır.
5. Cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyet temelinde ayrımcılık; bilhassa lezbiyen, biseksüel ve trans kadınların artan şiddet riski taşıması nedeniyle, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet temelinde arttırılabilir. LGBT topluluğunun kendisi de cinsiyet ayrımcılığından muaf değildir.
6. Meclis, özellikle, bu haklar demokrasinin direkleri olduğundan dolayı, Avrupa Konseyi'ne üye birkaç devlette LGBT kişilere yönelik toplanma özgürlüğü ve ifade özgürlüğü haklarının ihlalinden endişe duymaktadır. LGBT kişilerin ve destekçilerinin barışçıl miting veya gösterilerinin yasaklanması veya yasaklama girişimleri ve politikacıların şiddet içeren karşıt-gösterilere verdiği açık veya zımni destek bunu örneklemektedir.
7. Aynı zamanda, belirli siyasi, dini liderlerin ve diğer sivil toplum liderlerinin nefret söylemleri ile medyadaki ve internetteki nefret söylemi de özellikle kaygı yaratacak bir durum haline gelmiştir. Meclis, tüm kamu makamlarının en önemli ödevinin, sadece insan hakları belgelerinde yer verilen hakları uygulamalı ve etkili şekilde korumak değil, aynı zamanda ayrımcılık ve nefrete dayalı hoşgörüsüzlüğü meşrulaştırması ve beslemesi muhtemel olan söylemlerden uzak durmak olduğunu vurgulamaktadır. Suça tahrik eden nefret söylemi ve ifade özgürlüğü arasındaki sınır, Mahkeme'nin içtihadı doğrultusunda belirlenecektir.

8. Homofobinin ve transfobinin, bilhassa genç LGBT kişiler için ciddi sonuçları vardır. [Gençler] yaygın zorbalık, bazen yardımcı olmayan, düşmanca öğretmenler ve LGBT sorunlarını görmezden gelen ya da homofobik veya transfobik tutumları yayan müfredatla karşı karşıya bulunmaktadır. Daha genel genç nüfustakinden çok daha yüksek olan intihar oranlarının gösterdiği gibi, toplumdaki ayrımcı tutumların ve ailenin reddinin birleşmesi genç LGBT kişilerin akıl sağlığı için çok zararlı olabilir.
9. Aynı zamanda, çoğu üye devletteki fiili “LGBT ailelere” haklarının tanınmaması durumunun, bu ailelerin yasal olarak tanınması ve korunması yoluyla, üzerine gidilmelidir.
10. Meclis, bunun yanı sıra, siyasal ve adli makamların, bazı durumlarda, LGBT kişileri etkileyen ayrımcılığa yönelik birtakım tedbirler almış olması olgusunu memnuniyetle karşılamaktadır.
11. Bu bağlamda Meclis, Bakanlar Komitesi’nin, LGBT kişilerin insan haklarına saygı gösterilmesini sağlamak ve onlara yönelik hoşgörüyü teşvik etmek üzere, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli ayrımcılıkla mücadelede alınacak önlemlerle ilgili tavsiye kararını hazırlayan çalışmasını ve Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri’nin bu soruna verdiği yüksek önceliğin yanı sıra Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı’nın Avrupa Birliği’ne üye devletlerde cinsel yönelim nedeniyle homofobi ve ayrımcılık konusundaki son raporlarını memnuniyetle karşılamaktadır.
12. Meclis, Avrupa Konseyi’ne üye devletlerde lezbiyenlerin ve geylerin durumları üzerine 1474 (2000) sayılı ve transseksüellerin durumları üzerine 1117 (1989) sayılı Tavsiye Kararları’nı hatırlayarak, Avrupa Konseyi’ne üye devletlerde LGBT kişilerin mağduru olduğu çeşitli ayrımcılık biçimlerini yeniden kınamaktadır. LGBT kişiler, hem kamusal hem de özel alanlarda, damgalanmaktan ve mağdur durumuna düşürülmekten korkmak mecburiyetinde kalmamalıdır.

- 13.** Meclis, Avrupa Konseyi'ne üye tüm devletlerde herkesin onur içinde yaşayabilmesi için, saygı ve ayrımcılık yapmama ile ilgili açık mesajı destekleme ödevi olduğunu düşünmektedir.
- 14.** Homofobinin ve transfobinin yok edilmesi, tutarlı bir insan hakları yaklaşımının uygulanması ve çok çeşitli girişimlerde bulunulması için üye devletlerde siyasi iradeyi de gerektirir. Bu bakımdan, Meclis, Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde parlamenterlerin mevzuat ve politikalarındaki değişiklikleri başlatmak ve desteklemedeki özel sorumluluğunu vurgulamaktadır.
- 15.** Sonuç olarak, Meclis üye devletleri bu konuları ve özellikle şunları ele almaya çağırmaktadır:
- 15.1. Uluslararası insan hakları standartları doğrultusunda, ifade özgürlüğü, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü dâhil olmak üzere LGBT kişilerin temel haklarına saygı gösterilmesini sağlamak;
- 15.2. Mağdurlara kanuni çözümler sağlamak ve LGBT kişilerin temel haklarını, özellikle yaşam ve güvenlik haklarını ihlal edenler için cezasızlığa son vermek;
- 15.3. Lezbiyen, biseksüel ve trans kadınların, artan bir toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riskiyle (özellikle tecavüz, cinsel şiddet ve taciz kadar zorla evlendirmelerle) karşı karşıya olduğunu kabul etmek ve bu artan riskle orantılı koruma sağlamak;
- 15.4. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihadı doğrultusunda, ifade özgürlüğü hakkına saygı göstermekle birlikte, nefret söylemini ve ayrımcı açıklamaları kınamak ve LGBT kişileri bu tür ifadelerden etkili şekilde korumak;
- 15.5. Yasaklanan ayrımcılık temelleri arasında cinsel yönelim ile cinsiyet kimliğine yer veren ve ihlaller için yaptırımları da içeren ayrımcılık karşıtı mevzuatı kabul etmek ve uygulamak;
- 15.6. Mahkeme'nin içtihadına uygun olmayan yasal hükümleri kaldırmak;

- 15.7. Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığın adli ve adli olmayan organlara etkili şekilde bildirilebilmesini sağlamak ve ulusal insan hakları kurumları ile eşitlik organlarının etkili şekilde bu meseleleri ele almasını sağlamak;
- 15.8. Genel bir ayrımcılık yasağını öngören Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 12 no.lu Protokolü'nü imzalamak ve onaylamak;
- 15.9. Meclis tarafından hâlihazırda 2000'de tavsiye edildiği gibi, aşağıdakileri sağlayarak, aynı cins birlikteliklerin yasal olarak tanınmasını temin etmek:
- 15.9.1. Farklı cinsiyetten çiftlere ait olanlarla aynı maddi haklar ve yükümlülükler;
- 15.9.2. "birinci derecede akraba" statüsü;
- 15.9.3. Aynı cinsten bir ilişkide bir hayat arkadaşı yabancı olduğunda, bu hayat arkadaşına, bir heteroseksüel ilişkide olması halinde uygulanacak oturma haklarının aynısının tanınmasını sağlayacak önlemler;
- 15.9.4. Diğer üye devletler tarafından kabul edilen, benzer etkiye sahip hükümlerin kabul edilmesi;
- 15.10. Her partnerin çocuklarıyla ilgili olarak müşterek ebeveyn sorumluluğu için olanak sağlamak;
- 15.11. Mahkeme'nin 2008 *E.B. v. Fransa* kararı doğrultusunda, bekar kişiler tarafından akraba olmayan çocukların evlat edinilmesine ilişkin kanunların cinsel yönelime dayalı farklılıklar olmaksızın uygulanmasını sağlamak;
- 15.12. Trans kişilerin karşı karşıya kaldığı belirli ayrımcılık ve insan hakları ihlallerinin üzerine gitmek, bilhassa yasada ve uygulamada onların aşağıdaki haklarını temin etmek:
- 15.12.1. Güvenlik;

- 15.12.2. Öncesinde kısırlaştırma, cinsiyet geçiş ameliyatı veya hormon tedavisi dâhil olmak üzere diğer tıbbi prosedürleri geçirme yükümlülüğü olmaksızın, bir bireyin tercih ettiği cinsiyet kimliğini yansıtan belgeler;
- 15.12.3. Cinsiyet geçiş tedavisine erişim ve sağlık hizmeti alanlarında eşit muamele;
- 15.12.4. Çalışma, mal, hizmet, barınma ve diğer imkânlara önyargı olmaksızın eşit erişim;
- 15.12.5. Mahkeme'nin içtihadı doğrultusunda, ilişkilerin tanınması;
- 15.13. Özellikle kamu görevlileri, yargı, kolluk kuvvetleri ve silahlı kuvvetlerin yanı sıra kadar okullar, medya ve tıp profesyonelleri ile spor camiası için, LGBT kişilere yönelik hoşgörü, saygı ve anlayışın gelişmesine yardım eden ayrımcılık karşıtı ve farkındalık yaratıcı programlar başlatmak ya da [bunları] geliştirmek;
- 15.14. Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılıkla ilgili araştırmaları desteklemek; LGBT kişilerin hakları konusunda çalışan insan hakları savunucularıyla düzenli bağlantı kurmak ve/veya bunun devamlılığını sağlamak ve bu tür ayrımcılığa ilişkin sorunlarda onlara danışmak;
- 15.15. LGBT kişilere ilişkin konularda kamusal tartışmalara ve reformlara olanak sağlamak amacıyla, ulusal insan hakları kurumları, eşitlik organları, LGBT kişilerin hakları için çalışan insan hakları savunucuları ve dini kurumlar arasında karşılıklı saygıya dayalı diyalogu teşvik etmek,
- 15.16. LGBT kişilere zulüm edilmesini sığınma vermek için bir neden olarak kabul etmek ve Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği'nin Cinsel Yönelim ve Cinsiyet kimliğine ilişkin Mültecilik Talepleri hakkındaki 2008 tarihli Kılavuz Belgesi'ni uygulamak;
- 16.** Üye devletler, dini kurum ve örgütlere, yalnızca bu tür kurum ve örgütler dini faaliyetlerle meşgul oldukları zaman, eğer bu tür muafiyetler Mahkeme tarafından

yorumlandığı gibi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile uyumlu olursa, muafiyetler tanıyabilirler.

B. Taslak Karar

1. Parlamenterler Meclisi, (2010)... Tavsiye Kararı'na atıf yaparak, Bakanlar Komitesi'ni, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılıkla mücadele etmede alınacak önlemlere ilişkin bir tavsiye kararı hazırlamaya yönelik 2 Temmuz 2008 tarihli kararından dolayı takdir etmektedir.
2. Meclis, Avrupa Konseyi'nin, saygı gösterme ve ayrımcılık yapmamaya ilişkin net mesajı destekleme ödevi olduğunu düşünmektedir. Buna ek olarak, Avrupa Konseyi, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği nedeniyle ayrımcılığa ilişkin sorunlar üzerine insan hakları standartlarını geliştirmek, uzmanlık ile tavsiye sunmak ve bir tartışma forumu gibi hizmet etmek için özellikle uygun bir konuma sahiptir.
3. Bu nedenle Meclis, Bakanlar Komitesi'ne şunları tavsiye eder:
 - 3.1. Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin insan haklarına saygı gösterilmesini sağlamak ve onlara yönelik hoşgörüyü teşvik etmek amacıyla, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli ayrımcılıkla mücadele etmede alınacak önlemlere ilişkin hazırlanmakta olan tavsiye kararını kabul etmek ve sonrasında bunun uygulanmasını izlemek;
 - 3.2. Bu alanda, daha çok Avrupa Konseyi eylemi belirlemek, özellikle:
 - 3.3.1. Üye devletlerde cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılıkla ilgili sorunları gözden geçirmek ve ele almak üzere ilgili bir Avrupa Konseyi organını görevlendirmek ve bu görevi yerine getirmesi için ona gerekli kaynakları temin etmek;
 - 3.3.2. Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığa ilişkin sorunları etkinliklerinde daha fazla anaakımlaştırmak ve Mahkeme'nin cinsel

yönelim ile cinsiyet kimliğiyle ilgili içtihadını, yayınlar ve eğitim materyalleri aracılığı dâhil olmak üzere yaymak;

3.3.3. Özellikle okulda homofobik ve transfobik zorbalık sorununu, çocuklar ve şiddet üzerine çalışmalar çerçevesinde ele almak;

3.3.4. Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilere yönelik hoşgörü, saygı ve anlayışı güçlendiren daha fazla ayrımcılık karşıtı ve farkındalık yaratıcı programlar geliştirmek; özellikle, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılıkla mücadele etmek için bir kampanya örgütlemek;

3.3. Kadına yönelik şiddetle mücadele hakkındaki 1847 (2008) sayılı Meclis Tavsiye Kararı doğrultusunda, Kadına Yönelik Şiddeti ve Aile içi Şiddeti Önleme ve Mücadele Geçici (Ad Hoc) Komitesine (CAHVIO), kadına yönelik en ağır ve en yaygın şiddet türlerini gelecekteki Avrupa Konseyi sözleşmesine dahil etmesi yönünde talimat vermek; lezbiyen, biseksüel ve trans kadınların, artan bir toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riskiyle (özellikle tecavüz, cinsel şiddet ve tacizin yanı sıra zorla evlendirmelerle) karşı karşıya olduğunu kabul etmek ve artan bu riskle orantılı koruma sağlamak.

C. Raportör [Bay] Gross'un Açıklayıcı Memorandumu

I. Giriş

i.Raporun Kapsamı

1. [Bay] Jurgens ve diğerlerin tartışmaya sunduğu bir tavsiye kararı önergesi (Doc.10640) çerçevesinde, 16 Eylül 2005 tarihinde Hukuk İşleri ve İnsan Hakları Komitesi'nce, "Avrupa'da Aynı Cins Birlikteliklerin Yasal Olarak Tanınması" konusunda raportör olarak atandım. "Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin toplanma ve ifade özgürlüğüne" ilişkin tavsiye kararı önergesi (Doc. 10832), Avrupa'da aynı cinsten birlikteliklerin yasal olarak tanınması üstüne olan raporum da dikkate alınmak üzere, 2006 senesinde, Komite'ye havale edilmiştir.

2. Ocak 2008’de, “cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılık” üstüne bir tavsiye kararı için üçüncü bir önerge, rapor için Hukuk İşleri ve İnsan Hakları Komitesi’ne havale edilmiştir. Bu önerge çalıştığım tüm konuları kapsadığı için, Meclis, Nisan 2008’de, bunun rapora eklenmesi gerektiği kanaatine varmıştır.
3. Bu nedenle, en geniş odağı olan önergenin, başka bir deyişle cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığın, bu rapor için yeni bir çerçeve olarak ele alınmasına, raporun başlığının buna uygun olarak değiştirilmesine; ve diğerlerine ilaveten, bu yeni çerçeve içinde, lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin toplanma ile ifade özgürlüğü ve Avrupa’da aynı cinsten birlikteliklerin yasal olarak tanınması konularına odaklanılmasına karar verilmiştir.

ii. Terminoloji

4. Bu raporda aşağıdaki terminoloji kullanılacaktır:
 - “Cinsel yönelim”, her bir kişinin, farklı cinsiyetten veya aynı cinsiyetten veya birden fazla cinsiyetten kişilere yönelik derin duygusal, duygulanımsal ve cinsel çekim kapasitesini ve onlarla [kişilerle] mahrem ve cinsel ilişkilerini ifade etmektedir.¹⁰³ Cinsel yönelim, her bir kişinin ve tüm insanların kimliğinin temel bir parçasıdır ve heteroseksüellik, biseksüellik ve homoseksüelliği kapsamaktadır. Sonuncusu, Avrupa Konseyi’ne üye tüm devletlerde yasallaştırılmıştır;
 - “Cinsiyet kimliği”, her bir kişinin, bedeniyle ilgili kişisel algısını (eğer özgürce seçilmişse, tıbbi, cerrahi veya diğer yollarla bedensel görünüşün ya da işlevin değiştirilmesini içerebilir) ve kıyafet, söz, davranış ve başka özelliklerle birlikte cinsiyet ifadelerini kapsayan; doğumda verilen cinsiyetine karşılık gelebilen veya

¹⁰³ Kasım 2006’da sunulan, “Uluslararası insan hakları mevzuatının cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği alanlarında uygulanmasına ilişkin ilkeler” (“Yogyakarta İlkeleri”)’nin yanı sıra Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı’nın (FRA) Avrupa Birliği’ne üye devletlerde homofobi ve cinsel yönelim temelli ayrımcılık üstüne raporuna bkz.

gelmeyebilen cinsiyetle ilgili olarak derinden hissettiği içsel ve bireysel tecrübesini ifade etmektedir;¹⁰⁴

- “Transgender kişiler” (veya sadece “trans kişiler”), doğumda verilen cinsiyetten farklı bir cinsiyet kimliğine sahip insanları ve cinsiyet kimliklerini doğumda verilenden farklı şekilde sergilemek isteyen insanları içerir; giyim, aksesuar, kozmetik veya bedensel değişikliklerle, doğumda onlara verilen toplumsal cinsiyet rolünün beklentilerinden farklı şekilde kendilerini takdim etmek zorunda hisseden veya bunu tercih eden ya da seçen insanları içerir;
- Bir transseksüel, doğumdaki toplumsal cinsiyetinden başka bir toplumsal cinsiyeti tercih eden bir kişidir ve bu duyguyu ifade etmek için, bedeninde, hormon tedavisi ve/veya ameliyat gibi fiziksel değişiklikler geçirme ihtiyacını hisseder;
- “LGBT kişiler” terimi, lezbiyen, gey, biseksüel veya trans olarak tanımlananları tarif etmek için kullanılır. Bu, tek bir “LGBT” kimliği olduğunu ileri sürmez;¹⁰⁵
- Homofobi; homoseksüellik ve lezbiyen, gey ve biseksüel (LGB) kişilere karşı önyargıya dayalı irrasyonel korku ve hoşnutsuzluktur;¹⁰⁶
- Transfobi, cinsiyetin bağdaşmamasına veya cinsiyet sınırının aşılmasına karşı irrasyonel bir korku olarak tarif edilebilir.

iii. Raporun Hazırlanışı

Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin toplanma ve ifade özgürlüğü ile Avrupa’da aynı cinsten birlikteliklerin yasal olarak tanınmasını kapsayan görevler gereğince;

¹⁰⁴ a.mlf. Ayrıca bkz. Trans Avrupa (TGEU) internet sitesi: tgeu.org/.

¹⁰⁵ “Cinsel azınlık” terimi, bazen, bilhassa “lezbiyen, gey, biseksüel ve trans” terimleri daha az anlaşıldığında, uygun kısa bir terim olarak kullanılmaktadır. Ancak bu raporda kullanılmamaktadır, çünkü eşitlik ve ayrımcılık yapmamaya odaklanan insan hakları bağlamında uygun değildir. Aslında, LGBT kişiler azınlık hakları veya özel haklar talep etmemektedir. Sadece diğer bireylerle aynı insan haklarından yararlanmaları gerekir.

¹⁰⁶ See the report of the European Union Agency for Fundamental Rights.

5. Bu raporun hazırlanması çerçevesinde, İspanya'yı (Mayıs 2006) ve Letonya'yı (Ekim 2007) ziyaret ettim ve Haziran 2007'de Komite'ye, "Avrupa'da aynı cinsten birlikteliklerin yasal olarak tanınması" üstüne giriş niteliğinde bir memorandum ve Mart 2008'de "Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin toplanma ve ifade özgürlüğü ve "Avrupa'da aynı cinsten birlikteliklerin yasal olarak tanınması" üstüne bir bilgi referandumu sundum.¹⁰⁷
6. Birkaç ülkede bu konunun yarattığı güçlü tepkiler ve muhalefeti göz önünde bulundurarak, çeşitli ülkelerde tutum ve yasalarda (olumlu) değişiklikleri sağlayan faktörler kadar bu alanlarda karşılaşılan güçlükleri de saptamak amacıyla, Komite'ye Ocak 2008'de bu konulardaki uzmanlarla görüş alışverişinde bulunmasını önerdim. Bu görüş alışverişi, aşağıdaki uzmanların katılımıyla, 7 Mart 2008'de yapılmıştır:¹⁰⁸
- Jeffrey Weeks, Sosyoloji Profesörü, Araştırma Direktörü, Londra South Bank Üniversitesi;
 - Louis- George Tin, Fransız akademisyen, IDAHO'nun (Homofobiye karşı Uluslararası Gün) kurucusu;
 - Joke Swiebel, Avrupa Parlamentosu eski üyesi ve Parlamento'nun "Gey ve Lezbiyen Hakları Çalışma Grubu" Başkanı;
 - Maxim Anmeghichean, Programlar Direktörü, Uluslararası Lezbiyen ve Gey Birliği (ILGA Avrupa);
 - Dennis van der Veur, Danışman, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin Ofisi

Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığa ilişkin mevcut görev gereğince;

7. Benim görevim cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği nedeniyle ayrımcılıkla ilgili daha geniş bir alanı kapsayacak şekilde genişletildiğinden, Komite, 2008'de yapılan ilk oturumu

¹⁰⁷ AS/Jur(2007)30 ve AS/Jur(2008)11 belgeleri, ikincisinin 7 Mart 2008 tarihinde Komite tarafından gizliliği kaldırılmıştır.

¹⁰⁸ 7 Mart 2008 tarihinde Komite tarafından gizliliği kaldırılmış, Belge AS/Jur(2008)22'de yer alan toplantının tutanağına bkz.

tamamlamak için, diğerlerine ilaveten bu konulara ilişkin insan hakları hukuku standartlarına odaklanacak ve cinsiyet kimliğiyle ilgili konuları kapsayacak biçimde, uzmanlarla ikinci bir görüş alışverişi yapmıştır. Oturum, aşağıdaki uzmanların katılımıyla, 24 Mart 2009'da Berlin'de gerçekleşmiştir.

- Hans Ytterberg, Genel Müdür, Entegrasyon ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bakanlığı, Avrupa Konseyi (hükümetlerarası) Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelli Ayrımcılığa İlişkin Uzmanlar Komitesi'nin (DH-LGBT) Başkanı, cinsel yönelim temelinde ayrımcılığa karşı İsveç eski kamu denetçisi;
- Julia Ehart, Trans Avrupa (TGEU) (Berlin);
- Profesör Igor Kon, Araştırma Şefi, Etnoloji ve Antropoloji Enstitüsü, Rusya Bilimler Akademisi (Moskova);
- Ioannis Dimitrakopoulos, Eşitlik ve Vatandaşların Hakları Bölümü Başkanı, Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı;
- Dennis van der Veur, Danışman, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin Ofisi.

8. Aynı zamanda, Polonya (Kasım 2008) ve Litvanya'ya (Nisan 2009) ziyaretler yaptım. Ne yazık ki, Mayıs 2009 için öngörülen Moldova ziyaretim, ülkedeki politik durum nedeniyle iptal edilmek zorunda kaldı.

iv. Raporun Amacı

9. Bu rapor belirli ülkelerdeki durumu değerlendirmeyi amaçlamadığından, bunun bir izleme raporu olmadığını vurgulamak önemlidir. Bu rapor, söz konusu konuları, bu açıdan Avrupa Konseyi'ne üye devletlerdeki çeşitliliğin ardından yatan nedenleri ve çeşitli ülkelerde LGBT kişilere yönelik tutumlarda pozitif değişimleri hâlihazırda sağlamış veya bunlara katkıda bulunabilecek faktörleri ve eşitlik mevzuatını sunmaya çalışacaktır. Başka bir deyişle, LGBT kişilere yönelik insan haklarıyla uyumlu bir yaklaşıma götüren sürece odaklanmayı ve Avrupa Konseyi'nin hoşgörü, saygı ve ayrımcılık yapmamaya ilişkin net mesajı destekleme ödevi olduğunu vurgulamayı amaçlıyorum.

- 10.** Ayrıca, pek çok korkunç önyargıyı ve ilgili konuları kuşatan bilgisizliği göz önünde bulundurarak, bu raporun kuvvetli bir “farkındalık yaratıcı” boyutu olduğunu düşünüyorum. Rapor, Parlamenter Meclisi üyelerine ve genel olarak kamuya, ilgili uluslararası insan hakları hukuku standartlarının ışığında, bu konularda açık ve doğrudan tartışma imkânı vermelidir.

Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelli Ayrımcılık

i. Avrupa Konseyi'ne Üye Devletlerde Yaygın Ayrımcılık

- 11.** Homoseksüellik Avrupa Konseyi'ne üye tüm devletlerde yasallaştırılmıştır. Bununla birlikte, Avrupa Konseyi'ne üye çoğu ülkede homofobik ve transfobik tutumlar kökleşmiştir. Bu, LGBT kişiler kadar LGBT kişilerin hakları için çalışan insan hakları savunucularının, Avrupa'nın her yerinde güçlü önyargılar, düşmanlık ve yaygın ayrımcılıkla karşı karşıya kalması sonucunu beraberinde getirmektedir. Ayrımcılık kendini yasal, siyasal ve/veya toplumsal alanlarda gösterebilir ve sadece kamusal alanda yer almakla kalmaz, aynı zamanda aile içinde, özellikle genç insanları ilgilendirir.
- 12.** Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğiyle ilgili bilgisizlik ve anlayışsızlık, Avrupa Konseyi'ne üye çoğu devlette üzerine gidilmesi gereken bir sorundur; çünkü milyonlarca insanın hayatını etkileyen, geniş çaplı insan hakları ihlalleriyle sonuçlanmaktadır. Başlıca endişeler, fiziksel ve sözlü şiddet (nefret suçları ve nefret söylemi), ifade özgürlüğü, toplanma ve örgütlenme özgürlüğüne getirilen kanunsuz sınırlamalar, özel hayata ve aile hayatına saygı gösterilmesi hakkının ihlalleri ve eğitim, sağlık ve çalışma haklarının ihlallerinin yanı sıra düzenli damgalamayı da içermektedir.
- 13.** Homofobi ve transfobinin, genç LGBT kişiler için ciddi sonuçları vardır: yaygın zorbalık, bazen yardımcı olmayan, düşmanca öğretmenler ve LGBT'lerin sorunlarını görmezden gelen ya da homofobik veya transfobik tutumları sürdüren müfredat. Meclis'in hâlihazırda belirttiği üzere, toplumdaki ayrımcı tutumlar ile ailenin reddinin birleşmesi,

daha genel genç nüfustakinden çok daha yüksek olan intihar oranlarının gösterdiği gibi,¹⁰⁹ genç LGBT kişilerin akıl sağlığı için çok zararlı olabilir.

- 14.** 2009'da Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı (FRA) tarafından yayınlanan homofobi ve cinsel yönelim nedeniyle ayrımcılık üstüne bir rapor (aşağıda III. Bölüm'e de bkz.), Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde bu husustaki durumunun faydalı bir analizini vermektedir. Bu rapor, LGBT kişilere yönelik ayrımcılık ve tacizin Konsey genelinde yaygın olduğu sonucuna varmaktadır. Rapor, kamusal figürlere ait nefret söyleminin özellikle endişe verici bir olgu olduğunu belirtmektedir. Homofobik ve transfobik suçun temel bir özelliği, diğer nefret suçu türlerinde olduğu gibi, eksik bildirimdir. Aynı zamanda, FRA'ya göre, medyadaki en endişe verici örnekler, LGBT kişileri sapıklar gibi göstermektedir veya eşcinselliği pedofili ile ilişkilendirmektedir. Trans kişiler LGB kişilerden daha da olumsuz tutumlarla karşı karşıya gelmektedirler.
- 15.** Hükümet dışı örgütler de (HDÖ) Avrupa Birliği'ne üye olmayan devletlerde yaygın ayrımcılık olduğunu bildirmektedir (özellikle aşağıdaki 4. Bölüme bkz.). HDÖ'lere göre, bir ülkede LGBT kişiler hakkında az miktarda emare olduğunda, bu sadece onların zor durumlarının açık bir göstergesi anlamına gelmektedir.
- 16.** Avrupa Konseyi'ne üye olup Avrupa Birliği'ne üye olmayan devletlerde, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılık hakkında kesin verilerin olmamasını göz önünde bulundurarak, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, Avrupa Konseyi'ne üye olup Avrupa Birliği'ne üye olmayan devletleri içermek amacıyla, Avrupa Birliği tarafından hazırlanan (üye ülkeleri kapsayan) çalışmayı tamamlamak için bir öneri oluşturmuştur.
- 17.** Trans kişiler, Avrupa Konseyi'ne üye birçok devlette, ayrımcı tutumlar ve cinsiyet geçiş tedavisi alma ve yasal olarak tanınmadaki engellerden dolayı, bir ayrımcılık ve mahrumiyet döngüsüyle karşı karşıya bulunmaktadır. Bunun bir sonucu, nispeten yüksek intihar oranlarıdır.

¹⁰⁹ Bkz. Meclis'in "Avrupa'da çocuk ve ergen intiharı: ciddi bir halk sağlığı sorunu" başlıklı raporu, Doc. 11547, paragraf 22.

- 18.** Gerçekten de, cinsiyet temsili, cinsiyet kimliği ya da cinsiyet rolü toplumsal olarak kabul edilenden farklı olan insanlar; ayrımcılık, alay, taciz veya fiziksel şiddetle dahi karşı karşıya gelmektedirler. Bunun sonucu olarak, çoğu trans kişi, ki şayet yapabiliyorsa, zorlukla sosyal ve kamusal hayata katılırlar. Katılan birçokları da, karşı karşıya geldikleri düşmanlıktan öylesine travmatize olur ve korkarlar ki, bundan dolayı hayatlarını onur içinde yaşayamazlar. Medyada, müfredatta ve güzel sanatlarda temsil edildiklerinde de, buralardaki görüntüleri, yanlış anlama, cehalet ve bilgisizlikten ibarettir.
- 19.** Trans kişilere yönelik ayrımcılık özellikle sağlık sektöründe ve emek piyasasında meydana gelmektedir. Bu tür kişiler nefret suçlarına karşı çok hassastır. Öyle görünmektedir ki, doktor ve öğretmenler dâhil çoğu insan, basitçe, bunun ne olduğunu bilmemekte ve bu olguyu egzotik yerlerdeki fuhuşla ilişkilendirmektedir.
- 20.** Cinsiyet kimliklerini gerçekleştirmek için gereken tıbbi müdahalelerin temin edilmesini ve bunun yasal olarak tanınmasını sağlamadaki zorluklar, ayrımcılığın etkilerini yoğunlaştırmaktadır. Bu zorluklar, birçok trans kişiyi yoksullukla karşı karşıya getirerek ve bazı üye devletlerde seks işçiliği dışında az miktarda alternatif bırakarak, diğer hakların, özellikle de çalışma hakkının kullanılmasını büyük ölçüde engelleyebilmektedir. Bu aşırı toplumsal dışlanma, beraberinde ciddi sağlık riskleri ile polis ve suçlular tarafından istismara karşı büyük hassasiyet yaratmaktadır.
- 21.** Öne çıkan bir trans insan hakları aktivisti, Lambda İstanbul'un önde gelen bir figürü, 10 Mart 2009 tarihinde bıçaklanmış ve öldürülmüştür. Bu, son zamanlarda örgütün ikinci bir üyesinin öldürülmesi durumudur. Ocak ve Mayıs 2009 arasında, Türkiye'de beş trans kişinin öldüğü bildirilmiştir. Bu sürüp giden örüntünün bir parçası olarak, örneğin, Ocak ve Ekim 2007 arasında 15 gey erkek ve trans kişinin cinayet mağduru olduğu bildirilmiştir.¹¹⁰ HDÖ'ler, Türkiye'de cinsiyet kimliğine dayalı bu sürüp giden şiddet iklimini kınamıştır. LGBT kişilere yönelik şiddeti soruşturmak, şüphelileri kovuşturmak ve

¹¹⁰ İnsan Hakları İzleme Örgütü, Mayıs 2008, "Özgürleşmek için bir yasaya ihtiyacımız var – Türkiye" başlıklı rapor; ayrıca Lambda İstanbul, "Eylem Çağırısı", Nisan 2009'a bkz..

eşitliği sağlamak için etkili mevzuatı kabul etmek, bu tür cinayetlere son vermek için bütünüyle elzemdir.

22. Yaşam ve güvenlik haklarına saygı gösterilmesiyle beraber, isimlerinin ve cinsiyet kimliklerinin değiştirilmesi de, trans kişilerin hayatları için temel önemdedir. Bununla birlikte, Avrupa Konseyi’ne üye çoğu devlette, topluma yönelik bu “katılım tescili” bulunmamakta veya çok zor hale getirilmektedir, ki bu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ni (özel hayatın gizliliği, bkz. Madde 8, *B. v. Fransa* davası) ihlal etmektedir. İsim ve cinsiyet kimliğinin tanınması olmaksızın, trans kişiler (bu kimlik kartları, kredi ve banka kartları, okul ve üniversite dereceleri vb.ni ilgilendirmektedir) trans olarak işaretlenmektedirler. Bu da hayatın her yönünde damgalanmaya yol açmakta ve toplumsal hayata katılımı, seyahat etmeyi ve bir iş bulmayı neredeyse imkânsız hale getirmektedir. Sonuç olarak, [şunlara] ihtiyaç vardır:

- Yaşam, güvenlik, fiziksel bütünlük ve onur haklarını temin etmek;
- Ayrımcılık karşıtı mevzuata cinsiyet kimliğini dâhil etmek;

23. Bundan dolayı, Trans Avrupa adlı HDÖ (ç.n: *STK*) trans kişiler için sekiz temel insan hakkını tespit etmiştir:

1. Kamuda ve özelde güvenlik hakkı;
2. Önyargı olmaksızın iş edinmek ve bunu sürdürmek için eşit hak;
3. Tercih ettikleri cinsiyet rolünde yaşayanların gerçekliğini yansıtacak belge ve kâğıtlarla ilgili aşağıdakiler dâhil olmak üzere haklar:
 - a. Bir kişinin adını (isimlerin “cinsiyetli” olduğu ülkelerde) karşı cins adları dâhil olmak üzere, tıbbi tedavi ön şartı olmaksızın değiştirme hakkı;
 - b. Bir kişiye ait tüm resmi belgelerde toplumsal cinsiyeti tıbbi tedavi ön şartı olmaksızın değiştirme hakkı;
4. Tüm yasal amaçlar bakımından, tıbbi tedavi ön şartı olmaksızın, tercih edilen cinsiyet rolünde tanınma hakkı;

5. Kabule şayan vasa sahip cinsiyet geçiş tedavisine erişebilme hakkı;
6. Diğler tüm sağılık hizmeti alanlarında, önyargı olmaksızın, eşit şekilde muamele görme hakkı;
7. Mallara, hizmetlere, barınmaya ve diğler imkânlara önyargı olmaksızın eşit erişim hakkı;
8. Evlilik dâhil ilişkilerin tanınması hakkı; aile kurma ve bakımını üstlenme hakkı

- 24.** Bu bağlamda Mahkeme'nin trans kişilere ilişkin son iki kararından bahsedilebilir: bu kararlardan biri İsviçre'yi ve diğleri de ziyaret ettiğim ölkelerden biri olan Litvanya'yı ilgilendirmektedir. Mahkeme, Ocak 2009'da, İsviçre'yi, bir sigorta şirketinin cinsiyet değıştirme ameliyatı için ödeme yapmayı reddetmesine ilişkin bir davada (*Schlumpf v. İsviçre*, Başvuru No. 29002/06) kusurlu bulmuştur. Mahkeme, kararında, kamu yararının bireyin yararlarıyla dengelenmesi için, özellikle, özel hayatın en mahrem yönlerinden biri olan, bir kişinin cinsiyet kimliğine ilişkin konuların önemini belirtmiştir. Mahkeme, Litvanya davasıyla (*L. v. Litvanya*, 31 Mart 2008'de nihai karar) ilgili olarak, transseksüellerin cinsiyet değıştirmesiyle ilgili bir yasal boşluğun, "başvurucuyu, özel hayatı ve gerçek kimliğinin tanınmasına dair ıstırap verici bir belirsizlik durumunda bıraktığını" bulgulamıştır. Bu yasal boşluğa gelince, Mahkeme'nin Litvanya'yı kusurlu bulan 2008'deki hükmüne karşın, Litvanya'dayken yetkililerin transseksüellerin cinsiyet değıştirmesi hakkında herhangi bir mevzuatı kabul etme planı olmadığı konusunda bilgilendirildim. 2003'ten itibaren yeni Medeni Kanun'da öngörölen hakkı uygulamak için bu mevzuat gerekmektedir. Umarım Litvanya Meclisi'ndeki bazı cesur meslektaşlar bunun takipçisi olurlar ve Mahkeme'nin kararı doğrultusunda bir mevzuatı sunarlar.
- 25.** Daha olumlu bir açıdan, Fransa'nın, Mayıs 2009'da, artık transseksüelliğın psikiyatrik bir durum olarak görölmeyeceğini ilan ettiğinden bahsetmek gerekir.
- 26.** LGBT kişilerin yüz yüze geldiğı ayrımcılığın çoğunun arkasında; ileri gelen bazı politikacıların, kanaat önderlerinin ve dini liderlerin, LGBT kişilerin diğler insanlarla aynı insan haklarına sahip olduğunu kabul etmeyi reddetmeleri vardır. Bu, bazı üye ölkelerde

kamusal alanda yüksek düzeyde homofobik ve transfobik söylemin temelini oluşturmakta ve LGBT kişilerin haklarını desteklemeyen veya buna dahi saldıran devlet aktörlerine - polis, hapishane görevlileri, savcılar, yargı, yerel makamlardaki görevliler, hatta kamu denetçilerine - meşruiyet kazandırmaktadır.

- 27.** LGBT kişiler, bazen toplumun geri kalanına bir “tehdit” olarak algılanmaktadırlar. Letonya’ya yaptığım bilgi toplama ziyareti vesilesiyle, bazı politikacılar eşcinsellikten ve Onur Yürüyüşleri’nden, “salgın bir hastalığın yayılması” ve “dışarıdan ithal edilen bir sorun” olarak bahsettiler ve bunun bir insan hakları sorunu olduğunu reddettiler. Neyse ki, görüştüğüm diğer bazı politikacılar bu görüşlere güçlü şekilde karşı çıktılar.
- 28.** LGBT kişiler, Avrupa Konseyi’ne üye çok sayıda devlette, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ayrımcılık temelleri olarak açıkça zikredilmediğinden, ayrımcılık karşıtı mevzuat veya nefret suçları mevzuatı altında korunmamaktadırlar. Buna ilaveten, bazen LGBT kişiler, kolluk kuvvetlerinin yerinde tepkiyi vermemesi ile karşı karşıya gelmektedirler.
- 29.** Bunun özellikle öncelikli olarak hedeflenen LGBT aktivistleri için önemli sonuçları vardır. Bazen diğerleri (politikacılar, avukatlar, sendikacılar, vb.), eğer LGBT haklarının desteklenmesine yardım ederlerse hedef gösterilirler veya itibarsızlaştırılmalarını sağlamak amacıyla kendileri eşcinsel olmakla “suçlanırlar”. Bu, özellikle, yetkililerin çeşitli ülkelerde LGBT Onur Yürüyüşleri’ni ve etkinliklerini yasaklamasını ve sorunların ifade, örgütlenme ile toplanma özgürlüğünü içerdiği koşullarda; ve aynı zamanda, örgütlenme özgürlüğü ve eşcinsellikle ilgili kamu veya medya tartışmalarını sınırlayan veya sınırlamayı amaçlayan bazı durumlar için doğrudur. LGBT hakları aktivistleri, Letonya’da, internet sitelerinde kişisel bilgilerinin yayınlandığını görmüştür. Sonuç olarak, ziyaret ettiğim bazı ülkelerde görebildiğim kadarıyla, genellikle anaakım insan hakları savunucuları arasında dahi çok az insan, homofobi ve transfobiye karşı koymaktadır.
- 30.** Bazen siyasi ve dini liderler toplumların homoseksüelliği kabul etmeye hazır olmadığını iddia ederler. Ama Mart 2008’de gerçekleştirilen oturum sırasında vurgulandığı gibi, öyle görünüyor ki bazen bu liderlerin bizzat kendileri toplumdaki hoşgörüsüzlüğün kaynağıdır. Açıklamaları, nefret ve şiddeti teşvik ederek, bazen LGBT kişilerin

hayatlarını dahi tehlikeye atabilmektedir. Ayrımcılık yapan insanlar da sıklıkla “ahlaka” ya da kamu düzenine; düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne dayanan gerekçelere başvurmaktadır. Mahkeme, bu meselelere ilişkin önemli bir kaynak sağlamaktadır. Özellikle cinsel yönelim temelindeki muamele farklılıklarının, gerekçe olarak (aşağıya bakınız) özellikle ciddi nedenler gerektirdiğini düşünmektedir. Buna ek olarak, insan hakları korumasını ilerletmek ve özellikle daha hassas insanları korumak için, parlamenterlerin bu konular hakkında insanları düzgün bir şekilde bilgilendirme ödevi olduğunu düşünüyorum.

- 31.** Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından, 17 Mayıs 2009’da, Homofobiye karşı Uluslararası Gün vesilesiyle vurgulandığı gibi: “Beni gerçekten endişelendiren, bazı siyasal partilerin liderleridir. Avrupa’da resmi ya da ahlaki otorite pozisyonlarındaki bazı insanların, hâlâ, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi eşcinseller için geçerli değilmiş gibi davranmaları, kabul edilemez.”
- 32.** 2009’da Litvanya’da, çocuklarla ilgili olarak “eşcinsellik ve biseksüellik ajitasyonunu” yasaklayacak Kamusal Bilginin Zararlı Etkilerine Karşı Çocukların Korunması Yasası’na yönelik değişiklik önerisini kabul etmemeleri için yetkililere çağrı yaptım. Bu değişiklik; eşcinsellikle ilgili bilgiyi, fiziksel veya psikolojik şiddet veya vandalizmin tasviri gibi konularla aynı düzeye koymayı, okullarda eşcinselliğin tartışılmasını önlemeyi ve çocuklar tarafından görüntülenebilecek kamusal bilgilerde ona herhangi bir atfı yasaklamayı amaçlıyordu. Uluslararası Af Örgütü, Haziran 2009’da, değişikliğin insan haklarını ihlal edeceğini, homofobiyi güçlendireceğini ve “Litvanya’da LGBT kişilere yönelik büyüyen yıldırmanın ve ayrımcılığın” parçası olduğunu vurgulamıştır.¹¹¹ Değişiklik önerisi daha sonra kabul edilmiştir; ancak akabinde Haziran 2009’da Litvanya Cumhurbaşkanı tarafından veto edilmiştir. Yine de, Meclis Cumhurbaşkanı’nın vetosunu reddetmiştir. Söylendiğine göre, Haziran 2009’un sonlarında, Litvanya’nın yeni Cumhurbaşkanı kanunun insan hakları uzmanları tarafından gözden geçirilmesi gerektiğini telakki

¹¹¹ Uluslararası Af Örgütü: “... önerilen kanun insan haklarını ihlal edecek ve homofobiyi güçlendirecektir”, 3 Haziran 2009.

etmiştir. Ben, insan hakları standartları doğrultusunda yasanın değiştirilmesini kesinlikle destekliyorum. Nihayet, Ağustos 2009'da, Ceza Kanunu ve İdari Kanun'da eşcinsel ilişkilere ilişkin yeni değişiklik tasarılarının da ciddi endişe yaratmakta olduğu hususunda bilgilendirildim. Litvanya Meclisi'ndeki meslektaşlarımı tekrar insan hakları standartlarıyla uyumlu bir mevzuat kabul etmeye çağırıyorum (aşağıda 40. paragrafa bkz.).¹¹²

- 33.** Bu sorunlar üzerine eğilmenin önemi hafife alınmamalıdır; çünkü bunlar cinsel yönelimleri veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer verilen hakları ihlal edilen on milyonlarca Avrupalı'yı ilgilendirmektedir.
- 34.** Daha olumlu bir açıdan, Hukuk İşleri ve İnsan Hakları Komitesi'nin 2009'da organize ettiği oturumda uzmanların altını çizdiği gibi, LGBT kişilerle görüşmeler ile toplantılar gibi iyi uygulamalar ve ayrımcılığa karşı güçlü duruşlar Avrupa Konseyi'ne üye bazı devletlerde bulunmaktadır (o bakımdan FRA'nın raporuna da bkz.).
- 35.** FRA, temel hak ihlalleriyle etkili şekilde mücadele etmenin; öncelikle eşit muamele ve ayrımcılık yapmama ilkelerine güçlü bir siyasal bağlılık ve cinsel yönelim ile cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığa karşı güçlü bir duruş gerektirdiğine inanmaktadır. FRA Avrupa Konseyi'nin standart koyucu çalışması kadar Mahkeme'nin içtihadının da bu bağlamda çok önemli olduğunu düşünmektedir. İkinci olarak, bu, durumla ilgili iyi, sağlam verilere dayanan bilgiyi gerektirir. Çoğu üye ülkenin eşitlik makamlarının ve diğer uzmanlaşmış organlarının; hâlâ, veri toplama mekanizmaları geliştirmeleri, öne çıkmaları ve ayrımcılık vakalarıyla ilgili şikâyetle bulunmaları için LGBT kişileri etkin şekilde teşvik etmeleri gerekmektedir. Çeşitlilik ve ayrımcılık yapmama konusunda herkesi bilgilendirecek kampanyalar gereklidir. FRA, durumu iyileştirmek amacıyla, Avrupa Birliği siyasal karar mercilerini, eşitlik mevzuatını daha fazla geliştirmeye ve doğru raporlamayı sağlamaya çağırmıştır.

¹¹² Ayrıca Yazılı Deklarasyon No. 428, (Doc. 11969)'a bkz.

ii. Eşcinsellik - Önyargıları teşhir etmek

36. Yukarıda belirtildiği gibi, FRA'ya göre, Avrupa Birliği'ne üye ülkelere gelince, medyadaki en endişe verici örnekler, LGBT kişileri sapıklar gibi göstermektedir veya eşcinselliği pedofili ile ilişkilendirmektedir.
37. Aşağıdaki tablo eşcinsellikle ilgili en yaygın önyargıların bazılarını listelemekte ve özel argümanlarla bu önyargılara nasıl karşı konulabileceğinin somut bir örneğini vermektedir. İnsan hakları hukukunun yanıtlarını sunan başka bir tablo, aşağıda, III. Bölüm'de bulunmaktadır.
38. Mahkeme'nin, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığa ilişkin bazı kararlarındaki pozisyonu aşağıda bulunmaktadır.

EN YAYGIN ÖNYARGILAR	YANIT
"Eşcinsellik bir hastalıktır."	Dünya Sağlık Örgütü, yaklaşık 20 yıl önce, eşcinselliğin bir hastalık olmadığına hükmetmiştir. (1)
"Eşcinsellik anormaldir", bir "kişilik bozukluluğudur".	Anaakım bilimsel ve tıbbi görüş eşcinselliğin insan davranışının doğal bir değişkeni olduğunu savunmaktadır.*
* "Lezbiyen, gey ve biseksüel kişileri rahatsız olarak tasvir eden kalıpyargıların devamlılığına rağmen, on yıllardır süren araştırma ve klinik tecrübeler, bu ülkedeki bütün anaakım tıp ve akıl sağlığı örgütlerinin, bu yönelimlerin insan deneyiminin normal biçimlerini temsil ettiği sonucuna varmasına neden olmuştur." (Amerikan Psikoloji Derneği 2).	
"Eşcinsellik ahlaka aykırıdır."	Bu genellikle dini dogmalara dayanan, öznel bir görüştür. Demokratik bir toplumda, ötekilerin haklarını sınırlamak için bir temel olamaz.
"Eşcinsellik artıyor."	"Lezbiyenler, geyler ve biseksüellerin sayısı artmamaktadır. Sadece daha görünür olmaktadır.*
* Birleşik Krallık hükümeti nüfusun yüzde 5 ila 7'sinin lezbiyen, gey veya biseksüel olduğunu tahmin etmektedir. Ayrımcılığın azalmasıyla, daha fazla kişinin cinsel yönelimleriyle ilgili açık olması, rakamların arttığı izlenimini vermektedir.	
"Eşcinsellik demografik krizi kötüleştiriyor ve ulusun geleceğini tehdit ediyor."	Küçük bir azınlığı ulusal demografik azalma için suçlamak açıkça mantığa aykırıdır; ve sadece, dikkatin, bunun gerçek nedenlerinin üzerine gidilmesinden başka yönle çekilmesine hizmet etmektedir.*

*Lezbiyenler, geyler ve biseksüellerin haklarını desteklemekle demografik azalma arasında herhangi bir bağlantı yoktur. Aslında, onlara yönelik en baskıcı olan ülkelerin çoğu en ciddi demografik sorunlara sahip olduğu halde, Avrupa’da demografik sorunların üstüne gitmede en başarılı olan bazı ülkeler- Kuzey ülkeleri (3)- lezbiyen, gey ve biseksüel kişilerin haklarının savunulmasında başı çekmiştir.	
“Aynı cinsten çiftlerin yasal olarak tanınması geleneksel aileye bir tehdittir.”	Aynı cins çiftlerin yasal olarak tanınmasını sağlamanın, heteroseksüellerin evlenip evlenmeyeceği ya da çocuk sahibi olup olmayacağına hiçbir etkisi yoktur. *
* “Geleneksel aile” (diğer bir deyişle, evli ve çocuklu heteroseksüel bir çift), heteroseksüellerin giderek artan bir oranının evlenmeyi tercih etmemesi nedeniyle, artan boşanma olaylarından dolayı ve daha fazla evli heteroseksüelin çocuk sahibi olmayı tercih etmemesi sebebiyle, birçok Avrupa ülkesinde azalmaktadır. Aynı cinsten çiftlere yasal olarak tanınma sağlanması , bu trendi, ancak, heteroseksüel evliliklere girmek zorunda hisseden lezbiyen ve geylerin sayısını ve genellikle bunu takip eden can sıkıcı boşanmaların sayısını azalttığı ölçüde etkileyebilir.	
“Propaganda genç insanları eşcinselliğe yöneltebilir	Bu görüşü destekleyecek hiçbir kanıt yoktur. *
* Eğer 1600 yıllık zulüm - idam cezası, hapsedme, ayrımcılık ve toplumsal dışlama dâhil - eşcinselleri heteroseksüellere “dönüştürmeye” muktedir olamadıysa, sadece eşcinsellik ile ilgili bilgiler, yaşları ne olursa olsun, heteroseksüel kişilerin cinsel yönelimlerini kesinlikle etkilemeyecektir. (4)	
“Eşcinseller çocuklar için bir tehdittir.”	Gey, lezbiyen ve biseksüel kişilerin çocuklara, heteroseksüellerden daha fazla tehdit olması muhtemel değildir. *
* “Amerikan Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Akademisi (<i>The American Academy of Child and Adolescent Psychiatry</i>), lezbiyenlerin ve gey erkeklerin kendiliğinden, çocukların ya da ergenlerin gelişimine herhangi bir tehdit sunduğuna dair hiçbir kanıt olmadığını bulgulamıştır. Çocuklara ve ergenlere hizmet ya da tedavi verilmesini içeren pozisyonlarda, cinsel yönelime dayalı olarak, işe ya da hizmete yapılan herhangi sınırlamayı kınamaktadır. (5)	

1. Dünya Sağlık Örgütü, 1991’de eşcinselliği Uluslararası Hastalık Sınıflandırması’ndan çıkarmıştır.
2. www.apa.org/topics/orientation.html#whatcauses.
3. Toplumsal uyuşma için demografik zorluklar. Doc. 10923, Committee on Migration, Refugees and Population [Göç, Mülteciler ve Nüfus Komitesi], 3 Mayıs 2006, paragraf 30: “[Kuzey ülkeleri] en çok kadın dostu, çocuk dostu ve aile dostu bir politika çerçevesi oluşturmada başarılı oldular, bu nedenle nispeten yüksek doğurganlık oranlarına da ulaştılar.”
4. Avrupa’da eşcinselliğe ilk yasal yasaklama, söylendiğine göre, milattan sonra 390’da getirilmiştir.
5. Amerikan Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Akademisi'nin politika beyanı Ekim 1992’de kabul edildi.

III. İnsan hakları ilkelerinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği için geçerli olduğunun kabul edilmesi

i. *Uluslararası hukuka göre LGBT kişilerin hakları*

- 39.** Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği, uluslararası insan hakları sözleşmelerinde, bir dereceye kadar Avrupa Birliği¹¹³ anlaşmalarının dışında, ayrımcılık temelleri olarak açık biçimde zikredilmemiştir, fakat yine de kapsamıştır. 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve insan hakları sözleşmelerinin içtihadı insan haklarının evrensel ve bölünmez olduğunu kabul eder: bunlar herkes için geçerlidir ve hiç kimse bunun dışında tutulamazdır; çünkü bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğar. Bundan dolayı, ayrımcılık yasağı ve eşitlik, uluslararası insan hakları hukukunun temel bileşenleridir. Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’ye göre, yasaklanan ayrımcılık temelleri “ırk, ten rengi, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka görüş, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum ya da başka bir statü”yü kapsamaktadır. Birleşmiş Milletler Komitesi, Mayıs 2009’da kabul edilen Ayrımcılık Yasağına ilişkin 20 no.lu Genel Yorum’da, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğini [de] içeren, yasaklanan “diğer temellerin” bir listesini sunmuştur. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 14. maddesi, Sözleşme’de tanınan haklar ve özgürlüklerin kullanılmasında herhangi bir ayrımcılığı yasaklar ve 12. No.lu Protokol genel bir ayrımcılık yasağı içermektedir.
- 40.** Sonuç olarak, Mart 2008’de yapılan oturuma davet edilen uzmanlar, LGBT kişilerin özel haklar talep etmediğini vurgulamıştır. Onların, sadece, uluslararası belgelerde, özellikle de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde yer verilen, işkenceye uğramama hakkı, ifade özgürlüğü, toplanma özgürlüğü, özel hayata saygı vb. gibi, Avrupa Konseyi’ne üye devletlerdeki diğer bütün bireylerin kullandığı aynı insan haklarından yararlanması gerekmektedir.

¹¹³ Cinsel yönelim nedeniyle ayrımcılık Lizbon Anlaşması’nın 19. maddesi kapsamındadır ve İstihdam Eşitliği Yönergesi (2000/78/EC) ve Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı’nın 21. maddesi tarafından yasaklanmıştır.

41. Avrupa Adalet Divanı’nın gibi, Mahkeme’nin de içtihadı gerçekten de bu konularla ilgili olarak çok önemli bir başvuru çerçevesi sağlamaktadır. Mahkeme’ye göre, eğer nesnel ve makul bir gerekçesi yoksa, muameledeki bir farklılık ayrımcıdır. Aynı zamanda, cinsel yönelim bir kişinin özel hayatının en mahrem yönü olduğundan, Mahkeme, cinsel yönelim temelinde muamele farklılıklarını, sadece bilhassa ciddi olan nedenlerin haklı gösterebileceğini düşünmektedir (özellikle *Karner v. Avusturya* davasına bkz.). Son olarak, bu bir görüş meselesi değildir: heteroseksüel çoğunluk tarafından homoseksüel azınlığa yönelen negatif tutumlar; farklı bir cinsiyet, köken veya renge sahip olanlara yönelen benzer olumsuz tutumlardan daha yeterli bir ayrımcılık gerekçesi olamaz (özellikle *Lustig-Prean ve Beckett v. İngiltere* davasına bkz.). Mahkeme, önemli kararlarında şunlara hükmetmiştir:

- Aynı cinsten yetişkinler arasında özel hayatta rızaya dayanan cinsel ilişkilerin kriminalize edilmemesi gerekir; bkz. *Dudgeon v. Birleşik Krallık* (1981);
- Eşcinsel ve heteroseksüel eylemler için reşit olma yaşı eşit olmalıdır: Mahkeme’nin “cinsel yönelim[in] 14. madde kapsamına giren bir kavram [olduğunu]” vurguladığı *S.L. v. Avusturya’ya* (2003) bkz.;
- Çocukların velayeti, istihdam (silahlı kuvvetler) ve toplanma özgürlüğü söz konusu olduğunda, resmi makamların cinsel yönelime dayalı ayrımcılık yapmasına izin verilmemektedir:
 - Bkz. *Lustig-Prean ve Beckett v. Birleşik Krallık* (1999): silahlı kuvvetlerde eşcinsellere [yönelik] yasak;
 - Bkz. *Salgueiro da Silva Mouta v. Portekiz* (1999): Eşcinsel ilişki yaşayan bir ebeveyn, çocuğun yararı temelinde, velayet verilmesinin reddedilmesi;
 - Bkz. *Bączkowski ve Diğerleri v. Polonya* (2007): LGBT kişilerin toplanma ve örgütlenme özgürlüğü hakkının ihlal edilmesi;

- Aynı cinsten birlikte yaşayan eşlere, farklı cinsten birlikte yaşayan eşler ile aynı haklar verilmelidir: bkz. *Karner v. Avusturya* (2004): heteroseksüel ve aynı cinsten çiftlerin eşit olmayan kiracılık hakları;
- Eğer bekâr heteroseksüellerin evlat edinmesine izin veriliyorsa, bekar eşcinsellerin de evlat edinmesine izin verilmelidir; bkz. *E.B v. Fransa* (2008): aynı cinsten ilişkide bulunan bir kadının, cinsel yönelimi nedeniyle, evlat edinme başvurusuna izin verilmesinin reddedilmesi;
- Sonradan edinilmiş cinsiyetin ve transseksüellerin evlenme hakkının yasal olarak tanınması: bkz. *Christine Goodwin v. Birleşik Krallık* (2002): sonradan edinilmiş cinsiyetin ve transseksüellerin evlenme hakkının yasal olarak tanınmasının reddedilmesi;
- Trans kişiler için, tam cinsiyet geçişine yol açan tıbbi tedavi imkânı sağlama zorunluluğu ve tıbbi olarak gerekli olmasına dayanarak bu tür tedavilerin mali açıdan desteklenmesi için düzenleme yapmak: bkz. *Van Kück v. Almanya* (2003), transseksüellerin cinsiyet geçiş tedavilerinin üstüne eklenen masrafların geri ödenmesi için düzenleme yapmayı reddetme; *L. v. Litvanya* (2008), tam cinsiyet geçiş ameliyatına ilişkin yasal boşluk; ve *Schlumpf v. İsviçre* (2009), bir sigorta şirketinin cinsiyet geçiş ameliyatı için ödeme yapmayı reddetmesi.

42. Lezbiyen, gey ve biseksüel haklarına ilişkin yaygın birtakım önyargılar ve uluslararası insan hakları hukukunun yanıtı aşağıda bulunmaktadır:

EN YAYGIN ÖNYARGILAR	YANIT
“Eşcinsellik, dini ve toplumsal normlara dayalı olarak, toplumun geniş bölümü için kabul edilemezdir ve bu ayrımcılığı haklı gösterir.”	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, heteroseksüel çoğunluk tarafından homoseksüel azınlığa yönelik önyargılı tutumların, ayrımcılığı haklı göstermek için kullanılamayacağına karar vermiştir. (1)
“Eşcinsellere yönelik sınırlandırmalar haklıdır. Bunlar, ayrımcılık olarak görülemez.”	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, cinsel yönelim temelli ayrımcılığın; genel olarak cinsiyet, ırk veya din nedeniyle ayrımcılık kadar kabul edilemez olduğuna hükmetmiştir. (2)

“Eşcinseller özel haklar talep ediyorlar.”	Talep edilen haklar, uluslararası insan hakları hukukuna göre, bütün insanlar için güvence altına alınmış olanlardır, fazla ya da eksik değildir.
“Eşcinsellere haklar vermek, başkalarının, özellikle de dindar kişilerin haklarını ellerinden almaktır.”	Ellerinden alınan tek “hak” ayrımcılık yapma “hakkıdır”, bu da bir insan hakkı değildir. Dini özgürlüğü korumak için gerekli olduğu haklı gösterilebilirse, dar istisnalar yapılabilir.
“Eşcinsellik propagandası önenebilir, çünkü bu birinin toplanma veya ifade özgürlüğünü kullanmasıyla aynı şey değildir.”	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, “eşcinsellik propagandasını” uygun bulmamanın, toplanma veya ifade özgürlüğünün reddedilmesi için bir gerekçe oluşturmadığına hükmetmiştir. (3)
“Genç insanların korunması ayrımcı muameleyi gerektirmektedir.”	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, eşcinsel tecrübe yoluyla erkek ergenlerin eşcinselliğe “devşirilemeyeceğini” ve cinsel yönelimin çoğu vakada ergenlik çağından önce oluştuğunu bulgulararak bu gerekçeyi reddetmiştir. (4)
“Geleneksel ailenin korunması, aynı cinsten çiftlere yönelik ayrımcılığın haklığını gösterir.”	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, hükümetlerin, geleneksel ailelere, bu tür aileleri korumak amacıyla verilen haklar veya yardımlardan, aynı cins çiftlerin hariç tutulmasının neden gerekli olduğunu kanıtlamaları gerektiğine hükmetmiştir. (5)
“Eşcinseller çocuk yetiştirmeye uygun değildir.”	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, lezbiyen ya da gey bireylere, bir çocuğun velayeti veya bir çocuğu evlat edinmeye uygunluk açısından, heteroseksüel bireylerle aynı şekilde muamele edilmesi gerektiğine hükmetmiştir. (6)

1. *Lustig-Prean ve Beckett v. Birleşik Krallık* (1999), paragraf 90; *S.L. v. Avusturya* (2003), paragraf 44.
2. Cinsiyet (*S.L. v. Avusturya*), ırk (*Smith ve Grady v. Birleşik Krallık; Lustig-Prean ve Beckett v. . Birleşik Krallık*) ve din (*Salgueiro da Silva Mouta v. Portekiz*).
3. *Bączkowski v. Polonya* (2008).
4. *S.L. v. Avusturya* (2003), paragraf 43.
5. *Karner v. Avusturya* (2003).
6. Bir gey adamın biyolojik kızıyla ilgili velayet hakkına ilişkin, *Salgueiro da Silva Mouta v. Portekiz* (1999); lezbiyen bir kadının potansiyel evlat edinen bir anne olarak görülmesi hakkına ilişkin *B. v. Fransa* (2008).

- 43.** Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri tarafından vurgulandığı gibi: “ Yeni olan, bu evrensel ilkelerin tutarlı olarak uygulanması için daha güçlü bir arayışın olması. Amaç gün gibi açık olanı – yani, LGBT kişilerin diğerleriyle aynı hakları sahip olduğunu - netleştirmek. Uluslararası standartlar onlar için de geçerlidir. Başka bir deyişle, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği nedeniyle herhangi birine yönelik ayrımcılık bir insan hakları ihlalidir.” Komite oturumunda, Bay Ytterberg, “ onur ve haklar bakımından eşitlik temel bir insan hakkıdır, müzakere edilebilir bir imtiyaz değildir” diye vurgulayarak noktalandırıştır.
- 44.** Bu çerçevede, “Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğiyle ilgili konulara dair uluslararası hukukun uygulanması üstüne ilkelerin” (“Yogyakarta İlkeleri”) Kasım 2006’da yürürlüğe konulmasından, söz edilmelidir. Bu ilkeler, çeşitli bölgelerden ve farklı arka planlara sahip bir grup saygın insan hakları uzmanı tarafından tasarlanmış ve oybirliği ile kabul edilmiştir.¹¹⁴ Bu, devletlerin, cinsel yönelimleri veya cinsiyet kimliklerine bakmaksızın, bütün insanların insan haklarına saygı gösterme, koruma ve yerine getirme yükümlülüklerini tanımlamak için önemli bir araçtır. Aynı zamanda, bu ilkeler, insan haklarının insan onuruna hizmet ettiğini hatırlatmaktadır.
- 45.** Yogyakarta İlkeleri için Raportör olan Profesör Michael O’Flaherty 18 Şubat 2009’da tarihinde Strazburg’da Avrupa Konseyi’ndeki toplantıda, (hükümetlerarası) Cinsel Yönelim ve Cinsiyet kimliği Temelli Ayrımcılığa İlişkin Uzmanlar Komitesi’ne hitabını, Yogyakarta İlkeleri üzerine yorum yapan anonim bir blog yazarının mesajıyla bitirmiştir: “Dün, hiç kimseydim. Bugün bu İlkeleri görmüş olarak, uluslararası insan hakları hukukuna göre, resmi olarak insan olduğum farkına vardım.”
- 46.** Bununla birlikte, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığı yasaklayan yasa çıkarma çabaları hâlâ sıklıkla muhalefetle karşılaşmaktadır. Örneğin, Mart 2009’un başlarında, Sırbistan Meclisi’nde geri çekilmiş olan ve diğerlerine ilaveten, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığı [da] yasaklayan ayrımcılık karşıtı bir yasa taslağı, meclise yeniden sunuldu ve en sonunda kabul edildi. Ayrımcılık karşıtlığı alanında

¹¹⁴ Daha detaylı bilgi ve ilkelerin kapsamlı bir listesi için, bkz.: www.yogyakartaprinciples.org..

ulusal meclislerin sorumluluğu çok önemlidir.¹¹⁵ İnsan Hakları Komiseri, Avrupa Konseyi'ne üye tüm devletlerde bütünüyle kapsayıcı ayrımcılık karşıtı mevzuat için mütemadiyen çağrıda bulunmuştur.

ii. Avrupa Konseyi'nin saygı ve ayrımcılık yasağı ile ilgili net mesajı destekleme ödevi

- 47.** “Bir daha asla!” Avrupa Konseyi, tarihin kendisini tekrarlamasını her ne pahasına olursa olsun önlemek için, bu iradede doğmuştur. Sonuç olarak; insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü için etkili korumaların sağlanması ve saygı ile ayrımcılık yasağı ile ilgili net mesajı destekleme ödevi vardır. Bu bakımdan, Naziler'in mağdurları arasında da olan eşcinselleri unutmamak gerekir.
- 48.** Örgüt, uygulamada, her zaman eşitlik ve çeşitlilik uğruna mücadele etmiş ve Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, Avrupa'da cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılığı birçok kez kınamıştır¹¹⁶ (aşağıya da bkz.).
- 49.** (Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığı, öncelikli sorumluluk alanlarından biri olarak tanımlamış olan) İnsan Hakları Komiseri ile Avrupa Konseyi'nin Yerel ve Bölgesel Yetkililer Kongresi'nin yanı sıra, Örgüt'ün Genel Sekreteri de birçok kez bu konuları ele almış, homofobi ve transfobiyi kınamıştır.
- 50.** Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Parlamenterler Meclisi'nin ve Kongre'nin tavsiye kararlarına yanıtlarında; ve daha yakın dönemde, Meclis üyelerinin yazılı soru önergelerine cevaplarında, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği gibi herhangi bir nedene bakılmaksızın insan haklarından eşit olarak yararlanılması ilkesini de hatırlatmıştır. Ağırıklık olarak ifade, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü ve homofobik söylem meselelerine değinmiştir. Aynı zamanda, cinsel yönelim temelli ayrımcılığın, bütün üye

¹¹⁵ Ayrıca Doc. 11743, “Cinsel yönelime karşı ayrımcılık”, Monako'ya hakkında Bakanlar Komitesi'ne yönelik 555 No.lu Yazılı Soru Önergesi'ne bkz.

¹¹⁶ Özellikle transseksüellerin koşulları üstüne 1117 (1989) sayılı Tavsiye Kararı; Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde geyler ve lezbiyenler ve partnerlerinin sığınma ve göçe ilişkin durumları üstüne 1470 (2000) sayılı Tavsiye Kararı; Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde geyler ve lezbiyenlerin durumu üstüne 1474 (2000) sayılı Tavsiye Kararı ve sporda lezbiyenler ve geyler üstüne 1635 (2003) sayılı Tavsiye Kararı'na bkz.

devletler için bağlayıcı olan hoşgörü değeri ve eşitlik ilkesiyle bağdaşmadığını yinelemiştir.¹¹⁷

51. Buna ilaveten, Temmuz 2008’de, Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi’nin, LGBT kişiler dahil olmak üzere bütün insanların eşit hakları ve onuru ilkesine kuvvetli bağlılığını vurgulamıştır. Avrupa Konseyi’nin hoşgörü ve ayrımcılık yapmama üstüne standartlarının bütün Avrupa toplumları için geçerli olduğunu ve cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği nedeniyle ayrımcılığın bu standartlara uygun olmadığını hatırlatmıştır.
52. Bu çerçevede, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılıkla mücadele alınacak önlemler üzerine (üye devletlere yönelik) ve Bakanlar Komitesi’ne ait bir tavsiye kararı hazırlanmasına karar verilmiştir. Bu çalışma devam etmektedir. Aynı zamanda, Bakanlar Komitesi, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığı engellemek için olası önlemleri saptamak amacıyla, evlilik, evlilik dışı birliktelikler ve beraber yaşamının çeşitli biçimleri konusu üzerine çalışma başlatmıştır (aşağıya bkz.).
53. Ayrıca, Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi’nde hükümetler arası işbirliğine dâhil olmuş bütün komitelere, üye devletlerde cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli her tür ayrımcılığın engellenmesine ve [buna] çözüm getirilmesi gereğine, faaliyetlerinde gerekli ilgiyi göstermeye çağırان bir mesaj göndermiştir. Aynı zamanda, bu komitelerden, lezbiyen, gey, biseksüel ve transseksüel kişilerin eşit haklarını ve onurunu güçlendirecek etkinlikler için öneriler sunmaları ve toplumda onlara yönelik ayrımcı tutumlarla mücadele etmeleri istenmiştir.

¹¹⁷ Diğerlerine ilaveten, 7 Kasım 2007 tarihinde kabul edilen, Bakanlar Komitesi’nin (BK) Bayan Acketoft tarafından BK’ne verilen 524 No.lu Yazılı Soru Önergesine yanıtı: “Eşcinsellerin Chişinău Gösterisinin Yasaklanması”; 23 Eylül 2009 tarihinde kabul edilen, BK’nin Bay Jensen tarafından BK’ne verilen 567 No.lu Yazılı Soru Önergesi’ne yanıtı: “Rusya’da eşcinsel hakları” ve 23 Eylül 2009 tarihinde kabul edilen, BK’nin Bay Jensen tarafından BK’ya verilen 568 No.lu Yazılı Soru Önergesine yanıtı: “Letonya’da eşcinsel hakları”na bkz.

iii. Cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılıkla mücadele etmek için diğer uluslararası forumlardaki son gelişmeler

- 54.** 41'i Avrupa Konseyi üyesi 66 devlet, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda Aralık 2008'de yayımlanan ve cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine dayalı cinayet, işkence, keyfi tutuklamalar ile sağlık hakkı dâhil ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan mahrum etme gibi ihlalleri kınayan "İnsan Hakları, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği üzerine açıklama"yı desteklemiştir. Amerikan Devletleri Örgütü de, Haziran 2008'de bir İnsan Hakları, Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Deklarasyonu yayınlamıştır.
- 55.** Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı tarafından Haziran 2008'de yayımlanan, "Avrupa Birliği'ne üye devletlerde homofobi ve cinsel yönelim temelli ayrımcılık" üzerine yukarıda bahsedilen raporun ilk bölümü, yasalara dair bir karşılaştırmalı çalışma içermektedir. İkinci bölüm, karşılaştırmalı sosyal çalışma, 31 Mart 2009'da yayınlanmıştır. Avrupa Komisyonu, Temmuz 2008'de, cinsel yönelim dâhil olmak üzere çeşitli temellere dayalı ayrımcılığa karşı eşit koruma sağlayacak bir ayrımcılık karşıtı direktif teklif etmiştir.
- 56.** Ocak 2009'da, Avrupa Parlamentosu, cinsel yönelimleri nedeniyle menşee ülkelerdeki zulümden kaçan kişilere, üye devletlerce sığınma verilmesini garantiye alması ve cinsel yönelimleri nedeniyle kişilere zulüm edilmesinin durdurulması için iki veya çok taraflı düzeylerde girişimlerde bulunması; ve üye devletlerdeki ve aday ülkelerdeki trans kişilerin özellikle taciz ve şiddet riski bakımından durumları üzerine bir çalışma başlatması için Avrupa Komisyonu'na çağrıda bulunmuştur.

IV. Toplanma ve örgütlenme özgürlüğü ve ifade özgürlüğü: ¹¹⁸ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi tarafından korunan temel haklar

i. Güncel gelişmeler

¹¹⁸ Yerel ve Bölgesel Yetkililer Kongresi'nin lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin toplanma ve ifade özgürlüklerine ilişkin çalışması, 230 (2007) sayılı Karar, 211 (2007) sayılı Tavsiye Kararı ve Belge CPL(13)9 Bölüm 2, 15 Ocak 2000'e bkz.

- 57.** LGBT kişilerin toplanma/örgütlenme özgürlüğü ve ifade özgürlüğü, Avrupa Birliği'ne üye birkaç devlet dâhil olmak üzere Avrupa Konseyi'ne üye çoğu devlette, yaygın muhalefetle karşılanmıştır. Bu muhalefet kendini birkaç biçimde göstermiştir; özellikle yürüyüşlerin yasaklanması, önde gelen politikacıların ve dini temsilcilerin hoşgörüsüz veya onur kırıcı dil kullanması, göstericilere şiddetli saldırılar (2005'de Letonya'da, 2007'de Rusya'da, Mayıs 2008'de Moldova'da ve Temmuz 2008'de Macaristan'daki gibi) ve polisin yeterli koruma sağlayamaması. 2008'de Bosna Hersek'te, birçok yayın Saraybosna Queer Festivali'nin düzenleyicilerinin "linç edilmesi ve taşlanması" için çağrıda bulunmuştur ve festivalin açılışında sekiz kişi yaralanmıştır. Litvanya'da Vilnius makamları, 2007'de Herkes için Eşit Fırsatlar Yılı'nın bir parçası olarak, Avrupa Birliği'ne ait ayrımcılık karşıtı bir kamyonun Vilnius'ta planlanan duraklamasına izin vermeyi dahi reddetmişlerdir.
- 58.** Avrupa Konseyi'ne üye birkaç devletteki LGBT örgütleri (örneğin Litvanya ve Moldova'da), 2009'da Onur Etkinlikleri düzenleme planlarından vazgeçmişlerdir. Rusya'da, Moskova Eşcinsel Onur Yürüyüşü 2009'da tekrar yasaklanmıştır. Mayıs 2009'da, polis, Moskova'da (yasaklanan) Slav Onur Yürüyüşü'nde göstericileri sert şekilde dağıtmış ve birkaç aktivist, LGBT kişilere ayrımcılık yapılmasını protesto ettikleri için tutuklanmıştır. Aynı zamanda Rusya'da, Mayıs 2009'da, 40 şehirden aktivistler, Homofobiye Karşı Uluslararası Güne ithafen "Gökkuşağı *Flashmob*" denilen [bir gösteri] sahnelemiştir. St. Petersburg'da, mottoları " Artık yokmuşuz gibi davranmıyoruz." idi. Ukrayna'da, Mykolayiv şehrindeki belediye yetkilileri, "Gökkuşağı Baharı 2009" festivalini, yürürlükte olduğu ikinci yılda yasaklamıştır.
- 59.** Bununla birlikte, bazı durumlarda mahkemeler sonuç olarak kent yetkililerinin yasaklamalarını bozmuştur. Örneğin, Letonya'da, Mayıs 2009'da, Baltık Onur Yürüyüşü'ne getirilen yasak en sonunda kaldırılmıştır; etkinlik başarılı ve barışçıl olmuştur. Mayıs 2008'da, bir İstanbul Mahkemesi, bir LGBT örgütü olan Lambda İstanbul'un kapatılmasına hükmetmiştir. Sonuç olarak, bu karar Kasım 2008'de Yargıtay tarafından bozulmuştur.

- 60.** Kongre tarafından 2007’de vurgulandığı gibi; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin toplanma ve ifade özgürlüğüyle ilgili tartışmalar vesilesiyle birkaç üye devlette [yaşanan] son homofobik vakalar, sadece LGBT topluluğunun temel haklarının sistematik biçimde ihlal edildiğinin altını çizmemiş, aynı zamanda, vatandaşlarını ayrımcılığa karşı korumak için pozitif yükümlülüğü olan otoritelerin ta kendisinin, pek çok vakada, bu adaletsizliği bilfiil onayladığını ve bazı durumlarda etkin biçimde desteklediğini veya yaptığını göstermiştir. Bununla birlikte, LGBT örgütleri Onur Etkinlikleri’ni Avrupa Birliği’ne üye bazı devletlerde; bakanlar, siyasal partiler ve bazı durumlarda dini örgütlerin katılımıyla kutlamışlardır. İsveç’te, Avrupa Birliği İşleri Bakanı, aralarında ülkenin Lutheran Kilisesi’nin de bulunduğu 80,000 ‘den fazla katılımcıyı çeken 2008 Stockholm EuroPride’in açılışını yapmıştır.¹¹⁹
- 61.** Bu bakımdan mevcut standartları yeniden teyit etmek ve ilgili makamları onları uygulamaya sevk etmek için açık bir gereksinim bulunmaktadır.

ii. Standartlar¹²⁰

- 62.** Avrupa Konseyi’ne üye tüm devletlerin taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde (10. ve 11. maddeler), ifade özgürlüğü ile toplanma ve örgütlenme özgürlüğüne yer verilmiştir. Buna ilaveten, Sözleşme, onda yer verilen hakların uygulanmasında ayrımcılığı yasaklamaktadır (14. madde). Sonuç olarak, ifade özgürlüğü ve toplanma özgürlüğü hakları ayrımcılık yapılmaksızın herkes tarafından kullanılmalıdır. Başka bir deyişle; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişiler, Avrupa Konseyi’ne üye bir devletin yargı yetkisi içinde bulunan diğer herhangi bir kişiyle aynı ifade özgürlüğü ve toplanma özgürlüğü hakkından yararlanırlar.

¹¹⁹ Avrupa Birliği FRA raporu, Bölüm II, “Sosyal Durum” a bkz.

¹²⁰ Article 19 isimli hükümet dışı kuruluş, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğiyle bağlantılı olarak, uluslararası ifade özgürlüğü standartlarının uygulanması üzerine ilkeler ve politikaları ve en iyi uygulamaları vurgulayan bir savunuculuk el kitabı hazırlamaktadır.

- 63.** İfade özgürlüğü ve toplanma özgürlüğü haklarının kullanılmasına getirilecek herhangi bir sınırlandırma, ulusal güvenliğin veya kamu güvenliğinin yararına, düzensizlik ya da suçun önlenmesi, sağlık veya ahlakın korunması ya da başkalarının hakları ve özgürlüklerinin korunması amacıyla, yasayla öngörülmüş olmalı ve demokratik bir toplumda gerekli olmalıdır.
- 64.** Yetkililer, vatandaşların toplanma ve ifade özgürlüğü haklarını desteklemede merkezi bir rol oynamaktadırlar. Bu, görüşleri popüler olmasa veya nüfusun çoğunluğu tarafından paylaşılmasa dahi, toplanmak ve kendini ifade etmek isteyen lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilere etkili korumayı sağlamak ve onlara saygı gösterilmesini temin etmek üzere devletin pozitif yükümlülüğünü içermektedir.
- 65.** Ocak 2008’de Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından vurgulandığı gibi, “Mahkeme’nin yerleşik içtihadına göre; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin ya da başkalarının haklarının lehinde olsun; sadece göstericilere veya onların savundukları amaçlara yönelik düşmanca davranışların varlığı nedeniyle barışçıl gösteriler yasaklanamaz. Aksine, devletin, yasaya uygun gösterilerin barışçıl şekilde sürmesini sağlamak için, makul ve uygun tedbirleri alma ödevi bulunmaktadır. Mahkeme, bir dizi kararda, cinsel yönelime dayalı ayrımcılığın Sözleşme’ye aykırı olduğunu vurgulamıştır. Tüm üye devletler, iç hukuku uygularken, Sözleşme’ye, özellikle Mahkeme’nin içtihadı ışığında, uymalıdır”.¹²¹
- 66.** Aynı zamanda, Bakanlar Komitesi,¹²² bütün üye devletleri, lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerle ilgili olarak, “Nefret söylemine” ilişkin R (97) 20 sayılı ve medya ve hoşgörü kültürünün teşviki hakkındaki R(97) 21 sayılı Tavsiye Kararları’nı uygulamaya çağırmıştır.

¹²¹ CM/Cong(2008)Rec211 final, Bakanlar Komitesi’nin Kongre’nin 211 (2007) sayılı Tavsiye Kararına yanıtı, 18 Ocak 2008, paragraf 3. Ayrıca, Bakanlar Komitesi’nin Bayan Acketoft tarafından verilen 524 No.lu Yazılı Soru Önermesine 7 Kasım 2007 tarihli yanıtı: “Eşcinsellerin Chişinău Gösterisinin Yasaklanması” ve Bakanlar Komitesi’nin Bay Huss tarafından verilen 527 No.lu Yazılı Soru Önermesine 6 Şubat 2008 tarihli Yanıtı: “2007’de lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin bir Moskova gösterisinin yasaklanmasına” bkz. Ayrıca, barışçıl toplanma özgürlüğüne ilişkin AGİT/DKİHB rehber ilkelerine bkz.

¹²² Bkz. CM/Cong(2008)Rec211 final, Bakanlar Komitesi’nin Kongre’nin 211 (2007) sayılı Tavsiye Kararına yanıtı, 18 Ocak 2008, paragraf 4.

Nefret söylemine ilişkin tavsiye kararı; resmi makamların ve kurumların, özellikle medya yoluyla yayıldığına, “açıklama...söylem...ve diğer ayrımcılık biçimlerinde hoşgörüsüzlüğe dayalı nefretten... uzak durmaları için özel sorumlulukları” olduğunu ileri sürmektedir. Böylesi açıklamalar, nerede olursa olsun, yasaklanmalı ve kamusal olarak reddedilmelidir (İlke 1). İfade özgürlüğüne herhangi bir meşru müdahalenin, “nesnel kriterler temelinde, dar bir şekilde sınırlandırılması ve hukuka uygun ve keyfi olmayan biçimde uygulanması [ve] bağımsız yargı denetimine tabi olması” gerekir.

67. 2007’de, Mahkeme, *Bączkowski ve Diğerleri v. Polonya*¹²³ davasında; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin toplanma özgürlüğü haklarını özellikle ele alan ilk hükmünü vermiştir. Varşova makamlarının 2005 Eşitlik Toplantıları’nı yasaklamasının Sözleşme’yi (11. ve 14. maddeleri) ihlal ettiğine hükmetmiştir. Mahkeme, “mağduriyete karşı daha hassas olduklarından, popüler olmayan görüşlere sahip ya da azınlıklara mensup kişiler için bu yükümlülüğün özellikle önemli olduğunu” vurgulayarak, Sözleşme’deki hakların etkili kullanımını güvence altına almak için devletin pozitif yükümlülüğüne dikkat çekmiştir. Mahkeme, o zamanki Varşova Belediye Başkanı’nın, toplantılar için izin vermeyeceği yönündeki kamuoyu açıklamasına atıfta bulunarak, seçilmiş siyasetçilerin ifade özgürlüğünü kullanmasının “belirli bir sorumluluk gerektirdiğini” vurgulamıştır.

V. Avrupa’da aynı cinsten birlikteliklerin yasal olarak tanınması: Avrupa’da aykırı durumlar

68. Uluslararası hukuka göre, yasama organlarının, aynı cinsten çiftlerin evlilik ve/veya kayıtlı bir birliktelik türüne erişimlerinin sağlanmasının ve ayrıcalıkların bu tür kurumları [da] kapsamı hususundaki kararı, devletin takdir payına bırakılmıştır. Bununla birlikte, Avrupa Birliği ülkelerinin özel yükümlülükleri vardır: Avrupa Birliği hukukuna göre ayrımcılık yasağına uymak amacıyla, aynı cinsten birlikteliklere evliliğe benzeyen bir birlik

¹²³ No. 1543/06, 24 Eylül 2007 tarihinde nihai karar.

türü sağlayan üye devletler, aynı cinsten eşlerin evli çiftlerle aynı haklardan yararlanmasını temin etmelidirler.

i. Avrupa boyunca mevzuatın evrimi

- 69.** Günümüz Avrupa'sında, aynı cinsten birlikteliklerin yasal olarak tanınması hususunda, Avrupa Konseyi'ne üye devletler arasında bir konsensüs bulunmamaktadır ve durum bir ülkeden diğerine büyük ölçüde çeşitlilik göstermektedir. Bazı ülkelerde, aynı cinsten eşler medeni nikâh yapabilirler. Hâlbuki, diğerlerinde aynı cins çiftler, birlikteliklerini kayıt altına alarak ve/veya resmi bir beraber yaşama sözleşmesi hazırlayarak, heteroseksüel evli çiftlere verilen çoğu veya bazı haklar için yasal tanınma ve koruma kazanabilirler. Bununla birlikte, Avrupa Konseyi'ne üye birkaç devlette, bu hususta yasal düzenleme yoktur (aşağıdaki tabloya bakınız). Ayrıca, birkaç ülke - Polonya, Litvanya, Ukrayna ve yakın zamanda, Letonya - anayasada evliliği bir erkek ve bir kadın arasındaki birlik olarak tanımlayarak, aynı cinsten evliliği yasaklamıştır.
- 70.** Aynı cinsten birlikteliklerin yasal olarak tanınması duygusal gerilimin yükselmesine neden olan bir konudur. [Bu konuda] hem üye devletler arasında hem de her bir üye devletin kamuoyunda fikir farklılıkları bulunmaktadır. Bazılarına göre, aynı cins birliktelikler, “insan doğasına aykırı”, geleneksel aileye bir “tehdit” ve/veya “ahlaki düzene” bir saldırı olarak algılanmaktadır. Aynı zamanda, şu kabul edilmelidir ki, aynı cins birliktelikleri tanımamak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer verilen bazı haklar bakımından ayrımcı muameleye sebep olmaktadır. [Bu] ilgili kişileri sıklıkla belirsiz ve ıstırap verici durumlarda bırakmaktadır.
- 71.** Uzmanlar, 2008'de gerçekleştirilen Yasal Komite oturumu sırasında, aynı cinsten birlikteliklerin yasal olarak tanınmasının eşitlik ve tam vatandaşlık yönünde bir ilerlemenin ve sosyal adalet düzeyinin bir göstergesi olduğunu telakki etmişlerdir. Uzmanlar, başlangıçta aynı cins birlikteliklerin yasal olarak tanınmasına çok muhalif olan fakat sonra, 2005'ten beri, bu hususta en özgürlükçü ülkelerden biri olan Birleşik Krallık

örneğini vermişlerdir. Söylendiğine göre, mevzuat ve tutumlardaki değişiklikleri kolaylaştıran temel etmenler şunlar olmuştur:

- LGBT topluluğunun gelişim düzeyi;
- Bir siyasal parti veya bir koalisyonun üstlenmesi;
- İnanç temelli örgütlerin rolü.

72. Birleşik Krallık'taki LGBT topluluğu; eşit haklar ve sorumluluklar, birbirlerine bağılıklarını gösterme gereksinimi ve bu bağılılığın kamusal olarak tanınması adına, esasen aynı cins birlikteliklerin yasal olarak tanınması çağrısında bulunmuştur.

73. Konsensüs olmamasına rağmen, aynı cins birlikteliğin yasalarca tanınan bazı türlerini kabul eden devletlerin sayısı artmaktadır. Son zamanlarda Avrupa Parlamentosu tarafından vurgulandığı gibi, “ aynı cins eşlerin toplumun geri kalanıyla aynı saygı, onur ve korumadan [yararlanmasını] sağlamak” için girişimlerde bulunulmalıdır.¹²⁴ Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri de, aynı cins birlikteliklerin yasal olarak tanınmasının gerekli olduğunu, finansal ve mülkiyet hakkına ait tüm yardımlar bakımından [bu hakkın] ayrımcı olmayan şekilde temin edilmesi gerektiğini belirtmiştir.¹²⁵

¹²⁴ Avrupa Parlamentosu'nun, Avrupa'da homofobi üzerine 18 Ocak 2006 tarihli ilke kararı).

¹²⁵ İnsan Hakları Komiseri, 2006 yıllık raporu ve Slovenya' üzerine takip raporu, CommDH(2006)8.

Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde durum değerlendirmesi¹²⁶

(Yıllar ilgili mevzuatın yürürlüğe girmesini göstermektedir.)

Aynı cinsten birlikteliklere yasal tanımının olmaması	Aynı cinsten kişilerin beraber yaşamasının belirli ölçüde tanınması; ancak birliktelik ya da evliliğin resmi olarak kaydedilmemesi	Birlikteliğin resmen kaydedilmesi; aynı cinsten ve farklı cinsten hayat arkadaşlarına açık	Birlikteliğin resmen kaydedilmesi; sadece aynı cinsten hayat arkadaşlarına açık	Medeni nikâh; aynı cinsten hayat arkadaşlarına açık
Ermenistan Azerbaycan Bosna ve Hersek Bulgaristan Kıbrıs Estonya Gürcistan Yunanistan İtalya Letonya Lihtenştayn Litvanya Malta Moldova Monako Karadağ Polonya Romanya Rusya Federasyonu San Marino Sırbistan Slovak	Avusturya (1998) Hırvatistan (2003) Portekiz (2001)	<i>Statüsü neredeyse evli çiftlerinkine eşit olanlar:</i> Hollanda (1998) <i>Evli çiftlerden düşük statüye sahip olanlar:</i> Andora (2005) Belçika (2000) Fransa (1999) Lüksemburg (2004) <i>Bekleyen mevzuat:</i> İrlanda	<i>Statüsü neredeyse evli çiftlerinkine eşit olanlar:</i> Danimarka(1989) Finlandiya (2002) Almanya (2001) İzlanda (1996) Birleşik Krallık (2005) İsviçre (2007) <i>Evli çiftlerden düşük statüye sahip olanlar:</i> Çek Cumhuriyeti (2006) Slovenya (2005) Macaristan (2009)	Belçika (2003) Hollanda (2001) İspanya (2005) Norveç(2009) İsveç (2009) (NB: Kanada, Güney Afrika ve bazı ABD eyaletleri de bu tür bir mevzuatı çıkarmıştır.)

¹²⁶ Avrupa Konseyine üye her devletteki durumun detayları için, ILGA-Europe'un internet sitesine bkz.: www.ilga-europe.org. Aynı zamanda, "AB'de Cinsel Yönelim Ayrımcılığı: Ulusal mevzuatlar ve İstihdam Eşitliği Yönergesi", Kees Waaldijk ve Matteo Bonini-Baraldi, Asser Press, Lahey 2006 (bkz. www.emmeijers.nl/experts/)'in yanı sıra, 45 Avrupa ülkesinde eşcinselliğin yasal olarak tanınması sürecindeki başlıca yasal adımlara kronolojik bir bakış, Kees Waaldijk ve "Kayıtlı hale gelen her şey iyi mi? Avrupa'da evlilik dışı kayıtlı birlikteliklerin esasa müteallik hukuk ve devletler özel hukuku açısından boyutları", Ian Curry-Sumner, Antwerp/Oxford: 2005, 11. Kısım'a bkz. Ayrıca, Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı'nın raporuna bkz.

Cumhuriyeti "Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti" Türkiye Ukrayna				
--	--	--	--	--

- 74.** Kayıtlı birliktelikler, evliliğin neredeyse tüm sonuçlarına, ya da sadece o sonuçların sınırlı bir miktarına sahip olabilir (netice itibariyle, Birleşik Krallık'taki gibi "fiili evlilikten" bahsedilebilir).

ii. Uluslararası Boyut¹²⁷

- 75.** Meclis, 2000'de, eşcinsel birlikteliklere ve ailelere, heteroseksüel birliktelikler ve ailelerle aynı temelde muamele edilmesine ve iki uluslu lezbiyen veya gey çiftlere iki uluslu heteroseksüel çiftlerle aynı oturma haklarının tanınmasını sağlamaya yönelik gerekli olan önlemleri almaları için, üye devletleri, sosyal haklar ve göçmenlerin korunması alanındaki politikalarını gözden geçirmeye teşvik etmiştir. Avrupa Parlamentosu, yakın zamanda, 14 Ocak 2009'da, aynı cinsten birlikteliklerle ilgili mevzuat kabul etmiş olan Avrupa Birliği üyesi devletleri, diğer üye devletler tarafından kabul edilen benzer etkilere sahip düzenlemeleri tanımaya çağırmıştır. Aynı zamanda, Avrupa Birliği içinde aynı cins çiftlerin serbest dolaşım hakkının, heteroseksüel çiftlere uygulanabilir olanla eşit şartlar altında uygulanmasını güvence altına almak amacıyla, üye devletler arasında mevcut mevzuatın karşılıklı olarak tanınması için rehber ilkeler önermeleri üzere üye devletlere çağrıda bulunmuştur. Buna ilaveten, eşitlik ilkesinin uygulaması açısından, cinsel yönelim nedeniyle bazı çiftlerin uğradığı ayrımcılığın üstesinden gelmek için, henüz bunu yapmamış olan üye devletleri, gerekli yasama adımlarını atmaya çağırmıştır.

¹²⁷ 19 Kasım 2008 tarihinde Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, personel yönetmeliklerinin 3. maddesi gereğince ayrımcılık yapmamaya ilişkin bir kararı kabul etmiştir. Karar, evlenemeyen, kayıtlı partnerlikleri olan personele, evli meslektaşlarının yararlandığı tüm yardımları sağlamayı amaçlamaktadır.

iii. Maddi haklar/yükümlülükler, velayet hakkı ve yükümlülükleri¹²⁸

76. Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde, belirli maddi hakların verilmesi (emeklilik maaşı, can kaybıyla ilgili yardımlar, kiracılık hakları vb. türden yardımlar), velayet hakkının verilmesinden daha az sorunlu olmaya devam etmektedir. Belçika çarpıcı bir örnektir: aynı cinsten eşler, 2003'ten bu yana medeni nikâh yapabiliyorken, evlat edinme hakları 2006'ya kadar tanınmamıştır.
77. Mahkeme, heteroseksüel ve aynı cinsten çiftlerin eşit olmayan kiracılık haklarına ilişkin *Karner v. Avusturya (2004)* davasında, eğer fiili aynı cinsten çiftler, fiili farklı cinsiyetten çiftlerin yararlanabildiği haklar ve yükümlülüklerin kapsamına alınmayacaksa, "özellikle ciddi nedenlerin" sağlanması gerektiğine karar vermiştir.
78. Hâlihazırda, Mahkeme'nin önündeki iki davada başvuruçular, aynı cinsten çiftlerin, belirli bir hak ya da yardıma hak kazanmak için evlenmek zorunda olmaktan muaf tutulmaları gerektiği argümanını ileri sürmüştürler.¹²⁹
79. Avrupa Konseyi'ne üye bütün devletlerde, aynı cins birlikteliklerin varlığı bir gerçektir. Aile kavramına gelince, bu kavramın Avrupa Konseyi'ne üye çoğu devlette zaman içinde geliştiği vurgulanmalıdır. Çekirdek aile tarafından temsil edilen geleneksel "aile" fikri; karşı cinsten evli bir çift ve çocukları, pek çok Avrupalı ailenin ve çocuklarının tecrübe edilen gerçekliğinden gittikçe uzak hale gelmektedir. Letonya gibi birçok ülkede, geleneksel ailelerin çoğunlukta olmadığı bana söylendi. Birçok tek ebeveynli aile, çocuksuz aile ve çocukların büyükanne veya büyükbabaları tarafından büyütüldüğü durumların yanı sıra (çocuklu ya da çocuksuz) aynı cinsten aileler vardır. Şimdi hem ulusal düzeyde hem Avrupa düzeyinde, alternatif aile biçimlerini tanımak ve özellikle geleneksel evliliğe dayalı aile birimlerinin dışında yetiştirilen çocukların haklarını korumak için artan çabalar vardır.

¹²⁸ Bu kısım, ağırlıklı olarak, 2008 ve 2009'da yapılan toplantılarda ve 15 Mayıs 2009 tarihinde "LGBT aileler" üzerine Strazburg'da yapılan konferans/tartışma vesilesiyle, uzmanlar tarafından sağlanan bilgilere dayanmaktadır.

¹²⁹ *M.W. v. Birleşik Krallık (No. 11313/02; kabul edilemez) ile Schalk ve Kopf v. Avusturya (No. 30141/04).*

- 80.** Üstelik, aynı cins çiftlerin (karşı cinsle önceki ilişkilerinden veya üreme desteği ya da döllenme bağış yoluyla veya evlat edinme yoluyla) fiilen çocuklarının olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Söz konusu aileler fiilen mevcuttur ve bunlar çoğunlukla “LGBT aileler” olarak bilinmektedir. Tekrarlamak gerekirse, bu toplumun (sadece) görmezden gelinemeyecek bir gerçeğidir.
- 81.** Uluslararası ve ulusal hukuk, sıklıkla, bu çocukların, potansiyel olarak yasal güvenliğini tehlikeye atarak, onların aile ilişkilerinin gerçekliğini tanımak konusunda başarısızlığa düşmektedir. Şimdiye kadar Mahkeme’nin, LGBT ailelerde yetiştirilen çocukların haklarıyla ilgili söylediği çok az şey olduğundan, eğer yapılacaksa, LGBT ailelere nasıl yasal tanıma verileceğine ve bu ailelerde yetiştirilen çocukların hangi korumaya sahip olacağına karar vermek geniş ölçüde devletlere bırakılmıştır. Geleneksel olmayan ailelerde yetiştirilen çoğu çocuk, aile bağları bakımından yasal hassasiyeti çeşitli ölçeklerde paylaşıırken, LGBT ailelerdeki çocuklar için, bu tür bir hassasiyet neredeyse değişmez biçimde hayatın bir gerçeğidir: örneğin, ülkelerin çoğunda, hâlâ, bir çocuğun LGBT bir “ortak ebeveyn”le ilişkisini tanıyan ve koruyan bir yasal hüküm bulunmamaktadır.¹³⁰ Sonuç olarak, LGBT ebeveynlerin çocuklarının çoğu, uluslararası insan hakları hukukunun bütün çocuklar için eşit biçimde tanıdığı aile haklarının eşit kullanımından mahrum bırakılmaktadır. LGBT ailelerdeki çocukların mağduru olduğu ayrımcılık ve dezavantaj çeşitli biçimler alabilmektedir. Özellikle, bu çocuklar ebeveynleriyle yaşama hakkından ve aile hayatının bütünlüğüne saygı gösterilmesinden yoksun bırakılabilirler. Yasal tanımının yokluğunda, LGBT ortak ebeveynler, örneğin çocuğun tıbbi tedavisi ve eğitime ilişkin önemli kararlar almaya katılma ihtimalinden yoksun bırakılmaktadırlar; bu LGBT ebeveynlerin çocuğunun aldığı sosyal hizmetlerin kalitesini etkilemektedir. Bu çocukların durumu, biyolojik ebeveynin ölmesi halinde özellikle dramatik olabilmektedir. Bu, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin belirttiği, çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde temel düşüncenin çocuğun yüksek yararı olması gerektiği fikrine açıkça uygun değildir. Bu nedenle, LGBT

¹³⁰ Bu terim, LGBT bir ailede yetişen bir çocuğun biyolojik olmayan ebeveynlerini adlandırmak için kullanılmıştır.

ailelerde doğmuş ya da yetiştirilmiş çocukların durumunun yasal olarak tanınması gereklidir. Birçok vakada, mevzuat sadece bir toplumsal gerçekliği meşrulaştıracaktır. Bu gerçekliği görmezden gelmek, onların varlığının gerçekliğini ortadan kaldırmamaktadır; fakat sadece o çocukların haklarının bütünüyle kullanılmasını önlemektedir.¹³¹

- 82.** Çocukların eşcinsel kişi(ler) tarafından evlat edinilmesi, şüphesiz, en çok şüphe, muhalefet veya açık düşmanlığa yol açan meselelerden biridir. Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde evlat edinmeye ilişkin durum çeşitlilik göstermektedir. Evlat edinmenin mümkün olduğu ülkelerde bile, farklı tür durumlar vardır. Bazı ülkelerde, yasa koyucu akraba olmayan çocukların evlat edinilmesi ile eşin çocuğunun evlat edinilmesi arasına ayırım koymuştur: Almanya ve Norveç aynı cinsten bir kişinin kayıtlı hayat arkadaşının çocuğunu evlat edinmesine izin verirken, Hollanda, İspanya, İsveç, Birleşik Krallık, Belçika, İzlanda ve artık Danimarka (17 Mart 2009'da kabul edilen kanun) aynı cinsten partnerlerin, akraba olmayan çocukları müşterek evlat edinmesini sağlamaktadır.
- 83.** Yine de, eşcinsel olsun olmasın, evli olmayan bir kişinin bireysel olarak evlat edinmesi daha yaygın biçimde mümkündür, ancak bu hak sıklıkla sadece kâğıt üzerinde var olur. Pratikte, yetkililer, evlat edinilen çocuğun uyum içinde gelişimine olanak sağlayacak bir baba/anne rol modelin olmaması gerekçesiyle, kendi eşcinselliklerini açıkça söyleyen insanlara çoğu zaman evlat edinme için izin vermeyi reddetmektedirler. Yakın dönemde, mahkeme, Fransız makamlarının bir eşcinsel kadına onay vermeyi reddetmesi ile bağlantılı olarak, bu konu üzerine bir hüküm vermiştir.¹³² Bu kadın, evlat edinme izninin cinsel yöneliminden dolayı reddedildiğini ve eşcinselliği nedeniyle ayrımcılığa uğradığını iddia etmiştir. Mahkeme, Fransız makamlarının kararının Sözleşme'yi (ayrımcılık yasası ile özel hayata ve aile hayatına saygı gösterilmesi hakkının ihlali) ihlal ettiği sonucuna varmıştır.

¹³¹ Detaylar için, bkz. "Lezbiyen, gey, bi-seksüel veya trans ailelerde yetiştirilen çocukların hakları: bir Avrupa perspektifi" – ILGA-Europe, Kasım 2008. Aynı zamanda bkz. "Çeşitli evlilik veya evlilik dışı partnerlik ve beraber yaşama biçimlerinde yetiştirilmiş olan çocukların hakları ve hukuki statüleri üzerine çalışma", Avrupa Konseyi (hükümetlerarası) Aile Hukuku Uzmanlar Komitesi, CJ-FA(2008)5.

¹³² Büyük Daire kararı *E.B. v. Fransa*, 22 Ocak 2008.

- 84.** Velayet hakkı vermenin, eşcinselliği daha kabul edilebilir hatta daha çekici yapabileceği ve LGBT ailelerde yetiştirilen çocukların eşcinsel olacağı sıklıkla tartışılmaktadır. Komite'nin 2008 ve 2009'da yapılan oturumlarında, uzmanlar, aynı cins çiftler tarafından yetiştirilen, aynı zamanda kendileri de eşcinsel olmuş çocukların oranının, heteroseksüel çiftler tarafından yetiştirilen çocukların oranından daha yüksek ya da daha düşük olmadığını vurgulamıştır.¹³³ Diğer yandan, eşcinsel ebeveynler tarafından yetiştirilen çocuklar genellikle daha hoşgörülü olmaktadır.
- 85.** Ayrıca, İtalyan ve İspanyol örneklerinin [de] gösterdiği gibi, aynı cinsten birlikteliklerin yasal olarak tanınması ile bir ülkenin doğum oranı arasında, bazen öne sürüldüğü gibi bir neden sonuç ilişkisi yoktur. Önyargılarla ilgili tabloda yukarıda belirtildiği gibi, onlara yönelik en fazla baskıyı uygulamış çoğu ülke en ciddi demografik sorunlara sahipken, Avrupa'da demografik sorunların üstesinden gelmede en başarılı olmuş bazı ülkeler - Kuzey devletleri - lezbiyen, gey ve biseksüel kişilerin haklarını desteklemede başı çekmişlerdir.
- 86.** Ziyaretlerim sırasında, bazen, aynı cinsten birlikteliklerin yasal olarak tanınması ve/veya velayet hakkı verilmesinin "geleneksel ailelere" (yani, çocukları olan evli heteroseksüel çiftler) bir tehdit olduğu argümanı ile karşı karşıya kalmaktayım. Ancak her iki aile türünün aynı toplum veya ülkede var olmasını ve gelişmesini engelleyecek hiçbir husus bulunmamaktadır. Çoğu Avrupa ülkesinde, "geleneksel aile" (yani, çocukları olan evli heteroseksüel çiftler), heteroseksüellerin artan bir oranının evlenmemeyi seçmesi, artan boşanma olayları ve daha fazla evli heteroseksüelin çocuk sahibi olmamayı tercih etmesi nedeniyle azalmaktadır.
- 87.** 2004'te Meclis, mümkün ve uygun olduğu yerlerde, Bakanlar Komitesi'nin, aile kavramının geniş bir yorumunun uygulanmasını ve özellikle bu tanıma; doğal aile

¹³³ Amerikan Psikoloji Derneği'ne ait kapsamlı bir araştırma, lezbiyen veya gey ebeveynler tarafından yetiştirilen çocukların, kendi cinsiyet kimlikleri veya cinsel yönelimleri bakımından hiçbir olumsuz sonucu tecrübe etmediğini bulmuştur. Hem akranlarıyla ilişkileri hem de yetişkinlerle ilişkileri bakımından bu çocukların toplumsal ilişkileriyle ilgili araştırmalar, tipik gelişim kalıplarıyla uyumlu olmuştur: bkz. "Lezbiyen ve gey ebeveynler ve çocukları: araştırma bulgularının özeti" - Amerikan Psikoloji Derneği- 2005- www.apa.org/pi/lgbc/publications/lgparenting.pdf. 'de mevcuttur.

üyelerini, aynı cins partnerler dâhil olmak üzere evli olmayan partnerleri, evlilik dışında doğmuş çocukları, ortak velayet altında olan çocukları, bakmakla yükümlü olunan yetişkin çocukları ve bakmakla yükümlü olunan ebeveynleri de dâhil etmesini tavsiye etmiştir.¹³⁴ Aynı zamanda, hâlihazırda yukarıda belirtildiği gibi, 2008 Temmuz'da Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığı engellemek için olası önlemleri saptamak amacıyla, evlilik, evlilik dışı birliktelikler ve beraber yaşamının çeşitli biçimleri konusu üzerine çalışma başlatmıştır.

- 88.** Bir raportör olarak, çocukların sevgi dolu bir çevrede yetiştirilmesinin gerekli olduğunu düşünüyorum ki bu kesinlikle “geleneksel” aileler kadar “geleneksel olmayan” aileler tarafından da temin edilebilir. Buna ek olarak, LGBT ailelerdeki çocukların aile haklarına bütünüyle saygı gösterilmelidir. Sonuç olarak, LGBT ailelerdeki çocukların aile haklarına bütünüyle saygı gösterilmesini sağlamak için, gerekli yasal çerçevenin oluşturulması gerekmektedir. Bu, benim açımdan, mutlaka, her bir partnerin diğer kişinin çocuklarını evlat edinme hakkı olmasa da, en azından, karşı cinsle yapılan evliliklerle eşitlik temelinde, her bir partnerin çocukları için ortak ebeveynsel sorumluluk sağlayarak, aynı cinsten birlikteliklerin yasal olarak tanınmasını gerektirmektedir.

VI. Tarihsel perspektif ve insan hakları ile bağdaşan yaklaşım için yol gösterici olabilecek faktörler

- 89.** Delil toplama gezilerim esnasında ve Yasal İşler ve İnsan Hakları Komitesi tarafından gerçekleştirilen oturumlar esnasında, uzmanlar; tutumlarda, yasalarda ve tedbirlerde ayrımcılığı engelleyebilecek veya [onunla] mücadele edebilecek değişimleri teşvik etmek için anahtar önemde bir takım faktörler olduğunu vurguladılar. Bu uzmanlardan bazıları, belli bir toplumdaki mevcut önyargıların ve ayrımcılığın evrimini betimlemek üzere konuya tarihsel bir perspektiften bakma gereğini ısrarla vurguladı.

¹³⁴ İnsan hareketliliği ve aile birleşimi hakkı üzerine 1686 (2004) sayılı Tavsiye Kararı.

i. Birtakım tarihsel perspektifler

- 90.** 2008’de yapılan oturum sırasında vurgulandığı gibi, kızıl saçlı insanların ve solak insanların, şimdi “tuhaf” olarak görünen nedenlerle damgalandığı, ayrımcılığa uğradığı (yakın zamanda) bir dönem vardı. Yine kısa süre önce, çeşitli ülkelerde, evlilik dışında doğmuş çocuklar, ebeveynleri boşanmış çocuklar veya tek bir ebeveyn tarafından yetiştirilen çocuklar damgalanmaktaydı; aynı şimdi “LGBT ailelerde” yetiştirilen çocuklar için olduğu gibi.
- 91.** Avrupa Parlamento’sunun homofobiye “eşcinsellik ile lezbiyen, gey, biseksüel ve trans (LGBT) kişilere karşı önyargıya dayalı; ve ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve cinsiyetçiliğe benzer irrasyonel korku ve hoşnutsuzluk” olarak tanımladığını belirtmeye değer.¹³⁵
- 92.** İlginçtir ki, 2006-07’de Letonya’da yürütülen geniş çaplı bir nefret söylemi izleme programı çerçevesinde, kamusal figürlerin homofobik açıklamaları, Naziler'in Yahudiler'e yönelik açıklamalarıyla karşılaştırılmıştır. Bu izleme raporunun yayınlanması, söylendiğine göre, bazı gelişmelere yol açmıştır.
- 93.** Avrupa Konseyi Genel Sekreteri’nin Mayıs 2009’da vurguladığı gibi: “Herkes eşcinsellerin Naziler tarafından tutuklandığını ve toplama kamplarına gönderildiğini bilir, ancak kamplardan çıkarıldıktan sonra çoğu eşcinselin hapis sürelerini tamamlamaya zorlandıkları daha az bilinir. Bu şok edici olabilir, fakat o dönemlerde Avrupa’da eşcinsellere yönelik kökleşmiş ayrımcılıkla uyumluydu... Dünya Sağlık Örgütü 1990’a kadar eşcinselliği akıl hastalıkları listesinden çıkarmadı ve birkaç yıl öncesine kadar, çeşitli ülkelerde eşcinsellik hâlâ ceza gerektiren bir suçtu.”

ii. Mevzuat ve tutumlarda değişimi teşvik eden faktörler

- 94.** Öyle görünüyor ki, tutumların ve mevzuatın gelişiminde, çeşitli faktörler – bazen onların bir birleşimi - temel bir rol oynayabilir. Yine de, insan haklarına ve ayrımcılık yasağı ilkelerine bağlılık kesinlikle en belirleyici faktördür.

¹³⁵ Avrupa Parlamentosu’nun Avrupa’da homofobi üzerine [ilke] kararı, 18 Ocak 2006.

a. Kapsanan konuların bilgisi; insan hakları ile eşit muamele ve ayrımcılık yasağı ilkelerine bağlılık:

- HDÖ'lerin rolü ve LGBT topluluğun gelişim düzeyi;
- LGBT kişilerin kendilerini örgütleme ve anaakım partiler ile örgütlere lobi yapma kapasitesi;
- Uygun enformasyon ve medyanın rolü;
- LGBT kişilerin insan hakları durumunun izlenmesi;
- Açık bir toplumsal ve siyasal iklim ile özellikle eşitlik arayışı;
- Bireylerin rolü (özellikle siyasi makamlar tarafından sağlanan destek);
- Özellikle politikacılar arasında, bu konuları anlama düzeyi ve bunların nesnel olgusal bilgisi;
- Bir siyasal partinin ya da koalisyonun bağlılığı ve değişim iradesi;
- Mevzuatın toplumsal gerçekliği tanınması gerektiğine ilişkin idrak;
- İlgili insan hakları konularına ilişkin anlayış ve bütün insanların onurunu, hoşgörüyü ve saygıyı desteklemek için kararlı bir bağlılık;
- LGBT kişilere yönelik ayrımcılığa karşı kararlı bir muhalefet ve LGBT kişileri hedefleyen insan hakları ihlalleri için cezasızlığın yok edilmesi;
- En geniş anlamda eğitim;
- Yetkileri/ uygulamaları, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığı kapsayan eşitlik organları ve ulusal insan hakları kurumları (kamu denetçileri)

b. Bazı durumlarda etkileşen çeşitli faktörler

- Kiliselerin rolü, onların bu konulara “müdahalecilik” düzeyi ve etkileri;
- Ademi merkezîyetçilik, yerel makamların rolü ve kamuoyunun desteği;
- Çeşitliliği ve onun “geleneksel” doğasını anlamak;
- Yurttaşların katılımı ve müşterek karar verme hakları;

c. Uluslararası Boyut

- Uluslararası örgütlerin standartları ve değerleri, özellikle de insan haklarının ve temel özgürlüklerin evrensel olduğunu önemle vurgulayan Birleşmiş Milletler’in, Avrupa Konseyi’nin ve Avrupa Birliği’nin ilkeleri;
- Uluslararası yargı organlarının içtihadı;
- İlgili konuların uluslararası doğasının kabulü (özellikle, aynı cins birlikteliklerin bir ülkeden diğerine tanınması)

iii. Somut örnekler

- Kıbrıs’ta, Mahkeme’nin kararını takiben eşcinsellik suç olmaktan çıkarılmıştır.
- Güçlü bir Katolik kültürel miras olmasına rağmen, İspanya medeni nikâhı aynı cinsten evliliklere açmıştır. Söylenildiğine göre, mevzuat ve tutumlardaki değişikliğe olanak sağlayan temel faktörler şunlardır:
 - Bir siyasal partinin bağlılığı;
 - LGBT topluluğunun dâhil olması;
 - Franco rejimi sırasında bazı dini yetkililerin konumları nedeniyle, birtakım kişilerin Katolik Kilisesi’yle¹³⁶ arasına mesafe koymuş olması gerçeği;
- Toplumun bir hayli muhafazakâr olduğu İsviçre’de, aynı cinsten birlikteliklerin yasal olarak tanınmasına yönelik mevzuat değişikliği kantonlardan, toplumsal girişimlerden ve referandumlardan kaynaklanmıştır.
- İngiltere’de, söylenildiğine göre (yukarıda belirtildiği gibi), mevzuat ve tutumlardaki değişime olanak sağlayan temel faktörler şunlardır:
 - LGBT topluluğunun gelişim düzeyi;
 - Bir siyasal parti ya da koalisyonun bağlılığı;
 - İnanç temelli kurumların rolü.

¹³⁶ Polonya’da, muhataplarım, bu bakımdan İspanya ve Polonya arasındaki farkı vurguladı. Polonya’daki Katolik Kilisesi’nin, hâlâ, totalitarizmin üstesinden gelmedeki rolüne bağlı olan yüksek güvenilirliği nedeniyle, ulusal kimliğin güçlü bir unsuru olarak kavrandığının ve sonuç olarak nüfusun çoğunluğu tarafından bir hayli değer gördüğünün altını çizdiler.

iv. Diyalogun önemi

- 95.** Mart 2009’da Berlin’de Hukuk İşleri ve İnsan Hakları Komitesi tarafından düzenlenen oturum vesilesiyle, din ve eşcinsellik konusu, özellikle de dini kurumlarla diyalog için herhangi bir alan olup olmadığı meselesi gündeme getirilmiştir. Üyelerin isteği üzere, kısaca bu konuyu ele alacağım.
- 96.** Dini kurumların LGBT kişiler ve onların haklarına yönelik tutumları bir hayli çeşitlilik göstermektedir. FRA’nın homofobi, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık (toplumsal durum) üstüne raporuna göre, Avrupa Birliği’ne üye devletler açısından durum şöyledir:
- Avrupa Birliği’ne üye devletlerin çoğunda, muhafazakâr dini kurumlar, genellikle LGBT olmanın dini doktrinin aleyhine işlediğini ve teşvik edilmektense karşı çıkılması gerektiğini öne sürerek, aktif bir biçimde LGBT kişilerin aleyhinde konuşmaktadırlar. LGBT kişileri daha iyi koruyan mevzuata karşı lobi ve LGBT etkinliklerine karşı kampanya yapabilirler;
 - Aynı zamanda, LGBT kişilerle temasa geçmiş olan dini kurumlar ve örgütlerden örnekler [de] bulunmaktadır. Bazı kiliseler veya kiliselerin bir kısmı LGBT kişileri, kendi topluluklarının bir parçası olarak hoş karşılamış ve dini inançlara dayalı hoşgörüsüzlüğü dağıtmaya çalışmıştır. Örneğin, Hollanda’da 1995 itibarıyla Hollanda Reform Kilisesi Meclisi, çoktan, kilisenin üyelerinin, cinsel yönelimleri veya yaşam biçimlerine bakılmaksızın eşit haklara sahip olduğuna dair bir beyanatta bulunmuştur. Söylendiğine göre, Finlandiya’da, 1999’dan bu yana, Helsinki’deki Kallio cemaati, “gökkuşağı kişileri” kucakladı ve çeşitli yerlerdeki Onur Haftası etkinlikleriyle bağlantılı olarak “gökkuşağı ayinleri” düzenledi. İsveç’te, Lutheran Kilisesi 2008 Onur Etkinlikleri’ne katıldı.
- 97.** Bazı kiliseler aynı cins kutsamalara izin verdi. Danimarka’da, Lutheran Kilisesi halihazırda 1997’de aynı cins birliktelikler için kutsama hizmetlerini kabul etmişti. Birleşik Krallık’taki

Anglikan Kilisesi'nde, aynı cins kutsama ile lezbiyen ve gey rahiplerin atanması meseleleri çekişmelere ve tartışmalara neden olmuştur.¹³⁷

- 98.** Bütün organlar (yetkililer, ulusal insan hakları kurumları, eşitlik organları, LGBT kişilerin hakları konusunda çalışan insan hakları savunucuları ve dini kurumlar) arasındaki karşılıklı saygıya dayalı diyalogun, karşılıklı anlayışı ve LGBT kişilerin insan haklarının korunmasını ilerletmek amacıyla teşvik edilmesi gerektiğini düşünüyorum.

VII. Sonuç

- 99.** Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğiyle ilgili bilgisizlik ve anlayışsızlık, Avrupa Konseyi'ne üye devletlerin çoğunda üzerine gidilmesi gereken bir sorundur; çünkü geniş çaplı insan hakları ihlalleriyle sonuçlanmaktadır.
- 100.** Homofobinin ve transfobinin yok edilmesi, tutarlı bir insan hakları yaklaşımının uygulanması ve çok çeşitli girişimlerde bulunulması için üye devletlerde siyasi irade gerektirmektedir. Bu değişiklikleri yapmak için, en geniş anlamda eğitim çok önemlidir. Parlamenterler, Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde mevzuatta, uygulamada ve politikadaki değişiklikleri başlatmak ve desteklemek konusunda özel sorumluluğa sahiptir. Avrupa Konseyi'nin de, bütün üye devletlerde herkesin onur ve saygı içinde yaşayabilmesi için, saygı gösterme ve ayrımcılık yasağına ilişkin net mesajı destekleme yükümlülüğü bulunmaktadır.
- 101.** Trans kişilerin karşı karşıya geldiği kendine özgü ayrımcılığın ve “büyük kişisel bedelle seçtikleri cinsel kimlik doğrultusunda onur ve değer içinde yaşama”¹³⁸ yeteneklerinin önündeki engellerin üzerine eğilmek için özel önlemler gereklidir.

¹³⁷ Daha fazla detay için, bkz. “Burada cennet olduğunu hayal edin!? Avrupa kiliselerinde lezbiyen ve geylerin durumu”, Randi O. Solberg (ed.), Haziran 2005. Aynı zamanda bkz. “Sesimizin duyulmasına izin verin! Avrupa'daki Hristiyan lezbiyenler hikayelerini anlatıyor”, Almanya'da basılmıştır, 2004.

¹³⁸ Mahkeme'nin kararı, *Christine Goodwin v. Birleşik Krallık* [Büyük Daire], No. 28957/95, paragraf 91.

- 102.** Karşılıklı anlayışı geliştirmek, önyargılı tutumlarla mücadele etmek ve LGBT kişilere ilişkin konularda kamusal tartışmalara ve reformlara olanak sağlamak için, bütün organlar arasında karşılıklı saygıya dayalı diyalog şarttır.

**Parlamenteerler Meclisi’nin 1635 (2003) sayılı Tavsiye Kararı -
Sporda lezbiyenler ve geyleer**

*(25 Kasım 2003 tarihinde Meclis adına geçici vekâlet eden
Daimi Komisyon tarafından kabul edilmiştir.)*

1. Parlamenteerler Meclisi, sporda ve bilhassa Olimpik Oyunlar'da kadınlara yönelik ayrımcılık üstüne 1092 (1996) sayılı Tavsiye Kararı’nda, kendisinin sporda ayrımcılığa karşı olduğunu bildirmiştir.
2. [Meclis], “ırk, din, politika, cinsiyet veya bunların dışında nedenlerle bir ülkeye veya bir kişiye ilişkin herhangi bir tür ayrımcılığın Olimpik Hareket'e aidiyetle bağdaşmadığı” belirten Olimpik Antlaşma’yı hatırlatır.
3. Cinsel yönelime dayalı ayrımcılık Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne ve genel ayrımcılık yasağı ile ilgili olan 12 no.lu Protokol’ün 1. maddesine aykırıdır ve Avrupa Konseyi’ne üye devletlerde kabul edilemez.
4. Spor toplumsal bütünleşmede kilit bir unsurdur ve Avrupa Spor Şartı sporda katılımın herkese açık olması gerektiğini belirtmektedir.
5. Geyleer ve lezbiyenler, hem düzenli spor örgütlerinde hem okulda spor etkinliklerine katılım konusunda dezavantajlı olduklarından şikâyet etmektedirler.
6. Meclis, hem katılımcılar arasında hem de seyircilerin onlarla ilişkilerinde, sporda homofobiyle mücadele edilmesi gerektiğine, ırkçılık ve diğer ayrımcılık türleriyle aynı nedenlerle inanmaktadır.

7. Bu nedenle, meclis üye devletlere [şunları yapmaları için] çağrıda bulunmaktadır:
- i. Sporda homofobiye karşı aktif kampanyalar başlatmak ve sporda yabancı düşmanlığına karşı mevcut kampanyaları homofobiye içerek biçimde genişletmek;
 - ii. Geylere ve lezbiyenlere yöneltilmiş homofobik ve taciz edici söylemleri, cinsel yönelim temelli ayrımcılık ve taciz suçlaması için nedenler olarak saymak;
 - iii. Spor etkinliklerinde veya bunların civarında homofobik tezahürat yapmayı, ırkçı tezahürat için hâlihazırda olduğu gibi bir suç haline getirmek;
 - iv. Kendi spor kampanyalarına ve diğer tüm gerekli güven oluşturucu adımlara gey ve lezbiyen topluluğundan sivil toplum örgütlerini dahil etmek;
8. Aynı zamanda Meclis, Avrupalı spor örgütlerine [şunları yapmaları için] çağrıda bulunmaktadır:
- i. Homofobik tezahüratı ve diğer homofobik tacizleri, halihazırda yabancı düşmanı ve ırkçı tezahürat ve diğer tacizler için olduğu gibi, kendi tüzüklerinde bir suç haline getirmek;
 - ii. UEFA'dan, homofobiye karşı eylemi içerecek biçimde, Profesyonel Futbol Kulüpleri için On Nokta Planı'nı uyarlamasını istemek;
 - iii. Irkçılık, yabancı düşmanlığı, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve homofobi dahil tüm ayrımcılıklara karşı mücadelede profesyonel spor kulüplerine yardım etmek için uygulanabilir rehber ilkeleri kabul etmek ya da uyarlamak; sporda homofobiye karşı aktif kampanyalar başlatmak ve sporda yabancı düşmanlığına karşı mevcut kampanyaları homofobiye içerecek biçimde genişletmek;
9. Meclis, medyanın, kadın ve erkek atletlerin güç ve yeterliliklerini, cinsel yönelimleri ne olursa olsun, adil ve doğru biçimde göstermesini, spor olaylarına yer verirken cinsiyetçi dil ile toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp yargıları kullanmaktan kaçınmasını ve spor yorumcuları için davranış kurallarını ayrıntılı bir şekilde hazırlamasını teşvik etmektedir.

10. Son olarak, Meclis, Bakanlar Komitesi'ne [şunları] tavsiye etmektedir:

- i. Avrupa Spor Şartı'nın 4. maddesinde listelenen temelleri cinsel yönelim temelli ayrımcılığı içerecek biçimde genişletmek;
- ii. 2004'teki Avrupa Spor Bakanları'nın 10. Konferansı'nın hazırlığında sporda ve eğitimde homofobi ve ayrımcılık konularını ele almak;
- iii. Sporda Hoşgörü ve Fair Play için Ulusal Elçiler'den, bu unsuru kendi görevlerine dâhil etmelerini istemek;
- iv. Sportif Karşılaşmalarda ve Özellikle Futbol Maçlarında Seyircilerin Şiddet Gösterileri ve Taşkınlıklarına Dair Avrupa Sözleşmesi'ne homofobi konusunu dahil etmeyi düşünmek.

Bakanlar Komitesi'nin 1635 (2003) sayılı Tavsiye Kararı'na Yanıtı -

Sporda lezbiyenler ve geyler

*(17 Kasım 2004 tarihinde Bakan Vekilleri'nin 904. toplantısında
Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir.)*

1. Bakanlar Komitesi, Parlamenterler Meclisi'nin sporda lezbiyenler ve geyler üstüne 1635 (2003) sayılı Tavsiye Kararı'nı değerlendirmiştir; Meclis'in cinsel yönelim temelli ayrımcılık sorununa ilgi göstermesini ve [onunla] uğraşmasını memnuniyetle karşılamaktadır. Tavsiye Kararı üye devletlerin hükümetlerine yollanmıştır. Sporun Gelişimi için Yürütme Komitesi'ne (CDDS) de gönderilmiştir.
2. Bakanlar Komitesi, Meclis'in sporda homofobiyle, ırkçılık ve diğer ayrımcılık türleriyle aynı biçimde mücadele edilmesi gerektiğiyle ilgili görüşünü paylaşmaktadır. Sporda homofobi konusunun hem spor politika belirleyicileri hem de spor örgütleri için sporda hoşgörüü teşvik etmek ve ayrımcılık yapmamayı sağlama açısından (R (92) 13 sayılı revize edilmiş Tavsiye Kararı'na ve Avrupa Spor Şartı'nın 4.1. maddesine bakınız) bir endişe konusu olduğunu kabul etmektedir. Şart, spor olanaklarına veya spor

etkinliklerine erişimin ayrımcılık yapılmaksızın herkese açık olması gerektiğini belirtmektedir.

3. Bakanlar Komitesi, toplumsal uyuşmanın geliştirilmesinde sporun rolü üstüne R (99) 9 sayılı Tavsiye Kararı'nda düzenlendiği gibi, Meclis'in, sporun toplumsal uyuşmada kilit bir unsur olduğu, görüşünü paylaşmaktadır. Bakanlar Komitesi, bu alanda daha fazla eylem için temel platformun ulusal düzey olduğunu düşünmektedir.
4. Bakanlar Komitesi, Meclis'in Avrupa Spor Şartı'nın 4. maddesinin (paragraf 10.i) olası değişikliğine ilişkin görüşüne dair, Avrupa Spor Şartı'nı değiştirmenin gerekli olduğunu düşünmemektedir; çünkü tavsiye kararında ortaya atılan tüm noktalar revize edilmiş şartta kapsamıştır.¹³⁹
5. Meclis'in, Spordan Sorumlu Avrupa Bakanları'nın 10. Konferansı'nın (Budapeşte 14-15 Ekim 2004) hazırlığında homofobi ve ayrımcılık konularını ele almakla ilgili önerisi bakımından, bu konferansın ana konusu "sporda iyi yönetimdir". Bu konuyla ilgili olarak Konferans'ın vardığı sonuçlar, bu mesele için de geçerlidir.
6. Bakanlar Komitesi, Sporda Hoşgörü ve Fair Play için Ulusal Elçiler'den (paragraf 10.iii) bu unsuru kendi görevlerine dâhil etmelerini istemekle ilgili öneriye gelince, CDSS tarafından oluşturulan ve şu an Seyircilerin Şiddet Gösterilerine Dair Sözleşme'nin Daimi Komitesi altında olan bu ağın, Avrupa Gey ve Lezbiyen Spor Federasyonu'nun da gözlemci olarak davet edildiği, Sporda Hoşgörü ve Fair Play konusunda bir dizi yuvarlak masa toplantısı organize ettiğini belirtmektedir. Bu nedenle, Sporda Hoşgörü ve Fair Play için Ulusal Elçiler ağı, hoşgörüyü desteklemek için halihazırdaki etkinliklerinin, homofobiye karşı mücadeleyi içerdiğini düşünmektedir. Bakanlar Komitesi, bunun ulusal elçilerin görevi dâhilinde bu amaca yönelik atılmış ilk adım olduğunu belirtmektedir.
7. Tavsiye Kararı'nın 10.iv paragrafına gelince, Seyircilerin Şiddet Gösterilerine Dair Sözleşme'nin Daimi Komitesi'nin dikkatine 10 ve 11 Haziran 2004'te Porto'daki

¹³⁹ 16 Mayıs 2001 tarihinde Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen, revize edilmiş SR (92) 13 sayılı Tavsiye Kararı'na bkz.

24.toplantısında sunulmuştur. Komite de; yaş, toplumsal cinsiyet, ırk, din, engellilik veya cinsel yönelime bakılmaksızın tüm seyircilerin, güvenlik ve konfor içinde, ayrımcılık yapılmaksızın spor etkinliklerine katılabilmelerini gerektiğini onaylamıştır. Ayrımcılık yasağına ilişkin aynı ilkeler, cinsel yönelim dâhil tüm biçimleriyle, oyuncular için de geçerlidir. Tavsiye Kararı'nın 10.iv paragrafındaki önerilere gelince, Daimi Komite bu konunun ayrımcılıkla mücadeleyle ilgili programına; örneğin spor, hoşgörü ve fair play ile ilgili çalışmalarına dâhil edilmesi kanaatindedir.

Parlamenteerler Meclisi'nin 1474 (2000) sayılı Tavsiye Kararı - Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde geylerin ve lezbiyenlerin durumu

(26 Eylül 2000 tarihinde Meclis tarafından kabul edilmiştir.)

1. Meclis, yaklaşık 20 yıl önce, eşcinsellere yönelik ayrımcılıkla ilgili 924 (1981) sayılı Tavsiye Kararı'nda, Avrupa Konseyi'ne üye belirli devletlerde eşcinsellerin muzdarip olduğu çeşitli ayrımcılık türlerini kınamıştır.
2. Günümüzde, eşcinseller hâlâ, örneğin, okulda ya da sokakta, her zamankinden çok daha fazla ayrımcılık veya şiddete maruz kalmaktadırlar. Sanki bir kere kabul edildiğinde eşcinselliğin yayılma tehlikesi varmış gibi, toplumun kalanı için bir tehdit olarak görülmektedirler. Aslında, bir ülkede eşcinselliğe ilişkin çok az kanıt varsa, bu, yalnızca, eşcinsellere baskı yapıldığının açık bir göstergesidir.
3. Bu türden bir homofobi, bazen, belirli politikacılar veya dini liderler tarafından yayılmaktadır. Onlar; ayrımcı yasaların sürüp giden mevcudiyetini ve hepsinden öte saldırgan veya onur kırıcı tutumları haklı göstermek için homofobiyi kullanırlar.
4. Meclis, yeni üye devletler için katılım prosedürleri altında, üyelik için bir ön koşul olarak, rıza gösteren yetişkinler arasındaki eşcinsel fiillerin artık bir suç olarak sınıflandırılmayacağını güvence altına almaktadır.

5. Meclis, eşcinselliğin Avrupa Konseyi'ne üye bazı devletlerde hâlâ bir suç olduğunu; ve reşit olma yaşı açısından, eşcinseller ve heteroseksüeller arasında ayrımcılığın pek çoğunda var olduğunu belirtmektedir.
6. Meclis, henüz 1981 yılında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin, *Dudgeon v. Birleşik Krallık* kararında, rıza gösteren erkek yetişkinler arasında cinsel ilişkinin yasaklanmasının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8. maddesini ihlal ettiğine karar vermesini; ve [Mahkeme'nin] daha yakın zamanda, 1999'da, *Lustig-Prean ve Beckett v. Birleşik Krallık* ve *Smith ve Grady v. Birleşik Krallık* kararlarında cinsel mahiyete sahip tüm ayrımcılıklara karşı muhalefetini ifade etmesini memnuniyetle karşılamıştır.
7. Meclis, en tiksindirici ayrımcılık türlerinden biri olduğunu düşünerek, cinsel yönelimi yasaklanan ayrımcılık temelleri arasına dahil etmesi için Bakanlar Komitesi'ne tavsiyede bulunduğu, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 12 no.lu Protokolü'nün taslağı hakkındaki 126 (2000) no.lu görüşüne atıfta bulunmaktadır.
8. İstihdamla ilgili yasalar açık şekilde eşcinsellere ilişkin sınırlamalar öngörmezken, pratikte eşcinseller istihdamdan bazen dışlanmaktadır ve onların silahlı kuvvetlere erişimi üzerinde haksız sınırlandırmalar vardır.
9. Bununla birlikte, Meclis, bazı ülkelerin sadece tüm ayrımcılık biçimlerini ortadan kaldırmadıklarını, aynı zamanda da eşcinsel birliktelikleri tanıyan yasalar kabul ettiklerini veya cinsel yönelim temelinde zulüm riski olduğunda eşcinselliği sığınma vermek için bir neden olarak kabul ettiklerini belirtmekten memnuniyet duymaktadır.
10. Buna karşın, bu hakların kabul edilmesinin hâlihazırda, insanlara ait, değiştirilmesi gereken tutumlar tarafından engellendiğinin farkındadır.
11. Bu nedenle, Meclis Bakanlar Komitesi'ne [şunları] tavsiye etmektedir:
 - i. Meclis'in 126 (2000) no.lu Görüşü'nde talep edildiği gibi, cinsel yönelimi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi tarafından yasaklanan ayrımcılık temellerine eklemek;

- ii. Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu'nun (ECRI) görev tanımını cinsel yönelime dayanan homofobiye kapsayacak şekilde genişletmek ve Avrupa İnsan Hakları Komiseri kadrosuna cinsel yönelim temelli ayrımcılık sorunları için özel sorumluluğa sahip bir kişiyi eklemek;
- iii. Üye devletlerden [şunları] istemektedir:
- a. ulusal mevzuatlarında yasaklanmış ayrımcılık temelleri arasına cinsel yönelimi dahil etmek;
 - b. rıza gösteren yetişkinler arasındaki eşcinsel ilişkileri kovuşturmayla tabi kılan tüm yasal hükümleri kaldırmak;
 - c. rıza gösteren eşcinsel yetişkinler arasında cinsel ilişki nedeniyle hapsedilmiş kimseleri derhal salıvermek;
 - d. eşcinsel ve heteroseksüel ilişkiler için aynı asgari reşit olma yaşını uygulamak;
 - e. özellikle okullarda, tıp mesleğinde, silahlı kuvvetlerde, polis, yargı ve Baro'da olduğu kadar sporda da homofobik tutumlarla mücadele etmek için temel ile ileri eğitimler ve kurslar yoluyla olumlu önlemler almak;
 - f. mümkün olduğunca çok üye devlette, eşzamanlı olarak çok büyük bir kamu bilgilendirme kampanyası başlatmak amacıyla, çabaları koordine etmek;
 - g. eşcinsellere yönelik ayrımcılık yapan kimselere karşı disiplin cezası işlemi yapmak;
 - h. İstihdam açısından eşcinsellere eşit muamele yapılmasını sağlamak;
 - i. kayıtlı birliktelikler için hükümler koyan bir mevzuat kabul etmek;
 - j. sığınma vermek için eşcinsellere yönelik zulmü bir neden olarak kabul etmek;
 - k. cinsel yönelim nedeniyle ayrımcılığı, temel hakları korumaya ve arabuluculuğa dair mevcut yapılara dahil etmek ve [konu] üzerine uzman saptamak.

**Bakanlar Komitesi’nin 1474 (2000) sayılı Tavsiye Kararı’na yanıtı -
Avrupa Konseyi’ne üye devletlerde geylerin ve lezbiyenlerin durumu**

(19 Eylül 2001 tarihinde Bakan Vekillerinin 765. toplantısında

Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir.)

1. Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi’ne üye devletlerde geylerin ve lezbiyenlerin durumuyla ilgili 1474 (2000) sayılı Tavsiye Kararı’nı dikkatlice incelemiştir. Eşcinsellere yönelik ayrımcılık ve şiddetin hâlâ vuku bulduğu hususunda Parlamenterler Meclisi’ne esefle katılmaktadır. Üye devletlerde, eşcinsellere yönelik çirkin ve hoşgörüsüz tutumların sürmesi gibi, kanun kapsamında ve uygulamada eşcinsellere yapılan farklı muameleler [de] hâlâ mevcuttur.
2. Komite, tavsiye kararına yanıt için hazırlanırken, Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu’nun (ECRI) görüşünü talep etmiştir. ECRI - Bakanlar Komitesi’nin genel olarak katıldığı - görüşünü Mart 2001’de 24. toplantısında kabul etmiştir (bu yanıtın ekine bakınız). [ECRI] Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri’ne ilişkin öneri açısından kendisine danışıldığında, cinsel yönelim temelli ayrımcılık sorunun hâlihazırda bu görev tarafından tamamen kapsandığı ve özel bir atamaya mahsus olmaktansa bir bütün olarak ofisin çalışmasının ayrılmaz bir parçası olarak yeterince önemli olduğu şeklinde kanaatte bulunmuştur.
3. Bakanlar Komitesi, tüm ayrımcılık türlerini Avrupa Konseyi’nin etkinlikleri çerçevesi içinde kapsamanın önemi vurgulamaktadır ve bu açıdan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin yeni 12 no.lu Protokolü’ne olan (genel ayrımcılık yasağı) ilgisinin altını çizerek, geniş yelpazedeki farklı yasal belgeler ve etkinlikler, lezbiyen ve geylere yönelik ayrımcılıkla mücadeledeki ilerlemeye katkı sağlama potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda, ECRI’nin “bir bütün olarak Örgüt’ün çeşitli ayrımcılık alanlarının üstüne en iyi nasıl gidebileceğine ilişkin Avrupa Konseyi bünyesinde geniş çaplı bir tartışma” hakkındaki önerisini memnuniyetle karşılamaktadır.

4. Bakanlar Komitesi, 1474 sayılı Tavsiye Kararı'nın 11.i paragrafına istinaden, cinsel yönelimi, 12 no.lu Protokol'de (ya da Sözleşme'nin 14. maddesinde) açıkça zikredilen ayrımcılık nedenleri arasına dahil etme gereğine ilişkin tartışmayı yeniden açmayı önermemektedir. Protokolün taslağını hazırlayanlar tarafından bu meselenin dikkatlice düşünüldüğünü hatırlatmaktadır; bunun için protokolün açıklayıcı raporunun 20. paragrafında verilen açıklamalara başvurulabilir. Yine de, cinsel yönelime dayalı ayrımlar dâhil olmak üzere (örneğin, *Salgueiro da Silva Mouta v. Portekiz* davasındaki 21 Aralık 1999 tarihli karar) 14. maddede açıkça zikredilmeyen nedenlere dayalı ayrımlara karşı (örneğin, *Gaygusuz v. Avusturya* davasındaki 11 Ocak 1995 tarihli karara, 1996-IV raporlara bakınız), Mahkeme'nin dikkatli bir inceleme yaptığı birtakım davalara dikkat çekmek istemektedir.
5. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi organlarının içtihadı da, bütün üye devletlere, sözleşmeye taraf olan devletlerin Mahkeme'nin hükümlerini icra etme hususundaki belirli yükümlülüklerinin ötesinde, ayrımcı olan herhangi bir yasa ya da düzenlemeyi yeniden biçimlendirmeleri için genel mahiyette güçlü bir teşvik sağlamaktadır. Bu bağlamda Bakanlar Komitesi sadece tavsiye kararında belirtilen vakalara değil, aynı zamanda, örneğin, *Norris v. İrlanda* davalarına veya *Modinos v. Kıbrıs* ve *Stavros Marangos v. Kıbrıs* gibilerine de atıfta bulunur.
6. Üye devletlerin, iyi uygulamaları güvence altına almak için [onları] dikkatle izlemesi ve iç hukuk ile uygulamalarda ilerleme kaydetmeleri gerekmektedir. Bu bakımdan, Bakanlar Komitesi, tavsiye kararının 11.iii paragrafında üye devletlere yöneltilen tedbirlerin birkaçıyla uzlaşma içinde olduğunu belirtebilir. Bu açıdan, bazı özgül çevrelerde homofobik tutumlarla mücadele etmek için, alt paragraf 11.iii.e'de bahsedilen, eğitim ve profesyonel kurs alanlarındaki önlemlere olan... ihtiyacın altını çizmektedir. Eşcinsellik hâlihazırda bazı toplumlarda veya sektörlerde güçlü kültürel tepkilere sebebiyet verebilir, ancak bu, hükümetler ve parlamentoların pasif kalması için geçerli bir neden olamaz. Aksine, bu gerçek sadece cinsel yönelimle ilgili meselelerde daha fazla hoşgörüyü teşvik etme ihtiyacının altını çizer.

7. Son olarak, Komite cinsel yönelime dayalı ayrımcılık konusunu büyük bir itinayla takip etmeye devam edeceği hususunda Meclis'i temin etmeyi istemektedir.

Ek

ECRI'nin Parlamenterler Meclisi'nin 1474 (2000) Sayılı Tavsiye Kararı Üstüne Görüşü

1. ECRI, Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde lezbiyenlerin ve geylerin durumları üzerine 1474 (2000) sayılı Tavsiye Kararı'nı ilgiyle incelemiştir. Eşcinsellerin hâlâ çok sık ayrımcılık veya şiddete maruz kaldıkları hususunda ve bazen var olan ayrımcı mevzuat ile üye devletlerde sıklıkla hüküm süren homofobik iklimin onlara yönelik saldırgan ve onur kırıcı tutumlara yol açtığı konusunda Parlamenterler Meclisi'yle aynı fikirdedir. Eşcinsellere yönelik baskı, bir toplumdaki yaygın hoşgörüsüzlük düzeyinin bir göstergesini sunmaktadır.
2. ECRI çalışmasında bugüne dek bu konuyu tartışmamıştır. ECRI, bu zamanda kadar, kendi görevini, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, antisemitizm ve ilgili hoşgörüsüzlükle mücadele etmek olarak kavramıştır. Onun eylemleri, kişilerin veya kişilerden oluşan grupların özellikle ırk, renk, dil, din, tabiiyet ve ulusal veya etnik köken nedeniyle karşı karşıya kaldıkları şiddet, ayrımcılık ve önyargı ile mücadele etmek için gerekli olan tüm önlemleri kapsamaktadır.
3. ECRI, genel bir ayrımcılık yasağını içeren ve Avrupa Konseyi'nin etkinlikleri çerçevesinde bütün ayrımcılık türlerini kapsamanın önemini vurgulayan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 12 no.lu Protokolü'nün kabul edilmesini memnuniyetle karşılamaktadır.
4. Bu nedenle, ECRI, Örgüt'ün bir bütün olarak çeşitli ayrımcılık alanlarının üzerine en iyi nasıl eğilebileceğine ilişkin Avrupa Konseyi bünyesinde geniş bir tartışmayı memnuniyetle karşılayacaktır ve bu tür bir tartışmaya katılmak için hazır olduğunu ifade etmektedir.
5. ECRI, hâlihazırda kendi kaynaklarının çok sınırlı olduğunu ve mevcut etkinlik alanlarını kapsamak için henüz yetersiz olduğunu hatırlatır. Bu nedenle, daha geniş anlamda

ayrımcılık konusunun en iyi nasıl kapsanacağı ile ilgili olarak alınacak herhangi bir karara, gerekli finansal ve insan kaynaklarının eşlik etmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

**Parlamenteler Meclisi'nin 1470 (2000) sayılı Tavsiye Kararı -
Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde geylerin, lezbiyenler ve partnerlerinin
sığınma ve göçe ilişkin durumları**

(30 Haziran 2000'de Meclis tarafından kabul edilmiştir.)

1. Parlamenteler Meclisi; eşcinsellere yönelik ayrımcılıkla ilgili 924 (1981) sayılı Tavsiye Kararı'nı, sığınma hakkına ilişkin 1236 (1994) sayılı Tavsiye Kararı'nı ve Avrupa'da mülteciler ve sığınmacıların insan haklarının korunması ve güçlendirilmesi üzerine 1327 (1997) sayılı Tavsiye Kararı'nı hatırlatmakta ve yeniden teyit etmektedir.
2. Meclis, Avrupa Konseyi'ne üye çoğu devlette göç politikalarının lezbiyenlere ve geylere yönelik ayrımcılık yapması gerçeğinden endişe duymaktadır. Özellikle, üye devletlerin büyük bir kısmı, ne cinsel yönelim nedeniyle zulmü sığınma vermek için geçerli bir neden olarak kabul etmekte ne de iki uluslu aynı cinsten birliktelikteki bir yabancı hayat arkadaşına herhangi bir tür oturma hakkı sağlamaktadır.
3. Dahası, aile birleşimi ve sosyal yardımlara ilişkin kurallar, aynı cins birliktelikler için genellikle geçerli olmamaktadır.
4. Meclis, Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde ve kendi menşee ülkelerinde eşcinsellere zulüm edildiğini belgeleyen birtakım vakalardan haberdardır.
5. Meclis, cinsel tercihlerinden kaynaklanan haklı bir nedene dayanan zulüm korkusuna sahip eşcinsellerin Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1.A.2. maddesine göre belli bir toplumsal grubun üyeleri olarak mülteci oldukları ve dolayısıyla onlara mülteci statüsü verilmesi gerektiği görüşündedir. Avrupa Konseyi'ne üye bazı devletlerde insani yardım temelinde onların kalmasına izin vermeye ilişkin mevcut uygulama, onların insan haklarına zararlı olabilir ve kendinden tatmin edici bir çözüm olarak görülemez.

6. Üstelik Meclis, çoğu üye devletin, iki uluslu bir ilişkideki yabancı hayat arkadaşına oturma hakkı sağlamadaki başarısızlığının, kendilerini ayrılmış halde bulan ve ayrı ülkelerde yaşamak zorunda bırakılan pek çok lezbiyen ve gey çift için bir büyük ıstırap kaynağı olduğunun farkındadır. Çiftler için geçerli olan göç kurallarının, eşcinsel ve heteroseksüel birliktelikler arasında ayırım gözetmemesi gerektiğini düşünmektedir. Dolayısıyla, eşcinsel çiftlerin durumunda, oturma hakkı için uygunluk şartı olarak, evlenme belgesinin dışındaki birliktelik kanıtlarına izin verilmelidir.
7. Bu nedenle, Meclis Bakanlar Komitesi'ne [şunları] tavsiye etmektedir:
- i. uygun komitelerini [şunlar konusunda] bilgilendirmesi:
 - a. bu konularda görüş ve deneyim alışverişinde bulunmak;
 - b. Eşcinsellik nedeniyle zulmün sığınma için bir neden olarak kabul edilmesini sağlamak amacıyla, Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'ni yorumlarken eşcinselleri belli bir sosyal grubun mensupları olarak kabul etme konusunu incelemek;
 - c. Mülteci veya iki uluslu bir beraberlik üyesi olan eşcinsellere yönelik muamele için rehber ilkeler geliştirmek;
 - d. Eşcinsellere yönelik ihlallerle ilgili veri toplamak ve belgelendirmek için bir Avrupa sistemi kurulması için girişimde bulunmak;
 - e. Avrupa Konseyi'ne üye devletlerdeki sığınma ve göç politikalarıyla ilgili olarak eşcinsellerin insan haklarını savunan grup ve derneklerde işbirliği yapmak ve onları desteklemek.
 - ii. üye devletleri [şunlara] teşvik etmektedir:
 - a. Mülteci statüsü ile ilgili talepleri, 1951 Cenevre Sözleşmesi ile Mültecilerin Statüsüne ilişkin 1967 Protokolü'nde yer alan gerekçelere göre haklı nedenlere dayanan zulüm korkusu beyan eden eşcinselleri, mülteci olarak kabul etmek amacıyla mülteci statüsü belirleme prosedürlerini ve politikalarını yeniden değerlendirmek;

- b. Sığınma isteyen eşcinsellerle ilgili kriterler ve rehber ilkeler benimsemek;
- c. Mülteci statüsü belirleme prosedürlerinden sorumlu olan yetkililerin, başvurucuların menşe ülkesindeki genel durum hakkında, özellikle de eşcinsellerin durumu ve devlet ile devlet dışı aktörler tarafından onlara yapılması muhtemel zulme ilişkin olarak, iyi bilgilendirilmiş olmalarını sağlamak
- d. Eşcinsel birlikteliklere ve ailelere, heteroseksüel birliktelikler ve ailelerle aynı temelde muamele edilmesini sağlamak amacıyla, sosyal haklar ve göçmenlerin korunması alanındaki politikaları gözden geçirmek;
- e. İki uluslu lezbiyen ve gey çiftlere iki uluslu heteroseksüel çiftlerle aynı oturma hakkının tanınmasını sağlamak için gerekli olan türden önlemler almak;
- f. Eşcinsel mülteciler, göçmenler ve iki uluslu çiftlerin haklarını savunmalarına yardım etmek için hükümet dışı örgütlerin kurulmasını teşvik etmek;
- g. BMMYK ve ulusal sivil toplum örgütleriyle daha yakın bir şekilde işbirliği yapmak, onların etkinliklerinde ağ yaratılmasını desteklemek, onları lezbiyen ve geylerin göç ve sığınma haklarının yerine getirilmesini sistematik olarak izlemeleri konusunda teşvik etmek;
- h. Sığınmacılarla ve iki uluslu aynı cins çiftlerle irtibat kuran göç memurlarının eğitiminin, eşcinsellerin ve hayat arkadaşlarının özel durumuna dair bir özen içermesini sağlamak.

**Bakanlar Komitesi'nin 1470 (2000) sayılı Tavsiye Kararı'na Yanıtı -
Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde geyler ve lezbiyenler ve partnerlerinin
sığınma ve göçe ilişkin durumları**

*(7 Mart 2001 tarihinde Bakan Vekilleri'nin 744. toplantısında Bakanlar Komitesi tarafından
kabul edilmiştir.)*

1. Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde geyler, lezbiyenler ve hayat arkadaşlarının sığınma ve göçe ilişkin durumları hakkındaki 1470 (2000) sayılı Parlamentoerler Meclisi Tavsiye Kararı'nı ihtimamla ele almıştır.
2. Bu tavsiye kararı, gereğince, üye hükümetlerin ve Bakanlar Komitesi'ne karşı sorumlu olan yetkin yürütme komitelerinin dikkatine sunulmuştur.
3. Devlete Sığınmanın, Mültecilerin ve Vatansız Kişilerin Yasal Yönlerine ilişkin Ad Hoc Uzmanlar Komitesi (CAHAR) ve Avrupa Göç Komitesi (CDMG), Meclis'in bu konuda görüş ve deneyim alışverişinde bulunmaya ilişkin talebini yürürlüğe koymak için adımlar atmıştır.
4. CAHAR, Meclis tarafından açık ve kesin bir biçimde ifade edildiği gibi, "eşcinsellik temelli zulmün sığınma için bir neden olarak kabul edilmesini sağlamak amacıyla, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin [kapsamında] eşcinselleri belli bir toplumsal grubun mensupları olarak kabul etme" konusunu sonraki gündemine dâhil etmiştir. [CAHAR] sonraki çalışmaları sırasında, Meclis'in önerdiği gibi, "mülteci eşcinsellere yapılan muameleye yönelik rehber ilkeler geliştirme" olasılığını da değerlendirecektir.
5. CDMG, kendi payına, Göçmenlerin Hukuki Statüsü ve Haklarına ilişkin Uzmanlar Komitesi'nden eşcinsel çiftlerin aile birleşimi hakkını dikkate almasını istemiştir.
6. Eşcinsellere yönelik ihlallerle ilgili veri toplamak ve belgelendirmek için bir Avrupa sistemi kurulması ve göç politikaları hususunda eşcinsellerin insan haklarını savunan grup ve örgütlerle işbirliği yapmak, bu komitelerin görev alanına girmemektedir.

Parlamenteerler Meclisi'nin 1117 (1989) sayılı Tavsiye Kararı - Transseksüellerin Durumu

(Meclis tarafından 29 Eylül 1989'da kabul edilmiştir)

Meclis,

1. Transseksüelliğın; transseksüel kişiyi buna uygun düşen bedensel "düzeltmenin" yapılmasını istemeye sevk eden ve diğeri cinsiyete ait olduğuna ilişkin oldukça derin bir inanca ek olarak; biri fiziksel, diğeri psikolojik olan ikili kişilik tarafından beraberce nitelendirilen bir sendrom olduğunu göz önünde bulundurarak;
2. Modern tıbbi gelişmelerin ve özellikle cinsiyet geçiş ameliyatına başvuruların, transseksüellere, nüfus cüzdanlarında yer alanın karşısı cinsiyetin görünüşünün ve büyük ölçüde özelliklerinin verilmesine olanak sağladığını göz önünde bulundurarak;
3. Bu tedavinin, fiziksel cinsiyet ve psikolojik cinsiyetin birbiriyle uyumlu olmasını sağlama mahiyetine sahip olduğunu ve dolayısıyla, bu tür kişilere, aynı zamanda, kendi kişiliklerinin belirleyici bir özelliğini oluşturan bir cinsel kimlik verdiğini gözlemleyerek;
4. Yapılan değişikliklerin, nüfus cüzdanı ve kimlik belgelerinde, cinsiyete ilişkin verileri güncellemek amacıyla, bu tür detayları orijinal kayıtlara eklemek suretiyle ve buna müteakip ön adın değiştirilmesine izin vermek yoluyla, transseksüel [kişinin] medeni haline ilişkin kayıtlarda dikkate alınması gerektiğine inanarak;
5. Medeni hale ilişkin belgelerde bu türden bir değişiklik yapmayı reddetmenin, bu durumda olan insanları, kendi fiziksel görüşü ve hukuki statüsü arasındaki uyumsuzluğun nedenlerini pek çok insana açıklamak mecburiyetinde bırakma tehlikesine maruz bıraktığını göz önünde bulundurarak;
6. Transseksüelliğın, devletlerden insan haklarına saygıyla bağdaşan cevaplar bulmalarının istendiği, göreceli olarak yeni ve karmaşık konuları gündeme getirdiğini belirterek;

7. Transseksüellerin, belirli kuralların yokluğunda, ayrımcılığın ve özel hayatlarının ihlal edilmesinin sıklıkla mağdurları olduğunu gözlemleyerek;
8. Buna ek olarak, bu alanda pek çok üye ülkenin mevzuatının ciddi biçimde eksik olduğunu ve transseksüellerin, özellikle de ameliyat geçirenlerin, görünüş, dış morfoloji, psikoloji ve sosyal davranışlarını hesaba katacak medeni hal değişikliklerini yapmasına izin vermediğini göz önünde bulundurarak;
9. Avrupa Komisyonu ve İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihadını dikkate alarak;
10. Avrupa Parlamentosu'nun 12 Eylül 1989'da kabul ettiği, diğer bazı hususlara ek olarak, Avrupa Konseyi'ni transseksüellerin korunması için bir sözleşme çıkarmaya [da] çağıran tavsiye kararına atıfta bulunarak;
11. Bakanlar Komitesi'nin, geri dönüşü bulunmayan transseksüellik durumunda, üye devletleri, onun vasıtasıyla [aşağıdakilerin yapılabileceği] bir mevzuatı çıkarmaya davet eden bir tavsiye kararı hazırlamasını tavsiye etmektedir:
 - a) Doğum kayıtlarında ve kimlik belgelerinde ilgili kişinin cinsiyetine atıf düzeltilecek;
 - b) Ön ad değişikliğine izin verilecek;
 - c) Kişinin özel hayatı korunacak;
 - d) Temel haklar ve özgürlüklerin kullanılmasındaki bütün ayrımcılıklar, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14. maddesi doğrultusunda yasaklanacak.

Bakanlar Komitesi'nin 1117 (1989) sayılı Tavsiye Kararı'na Yanıtı - Transseksüellerin Durumu

(17 Şubat 1994 tarihinde Bakan Vekilleri'nin 508. toplantısında

Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir.)

Bakanlar Komitesi, Avrupa Hukuki İşbirliği Komitesi (CDCJ) ve İnsan Hakları Yürütme Komitesi'ne (CDDH) (iki kez) danışarak ve 1117 (1989) sayılı Tavsiye Kararı'nı bütün yönleriyle mütalaa ederek, Parlamenter Meclisi'ne aşağıdaki tamamlayıcı yanıtı vermektedir:

1. Bakanlar Komitesi, Meclis'in, transseksüelliğin temel haklara saygıyla bağdaşan çözümler gerektiren karmaşık konuları gündeme getirdiği görüşüne katılmaktadır. Genellikle ayrımcılık mağduru olan transseksüellerin karşı karşıya kaldığı ciddi sorunlara ilişkin farkındalığını beyan etmektedir. Bununla birlikte, tutumlar değişmiş ve bilim ilerlemiş olmasına rağmen, transseksüelliğin temelini oluşturan doğasına ilişkin belirsizliğin ne yazık ki tamamen kaybolmadığını, belirtmektedir. Bu bağlamda, Avrupa Komisyonu ve İnsan Hakları Mahkemesi'nin yakın zamandaki içtihadının, belirli üye devletlerin hukuki uygulamalarında, transseksüellerin yeni cinsel kimliklerinin yasal olarak tanınmasıyla ilgili özendirici gelişmelere neden olduğunu memnuniyetle gözlemlemektedir. Aynı zamanda, özellikle evliliği ve babalığı tayin etmeyle ilgili olarak, transseksüellikten kaynaklanan hukuki durumların çok karmaşık olduğunun görüldüğünü ve [bunun] (onların cinsel kimliklerinin yasal olarak tanınmasını içeren) detaylı, kapsamlı bir çalışma gerektirdiğini vurgulamaktadır.
2. Bakanlar Komitesi, bazı devletler hâlihazırda transseksüellerin cinsiyet değiştirme ameliyatı geçirmesine ve yeni cinsel kimliklerinin tanınmasına olanak tanıyan belirli özgül yasaları çıkarmış olsalar dahi, transseksüellerin hukuki statülerine ilişkin kararların çoğu kez hâlâ üye devletlerdeki idari veya adli makamlara bırakıldığı gerçeğini kaydetmektedir.

Bu bağlamda Bakanlar Komitesi; Avrupa Mahkemesi'nin içtihadından, Mahkeme'nin, diğer hususlara ek olarak, cinsiyet değiştirme ameliyatından sonra doğum

kayıtlarında değişikliklere izin veren devlet uygulamasının ve ulusal içtihadın [da], Sözleşme'nin ihlal edilip edilmediğine hüküm veren temel unsurlar olduğunu düşündüğü sonucunu çıkarmaktadır. Aynı zamanda, Komite, Mahkeme'nin transseksüellerin karşı karşıya geldiğı sorunların bilincinde olduğı gerçeğinin farkındadır ve uygun hukuki tedbirler için olan ihtiyacı dikkatle izlemeyi sürdürmenin önemli olduğunu düşünmektedir.

Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi'ne üye devletler arasında, bu konuda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin *B. v. Fransa* davasında yaptığı gibi, geniş bir oydaşma olmadığını belirtirken, ameliyat sonrası transseksüelleri tanımaya yönelik bir eğilim olduğunu kanaatindedir. Bu kendisini, örneğin, doğum belgelerinde değişikliklere izin verilmesinde göstermektedir.

3. Bu nedenle, Bakanlar Komitesi [aşağıdaki] düşüncelere sahiptir:

- i. Bir transseksüel için tıp biliminin yardımıyla ulaşmaya çalıştığı değişim, ancak yeni kazandığı cinsel kimliği hukuk tarafından tanındığında tamamlanır;
- ii. Bu, tıbbi karara ve geri dönüşü bulunmayan eyleme dayanan olmuş bitmiş bir işi hukuki olarak yürürlüğe koymaktan daha fazlasını yapmaz;
- iii. Hem birey hem de toplum için hukuki kesinlik sağlamak, cinsiyet değiştirme ameliyatı için asgari şartların ve yeni cinsel kimliğin adli ve idari makamlara mümkün olan en iyi rehber ilkeler sunmak amacıyla yasal olarak tanınması, geçici nitelikteki yaklaşımlardansa, açık şekilde tercih edilecektir.

4. Bakanlar Komitesi, transseksüellerin yasal olarak tanınması açısından Avrupa Mahkemesi'nin içtihadını bütün üye devletlerin dikkate almaları gerektiğini, Mahkeme'nin transseksüelleri etkileyen problemlerin ciddiyetini vurguladığını ve bu alanda uygun hukuki tedbirler için olan ihtiyacı dikkatle izlemeyi sürdürmenin önemini hatırlatmaktadır.

5. Bakanlar Komitesi, Avrupa Hukuku üzerine 23. Oturum'un sonuçlarını da akılda tutarak, transseksüellerin hukuki statülerinin yetersiz olduğu ve bu alanda acilen bilgi gerektiği kanaatindedir. Bu nedenle, Avrupa Hukuki İşbirliği Komitesi'nin (CDCJ), Aile Hukuku üzerine Uzmanlar Komitesi'nin (CF-JA), transseksüellerle ilgili bütün meseleleri detaylı olarak incelemesine izin vermek üzere görev tanımını değiştirdiğini memnuniyetle belirtmektedir. Böylece CJ-FA'ya şu görev tanımı verilmiştir: " Üye devletlerin transseksüellerle ilgili hukuki sorunların üstesinden gelmelerine yardımcı olmak amacıyla transseksüellerle ilgili sorunları inceleme ve bu sorunları çözmek için ölçütleri ve olası araçları içeren bir rapor hazırlama." Bu raporun ışığında, CDCJ bu konuyla ilgili uluslararası bir belge hazırlanması olasılığı için uygun bir öneriyi yapacaktır.

Parlamenteler Meclisi'nin 924 (1981) sayılı Tavsiye Kararı - Eşcinsellere yönelik ayrımcılık

(1 Ekim 1981'de Meclis tarafından kabul edilmiştir.)

Meclis,

1. İnsan haklarının korunmasına ve bütün ayrımcılık türlerinin ortadan kaldırılmasına kuvvetli bağlılığını hatırlayarak;
2. Son yıllarda eşcinsellere yönelik ayrımcılığı yok etmeye yöneltilmiş bazı çabalara ve yeni mevzuata rağmen, onların ayrımcılıktan ve bazen baskıdan dahi muzdarip olmaya devam ettiğini gözlemleyerek;
3. İçinde kuşkusuz geleneksel aile yaşamının kendi yeri ve değeri olan bugünün çoğulcu toplumlarında, cinsel tercihleri nedeniyle kişilerin belirli işlerden dışlanması, onlara yönelik saldırı eylemlerinin varlığı ve o kişilerle ilgili kayıtların tutulması gibi uygulamaların birkaç asırlık önyargının kalıntıları olduğuna inanarak;

4. Birkaç üye devlette eşcinsel fiillerin hâlâ bir suç olduğunu ve sıklıkla ağır cezalara çarptırıldığını göz önünde bulundurarak;
5. İçinde yaşadıkları ülkelerin hukukunda öngörülmüş yasal reşit olma yaşına ulaşmış olan ve geçerli kişisel rıza gösterebilen, kadın ya da erkek, bütün bireylerin cinselliklerini belirleme hakkından yararlanması gerektiğine inanarak;
6. Bununla birlikte, çocukların korunması gibi kamusal ilgi alanlarında devletin bir sorumluluğu olduğunu vurgulayarak;
7. Bakanlar Komitesi'ne [aşağıdakileri] tavsiye etmektedir:
 - i. rıza gösteren yetişkinler arasındaki eşcinsel edimlerin cezai kovuşturmaya tabi olduğu yerlerde, üye devletleri bu yasa ve uygulamaları kaldırmaya teşvik etmek;
 - ii. üye devletlerin, eşcinsel ve heteroseksüel edimler için aynı asgari reşit olma yaşı uygulamalarını teşvik etmek;
 - iii. üye devletlerin hükümetlerini [aşağıdakileri yapmaya] çağırmak:
 - a) Eşcinseller üzerine olan mevcut özel kayıtların yok edilmesi için emir vermek ve polisin veya diğer başka bir makamın eşcinsellerle ilgili kayıt tutma uygulamasını kaldırmak;
 - b) Eşcinseller için, özellikle kamu sektöründe, istihdam, ücret ve iş güvenliği açısından, eksik ya da fazla olamayacak biçimde, muamele eşitliğini güvence altına almak;
 - c) Yetişkinlerin cinsel yönelimini değiştirmek için tasarlanmış bütün zorunlu sağlık eylemlerinin veya araştırmalarının durdurulmasını istemek;

- d) Ebeveynlerin çocukların velayetini almasının, onları ziyaret etme haklarının ve onlara kalacak yer sağlamalarının, içlerinden birinin eşcinsel *eğilimleri* olması özel nedeniyle sınırlandırılmamasını sağlamak;
- e) Hapishane ve diğer kamu makamlarından, hapishanelerdeki tecavüz, şiddet ve cinsel suç risklerine karşı dikkatli olmalarını istemek.

**Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yetkililer Kongresi'nin
lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin
toplanma ve ifade özgürlüğüne dair 211 (2007) sayılı Tavsiye Kararı**

(Kongre'nin Daimi Komisyonu tarafından 28 Mart 2007'de kabul edilmiştir.)

1. Avrupa Konseyi'nin İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşmesi'nde yer verildiği gibi (10 ve 11. maddeler), gerçek demokrasi, resmi makamların müdahalesi olmaksızın ifade ve toplanma özgürlüğünün kullanılmasını gerektirir;
2. Bu hakların korunması, yöneten mercilerin hesap verebilirlik ve yanıt verebilirliğini sağlamak için zorunludur; ve bunun için diğer bütün temel insan haklarının korunması için de kritik öneme sahiptir;
3. Ayriyeten, birinin kimliğini ifade etmesi ve başkalarıyla paylaşması hakkı, hoşgörünün ayrılmaz bir parçasıdır - birey ve toplum düzeyinde zenginleşmeye yol açabilecek özgür düşünce alışverişi yoluyla toplumun çeşitliliğinin korunması ilkesi;
4. Bu özgürlükler doğal olarak belirli ödev ve sorumlulukları beraberinde getirirler; ve böylelikle devletler, bölgesel veya yerel makamlar, kesinlikle sadece yasayla öngörüldüğü, demokratik bir toplumda gerekli görüldüğü ve ilgili bölgesel ve

uluslararası insan hakları belgelerinde listelenen meşru amaçları hedeflediği koşullarda, sınırlamalar getirebilirler;

5. Ne yazık ki, birkaç üye devletteki en son homofobik vakalar, sadece lezbiyen, gey, biseksüel ve cinsiyet değiştirmiş (LGBT) topluluğun temel haklarının sistematik biçimde ihlalini edildiğinin altını çizmemiş, aynı zamanda, vatandaşlarını ayrımcılığa karşı korumak için pozitif yükümlülüğü olan otoritelerin ta kendisinin, pek çok vakada, bu adaletsizliği bilfiil onayladığını ve bazı durumlarda etkin şekilde desteklediğini veya gerçekleştirdiğini göstermiştir;
6. Yerel ve Bölgesel Yetkililer Kongresi; ifade ve toplanma özgürlüğünün demokratik bir toplumun merkezinde olduğunu ve yerel makamların bu hakları desteklemedeki rolünün asli olduğunu göz önünde tutarak; ve bu son olayların ışığında, aşağıda yer alan tavsiyelerle birlikte, Avrupa çapında yerel düzeyde bu hakların uygulanmasına ilişkin bir genel açıklama hazırlamıştır;
7. Kongre, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin, üye devletleri [şunları] temin etmeye çağırmasını tavsiye etmektedir:
 - a. Cinsel bir azınlığa mensubiyet nedeniyle ayrımcılığa kamusal olarak karşı durmanın yanı sıra, Bakanlar Komitesi'nin R (97) 20 sayılı Tavsiye Kararı'nda belirlenen ilkeler temelinde, nefret söylemiyle mücadele etmek için uygun adımları atmak;
 - b. AGİT/DKİHB'nun Toplanma Özgürlüğü Uzmanlar Paneli tarafından hazırlanmış, yakında çıkacak olan "Barışçıl Toplanma Özgürlüğüne Dair Rehber İlkeler"e dikkat etmek ve uygulamak;
 - c. Bir suçun işlenmesinde ayrımcılığın veya homofobinin rol oynadığını veya oynamadığını belirlemek amacıyla, LGBT etkinlikleri veya LGBT ile bağlantılı olaylar esnasındaki tüm şiddet vakalarını veya nefret söylemini, hizmetlerinde bulunan bütün ihtimamla soruşturmak ve sorumluların kovuşturulmasını sağlamak;

- d. Ulusal topraklarında, devlet düzeyinde, yerel ve bölgesel düzeylerde, etkili toplanma ve ifade özgürlüğünü güvence altına almak için, gereken durumlarda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin gerekli gördüğü şekilde pozitif önlemleri almak;
 - e. İfade veya örgütlenme özgürlüğünü engelleyen medeni, cezai veya idari hukuka ilişkin önlemlerin; yasayla öngörüldüğünü (ilgili bölgesel ve uluslararası belgelerde belirtildiği gibi), meşru bir amaca hizmet etmekte olduğunu ve bu amaca ulaşmak için gerekli olandan daha fazla sınırlayıcı olmadığını temin etmek;
 - f. Yukarıdaki önlemlerden herhangi biriyle ilgili reform yaparken, bütün ilgililerin karşılıklı yararını sağlamak ve bir çatışmadan ziyade işbirliği ruhu geliştirmek için, LGBT gruplara danışmak;
 - g. Üzerine sınırlama getirilmiş veya yasaklanmış olan etkinlikleri düzenleyen kimselerin bu sınırlamalara itiraz edebilmeleri için bağımsız bir mahkemeye veya yargıç kürsüsüne erişim hakkı olmasını sağlamak;
 - h. Yerel makamları ifade ve toplanma özgürlüğüne ilişkin bütün yeni mevzuat, ilgili içtihat ve ayrımcılık karşıtı önlemlerle ilgili bilgilendirmek;
 - i. Yerel makamların LGBT etkinliklerini düzenleyen kimselere finansal veya diğer destekleri sağlaması tüm benzer gruplar için de eşit şekilde temin edilmelidir; yerel makamların LGBT etkinliklerine yardımcı olması veya bunları ilan etmesinin önünde kanuni engel olmamalıdır;
8. Kongre, İnsan Hakları Komiseri'ni, LGBT topluluğunun mensuplarına yönelik ayrımcılık sorunlarına ilişkin, örneğin kamu denetçileri ile işbirliği bağlamında, Sosyal Bütünleşme Komitesi ile yakın bir şekilde çalışmaya davet etmektedir.

Bakanlar Komitesi'nin,
Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yetkililer Kongresi'nin
lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin toplanma ve ifade özgürlüğüne dair
211 (2007) sayılı Tavsiye Kararı'na Yanıtı

(16 Ocak 2008 tarihinde Bakan Vekilleri'nin 1015. toplantısında Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir.)

1. Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yetkililer Kongresi'nin lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin toplanma ve ifade özgürlüğüne dair 211 (2007) sayılı Tavsiye Kararı'nı dikkatli bir şekilde değerlendirmiştir. Tavsiye kararını üye devletlerin hükümetlerinin dikkatine sunmuş ve bilgisi için Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin yanı sıra İnsan Hakları Yürütme Komitesi (CDDH), Medya ve Yeni İletişim Hizmetleri Yürütme Komitesi (CDMC) ve Yerel ve Bölgesel Demokrasi Yürütme Komitesi'ne (CDLR) bilgi ve olası yorumları için yönlendirmiştir. Alınan yorumlar bu yanıtı eklenmiştir.
2. Bakanlar Komitesi, hoşgörünün, kendisi de evrensel olan bir ilkeden, yani bütün insanların onur bakımından eşitliğinden ayrılmaz bir evrensel değer olduğunun altını çizmektedir. Avrupa Konseyi, hoşgörüye ve ayrımcılık yasağına ilişkin mesajı açıkça desteklemektedir. Bakanlar Komitesi, özellikle, Kongre'nin Avrupa Konseyi'ne üye birkaç devlette lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin (LGBT) toplanma ve ifade özgürlüğü haklarıyla ilgili endişelerini paylaşmaktadır. İfade özgürlüğü hakkı, özellikle birinin kimliğini paylaşması ve ifade etmesi, toplumdaki çeşitlilik ve toleransı teşvik etmek için aslıdır. Bakanlar Komitesi, çeşitli grupları ve kişileri olumsuz kalıpyargılaştırmadan korumak ve onların topluma olumlu katkılarını yansıtmak konusunda, medyanın profesyonel pratiklerinin ve sorumluluğunun öneminin altını çizen, medya ve hoşgörü kültürünün teşviki hakkındaki R(97) 21 sayılı Tavsiye Kararı'na atıfta bulunmaktadır. Aynı zamanda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesi uyarınca, devletin, resmi

makamların müdahalesi olmaksızın herkesin kanaat taşıma, bilgi ve fikir edinme ve yayma hakkının başat garantörü olduğunu hatırlatmaktadır.

3. Bakanlar Komitesi, toplanma özgürlüğüne ilişkin olarak, Sözleşme ifade özgürlüğü ve toplanma özgürlüğü haklarının kullanılmasına getirilen sınırlandırmalara izin verse de, böylesi sınırlandırmaların; ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin yararına, düzensizlik ya da suçun önlenmesi, sağlık veya ahlakın korunması ya da başkalarının hakları ve özgürlüklerinin korunması amacıyla, yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda gerekli olmaları gerektiğini hatırlatır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yerleşik içtihadına göre, barışçıl gösteriler, LGBT kişilerin ya da başkalarının haklarının lehinde olsun, sadece göstericilere veya onların savundukları amaçlara yönelik düşmanca tutumların varlığı nedeniyle yasaklanamaz. Aksine, devletin, yasaya uygun gösterilerin barışçıl bir şekilde sürmesini sağlamak için, makul ve uygun tedbirleri alma ödevi bulunmaktadır. Bir dizi kararda, Mahkeme cinsel yönelime dayalı herhangi bir ayrımcılığın Sözleşme'ye aykırı olduğunu vurgulamıştır.¹⁴⁰ Tüm üye devletler, özellikle Mahkeme'nin içtihadı ışığında, iç hukuku uyguladıklarında, Sözleşme'ye uymalıdır.
4. Kongre gibi, Bakanlar Komitesi de yerel makamların, vatandaşlarının toplanma ve ifade özgürlüğü haklarını desteklemede merkezi bir rol oynadığına inanmaktadır. "Nefret söylemine" ilişkin R (97) 20 sayılı Tavsiye Kararı'nın, özellikle medya yoluyla yayıldığında, resmi makamlar ve kurumların "söylem ...ve diğer ayrımcılık biçimleri veya hoşgörüsüzlüğe dayalı nefret... [ve] açıklamalardan kaçınmak hususunda özel bir sorumlulukları" (İlke 1) olduğunu öne sürdüğünü hatırlatmaktadır. İfade özgürlüğüne herhangi bir meşru müdahalenin, "nesnel kriterler temelinde dar bir şekilde sınırlandırılması, yasal ve keyfi olmayan biçimde uygulanması [ve] bağımsız yargı denetimine tabi olması" gerekir (İlke 3).¹⁴¹ Bu bağlamda Bakanlar Komitesi bütün üye

¹⁴⁰ Diğer makamlar arasında, *Salgueiro da Silva Mouta v. Portekiz*, 21 Aralık 2001 tarihli karar; *L. ve V. v. Avusturya* 9 Ocak 2003 tarihli karar; *Karner v. Avusturya*, 24 Temmuz 2003 tarihli karar; *B.B. v. Birleşik Krallık*, 10 Şubat 2004 tarihli karar.

¹⁴¹ Bkz. "nefret suçları" üzerine R (97) 20 sayılı Tavsiye Kararı. Bu, üye devletlerin, tavsiye kararının ilkeleri doğrultusunda cinsel azınlıklara yönelik ayrımcılığa kamusal olarak karşı çıkmasını (nokta.7.a.), lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilere yönelik veya onlarla bağlantılı suçları soruşturması ve gereken

devletleri, lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerle ilgili olarak, “nefret söylemine” ilişkin R (97) 20 sayılı Tavsiye Kararı'nı ve medya ve hoşgörü kültürünün teşviki hakkındaki R(97) 21 sayılı Tavsiye Kararı'nı uygulamaya davet etmek istemektedir.

5. Son olarak, Bakanlar Komitesi, Bayan Acketoft'un “Eşcinsellerin Chişinău Gösterisinin Yasaklanması” hakkındaki 524 no.lu Yazılı Soru Önergesi'ne yanıtına ve bu alanda Avrupa Konseyi eylemini geliştirme niyetine atıfta bulunmaktadır.

Yanıt Ek

Medya ve Yeni İletişim Hizmetleri Yürütme Komitesi'nin (CDMC) Yorumları

Medya ve Yeni İletişim Hizmetleri Yürütme Komitesi (CDMC), Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yetkililer Kongresi'nin görüş ve tavsiyelerini tamamen desteklemekte ve paylaşmaktadır. CDMC, birkaç üye devlette lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilere yönelik homofobik vakalardan son derece endişelidir. Cinsel yönelimi ne olursa olsun, bütün insanların, saygı ve onurla, eşit olarak muamele görmesi en yüksek düzeyde öneme sahiptir. Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişiler dâhil bütün kişilerin hakları ve özgürlükleri, gerçek bir demokrasi için hayatidir. İfade özgürlüğü hakkı, özellikle birinin kimliğini paylaşması ve ifade etmesi hakkı, toplumsal çeşitlilik ve hoşgörüyü teşvik etmek için aslîdir. Bu bakımdan, medya, lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin fikirlerinin duyurulmasına olanak sağlayarak, anlayış, toplumsal uyuşma, kültürel çeşitlilik ve hoşgörünün teşvik edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Bu bağlamda, CDMC, çeşitli gruplar ve kişileri olumsuz biçimde kalıpyargılaştırmadan korumak ya da onların topluma olumlu katkılarını halka duyurmak konusunda medyanın profesyonel pratiklerinin ve sahip olduğu sorumluluğun öneminin altını çizen, Bakanlar Komitesi'nin medya ve hoşgörü kültürünün teşviki hakkındaki R(97) 21 sayılı Tavsiye Kararı'nı hatırlatır.

durumlarda kovuşturmasını (nokta 7.c.) ve ifade özgürlüğüne yapılan herhangi bir yasal müdahalenin, diğerlerine ilaveten, gerekenden daha sınırlayıcı olmamasını sağlamasını (nokta 7.e.) istemek için mükemmel bir temel sağlamaktadır.

CDMC, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesi uyarınca, devletin, resmi makamların müdahalesi olmaksızın herkesin kanaat taşıma, bilgi ve fikir edinme ve yayma hakkının başat garantörü olduğunu yeniden ileri sürmektedir. Bu görüşleri popüler olmasa veya nüfusun çoğunluğu tarafından paylaşılmassa dahi, toplanmak ve kendini ifade etmek isteyen lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin etkili şekilde korunmasını sağlamak ve onlara saygı gösterilmesini temin etmek için devletin pozitif yükümlülüğünü içermektedir. Devlet yetkililerinin, lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilere yönelik ayrımcılığı onayladığı ve hatta desteklediği veya sürdürdüğü, üye devletlerdeki "birçok vaka", CDMC'yi aşırı şekilde endişelendirmektedir. Resmi makamların bu türden müdahalesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesine ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin içtihadına aykırıdır.^{142 143}

Bakanlar Komitesi'nin "nefret söylemine" ilişkin R (97) 20 sayılı Tavsiye Kararı, özellikle medya yoluyla yayıldığında, resmi makamların ve kurumların "söylem ...ve diğer ayrımcılık biçimleri veya hoşgörüsüzlüğe dayalı nefret... [ve] açıklamalardan kaçınmak hususunda özel bir sorumlulukları" (İlke 1) olduğunu öne sürmektedir. İfade özgürlüğüne herhangi bir meşru müdahalenin, "nesnel kriterler temelinde dar bir şekilde sınırlandırılması ve yasal ve keyfi olmayan biçimde uygulanması [ve] bağımsız yargı denetimine tabi olması" gerekmektedir (İlke 3).

Bu bağlamda, CDMC, Kongre'nin, üye devletlerden; tavsiye kararının ilkeleri doğrultusunda cinsel azınlıklara yönelik ayrımcılığa karşı kamusal olarak karşı durmalarını (nokta 7.a); lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilere yönelik veya onlarla bağlantılı suçları soruşturmalarını ve gereken durumlarda kovuşturmalarını (nokta 7.c) ve ifade özgürlüğüne herhangi bir hukuki müdahalenin, diğerlerinin yanında, gerekli olandan daha kısıtlayıcı olmamasını sağlamalarını (nokta 7.e) talep etmek için mükemmel bir temel sağlayan Bakanlar Komitesi'nin "nefret söylemine" ilişkin R (97) 20 sayılı Tavsiye Kararı'na atıfta bulunmasını memnuniyetle karşılamaktadır.

¹⁴² *Özgür Gündem v. Türkiye*, 16 Mart 2000 tarihli karar; *Plattform "Ärzte für das Leben" v. Avusturya*, 21 Haziran 1988 tarihli karar.

¹⁴³ *Bączkowski ve Diğerleri v. Polonya*, 3 Mayıs 2007 tarihli karar.

CDMC, Kongre'nin tavsiye kararları çerçevesinde, üye devletlerin ,lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerle ilgili olarak, Bakanlar Komitesi'nin "nefret söylemine" ilişkin R (97) 20 sayılı Tavsiye Kararı'nı ve medya ve hoşgörü kültürünün teşviki hakkındaki R(97) 21 sayılı Tavsiye Kararı'nı hem dikkate almaya hem de uygulamaya davet edilmesini önerecektir.

Uluslararası Hükümet Dışı Örgütler Konferansı İnsan Hakları Grubu:
Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin hakları için çalışan insan hakları
savunucularına dair

OING D (2008) RES 1 sayılı Tavsiye Kararı

(23 Ocak 2008'de kabul edilmiştir.)

Avrupa Konseyi Uluslararası Hükümet Dışı Örgütler Konferansı İnsan Hakları Grubu,

Bütün insanların özgür doğduğunu, onur ve haklar bakımından eşit ve herkesin herhangi türde bir ayırım gözetilmeksizin insan haklarından yararlanmaya yetkili olduğunu hatırlatarak;

Gayeleri veya rolleri ne olursa olsun tüm insan hakları savunucularına şükranlarını sunarak;

Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin hakları için çalışan insan hakları savunucularının rolünü tanıyarak ("LGBT insan hakları savunucuları");

Onların, Avrupa Konseyi'ne üye bazı devletlerde, hoşgürsüzlük, homofobik söylem, şiddet ve örgütlenme, toplanma ve ifade özgürlüğü gibi temel haklarını inkâr etmek için tekrar eden girişimlerle karşı karşıya gelmesinden endişeli [olarak];

Bu ifade ve eylemlerin bazen, doğrudan ya da dolaylı olarak, özellikle siyaset veya inanç kurumlarındaki, toplumun önde gelen figürleri tarafından başlatılması veya teşvik edilmesinden rahatsız [olarak];

Avrupa Konseyi'ne üye bazı devletlerde belirli mahkemelerin, savcılarının ve polislerin zaman zaman bu hakları desteklememelerinden veya daha kötüsü bunları inkâr etmek için çalışmalarından endişeli [olarak];

Bazı kamu denetçilerinin, eşitlik kurumlarının ve insan hakları HDÖ'lerinin dahi LGBT insan hakları savunucularını destekleme hususunda isteksiz olmasından endişeli [olarak];

Devlet ve hükümet başkanlarının insan hakları savunucularının korunmasında “dinamik bir rol oynama” konusundaki bağlılıklarını memnuniyetle karşılayarak;

İnsan hakları Komiseri, Genel Sekreter ve toplanma özgürlüğüne dair raporu aracılığıyla Yerel ve Bölgesel Yetkililer Kongresi’nin desteğini takdir ederek;

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Varşova Eşitlik Yürüyüşü’ne dair kararında, örgütlenme ve toplanma özgürlüğünün etkili kullanılmasını güvence altına almak için devletlerin pozitif yükümlülüğünün, “mağduriyete karşı daha hassas olduklarından, popüler olmayan görüşlere sahip ya da azınlıklara mensup kişiler için özellikle önemli” olduğu görüşünü ifade ettiğini belirterek;

Üye devletlerden [şunları] talep etmektedir:

I. Polis, yerel makamlar ve diğer devlet kurumlarının tam desteğini ve kamu görevlilerinin bu hakları desteklemesini sağlayarak, LGBT insan hakları savunucularının temel hakları kullanmasını güvence altına almak için yükümlülüklerini yerine getirmek;

II. Özellikle dini otoritelerin bu türden baskısına ilişkin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 9. maddesi temelinde, herhangi bir baskı olmaksızın LGBT bireylerin temel haklarını teşvik etmek;

Bakanlar Komitesi ve Parlamenterler Meclisi’nin, Avrupa Konseyi’ne katılım anında üye devletler tarafından yerine getirilmesi gereken, LGBT kişilerin hakları için çalışan insan hakları savunucularının durumuna ilişkin yükümlülükleri, izleme sistemlerinin uygulamasında göz önünde bulundurması;

Bakanlar Komitesi’nin, insan hakları savunucularını desteklemek üzere gelecek eylemler, çokkültürlü toplumlarda insan hakları ve kültürler arası diyalog gibi mevcut programlar ve “Herkes Farklı Herkes Eşit” kampanyasının herhangi bir ardılı ve insan hakları ve medyaya dair hükümetlerarası yürütme komitelerinin çalışmaları dâhil olmak üzere, Avrupa Konseyi’nin

alışmalarında ele alınan ihtiyaçlarını sağlayarak, LGBT insan hakları savunucularını desteklemede öncülük etmesi;

Politikacıların, inanç önderlerinin, medya ve kamu yaşamındaki diğerlerinin; LGBT kişilerin ve onların insan haklarını savunanların temel haklarına saygı göstermesi; ve sadece hoşgörüszlük ve şiddeti tahrik eden dil kullanımından kaçınmaları değil, aynı zamanda da daha olumlu bir kamuoyunun gelişmesine katkıda bulunarak, daha çok, bu hakları kamusal olarak desteklemekleri;

Kamu denetlerinin, eşitlik kurumlarının ve insan hakları HDÖ'lerinin, herhangi diğer bir alandakiler için olduğu gibi LGBT insan hakları savunucuları için de aynı desteği sağlaması;

Eğitim politikasından sorumlu olanların, müfredata, LGBT kişilerin temel haklarının anlaşılmasını teşvik edecek materyaller dahil etmesi;

HDÖ İnsan Hakları Grubu üyelerinin, LGBT insan hakları savunucuları hakkında farkındalık yaratmak için üyelerle birlikte alışması.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Toplumlarımızda lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilere yönelik homofobi ve hoşgörüsüzlük hâlâ yaygındır. Çoğu kişi hâlâ cinsel yönelimleri veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle ayrımcılık, şiddet ve dışlanmadan mustarıptır. Cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık Avrupa Konseyi standartlarıyla bağdaşmaz.

Avrupa Konseyi'nin cinsel yönelime dayalı ayrımcılıkla mücadele taahhüdünün uzun bir geçmişi vardır: Parlamenterler Meclisi'nin ilk tavsiye kararı 1981 senesine dayanmaktadır. O tarihten itibaren Meclis, Bakanlar Komitesi ve Yerel ve Bölgesel Yetkililer Kongresi farklı metinlerde bu meseleye değinmişlerdir. Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin insan haklarının pek çok farklı biçimlerde ihlal edildiğini 1980'lerin başından beri düzenli olarak teşhis eden Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihadı da ayrımcılıkla mücadelede hayati bir önemli taşımaktadır.

Thorbjørn Jagland
Genel Sekreter

Kaos GL Derneği
Tunus PTT PK 12
Kavaklıdere Ankara
Tel: 0312 230 0358
Faks: 0312 230 6277
bilgi@kaosglternegi.org